

รายงานวิจัย

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ ในการจัดการปัญหาขยะพลาสติก : พื้นที่ตำบลป่าหวายนั่ง จังหวัดขอนแก่น

โดย

สภาองค์การพัฒนาดั้งและเยาวชนในพระราชูปถัมภ์
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

นางศรีศักดิ์	ไทย์อารี	หัวหน้าโครงการ
นางบงกช	หงษ์คำมี	นักวิจัย
นางสาวสิริลักษณ์	ไทย์บุญ	ผู้ช่วยนักวิจัย
นายขรรค์ชัย	หงษ์คำมี	หัวหน้าผู้ปฏิบัติงานด้านขยะพลาสติก
นายมังกร	ไทย์แสง	ผู้ปฏิบัติงานด้านขยะพลาสติก

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บทนำ

โครงการวิจัยซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและดำเนินการในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นได้ดำเนินการตั้งแต่วันที่ 15 สิงหาคม 2544-วันที่ 15 สิงหาคม 2546 โดยมีกำหนดการทำงานดังนี้ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1. สถานการณ์ความรุนแรงยาเสพติดในเยาวชนของชุมชนชนบท 2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเสพติดในเยาวชนชนบท 3. กลไกการแก้ปัญหาเสพติดในระดับชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน งานวิจัยชิ้นนี้เป็นประสบการณ์การทำงานกับเยาวชนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนและชุมชน ในประเด็นเรื่องยาเสพติด ทิศนะของการทำงาน มุ่งเน้นศึกษาสถานการณ์จากชุมชน หนุนเสริมการมีส่วนร่วมในการเสนอรูปแบบวิธีการแก้ปัญหา เน้นกระบวนการสร้างความเข้าใจ การให้ความรู้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความคิด ความเชื่อของคนในชุมชน

เน้นการแก้ไขปัญหามาจากภายใน ตัวเยาวชน กลุ่มเยาวชน เป็นผู้ร่วมมือแก้ไข

อาศัยกลไกที่มีอยู่ในชุมชน วิธีการธรรมชาติ ให้ชุมชนมีบทบาทร่วมกันแก้ไขปัญหาลให้หน่วยงานภายนอกมีบทบาทในการสนับสนุนโดยให้ข้อมูล ความรู้ โดยมีกระบวนการทำงานที่หลากหลายและประเด็นที่มีความสำคัญมากประเด็นหนึ่งคือรูปแบบวิธีการที่แก้ไขปัญหามาจากภายใน เช่น กลุ่มเยาวชนเขามีวิธีการของเขา เยาวชนจะมาร่วมสะท้อนปัญหาและรวมกลุ่ม หาวิธีในการหนุนช่วยกันในการทำความเข้าใจในกลุ่มเยาวชนเอง หาทางร่วมมือกันแก้ปัญหา สิ่งที่สำคัญคือเยาวชนหรือกลุ่มเยาวชนเป็นผู้ดำเนินการเองโดยการหนุนเสริมและสนับสนุนจากผู้ปกครอง ครอบครัว เครือญาติ ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ผู้นำ ครู รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น โดยเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจสถานการณ์ปัญหา เพื่อให้เกิดการหนุนเสริมเยาวชนในทุกๆด้าน

งานวิจัยเรื่องนี้จะนำเสนอเนื้อหา 5 บท และบทสรุปข้อเสนอแนะของโครงการวิจัย

บทที่ 1 กล่าวถึงภูมิหลังของโครงการ ซึ่งประกอบด้วย ความสำคัญของการศึกษา วัตถุประสงค์ของการศึกษา แนวคิดการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และระเบียบวิธีการศึกษาที่ใช้ในโครงการ และ เป็นการนำเสนอถึง สถานการณ์ความรุนแรงของยาเสพติดในพื้นที่เป้าหมาย

บทที่ 2 เยาวชนและเครือข่ายเยาวชนเพื่อการพัฒนาตำบล การใช้กลไกเครือข่ายเยาวชนในการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด

บทที่ 3- 5 กล่าวถึงกลไกในชุมชนที่เป็นบริบทแวดล้อมตัวเยาวชนที่สนับสนุนการทำงานของเยาวชน รวม 3 กลไก คือ 1) กลไกระดับชุมชนเนื่องจากเป็นชุมชนที่มีศักยภาพ 2) กลไกระดับกลุ่มโดยทดลองกับกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดที่เป็นกลไกที่หน่วยงานภาครัฐจัดตั้งขึ้นเป็นภารกิจเฉพาะ 3) กลไกระดับคุ้ม บนฐานความสัมพันธ์ของเครือญาติที่พอมืออยู่ในชุมชนเนื่องจากกลไก

ระดับอื่นๆในชุมชนไม่สามารถทำหน้าที่ได้ พื้นที่ทดลองกลไกทั้ง 3 กลไกจะมีบริบทแวดล้อมของเยาวชนและชุมชนที่ต่างกัน อย่างไรก็ตามกลไกดังกล่าวจะเป็นกลไกที่ส่งเสริมสนับสนุนเยาวชนในการทำงานพัฒนากับเยาวชนในชุมชน

สถานการณ์การพัฒนาเด็กและเยาวชนฯ ขอแสดงความขอบพระคุณต่อ ผศ.ดร.คุษฎี आयुวัฒน์ ที่ได้กรุณาเป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัย ช่วยพัฒนาคณะนักวิจัยและอาสาสมัครโครงการ ตลอดโครงการตลอดทั้งช่วยปรับแก้รายงานวิจัยชิ้นนี้ และที่สำคัญที่ขาดมิได้คือขอแสดงความขอบพระคุณต่อพี่น้องเยาวชน เครือข่ายเยาวชนดินโป่ง พ่อแม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ และผู้นำทุกท่านในพื้นที่ที่ได้ร่วมทำงานกับโครงการวิจัยฯ ได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันมาตลอด

สารบัญ

หน้า

บทนำ		
บทที่ 1	บทนำ	
1.1	ภูมิหลังโครงการ วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระเบียบวิธีที่ใช้	1
1.2	สถานการณ์ของยาเสพติดในจังหวัดขอนแก่น/อำเภอบ้านฝาง/ตำบลป่าหวายนั่ง	
บทที่ 2	การใช้เครือข่ายเยาวชนตำบลในการแก้ปัญหาเสพติด	16
2.1	ภาพรวมของปัญหาเยาวชนในพื้นที่ตำบล	
2.2	ความรุนแรงของปัญหาเยาวชน	
	- เยาวชนในภาคเกษตรกรรมกับยาเสพติด	
	- เยาวชนในโรงงานกับยาเสพติด	
	- เยาวชนในสถานศึกษากับยาเสพติด	
2.3	บทบาทของเครือข่ายเยาวชน	
	- การรวมกลุ่มของเยาวชนในพื้นที่	
	- พัฒนาการของเครือข่ายเยาวชน/ความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหา	
	- กระบวนการทำงานเพื่อแก้ปัญหาเยาวชน /ผลการทำงาน	
2.4	เงื่อนไขที่มีผลต่อการทำงานของเยาวชน	
2.5	แนวทางการพัฒนาเครือข่ายให้เข้มแข็ง	
บทที่ 3	การแก้ปัญหาเสพติดในระดับชุมชน : กลไกมาตรการชุมชน	32
3.1	บริบททางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนหมู่บ้านโสกใต้	
3.2	บทบาทของกลไกหมู่บ้านมาตรการชุมชนในการแก้ปัญหาเสพติด	
	- การก่อเกิดของกลไกมาตรการชุมชน	
	- การปรับเปลี่ยนโครงสร้าง/บทบาทหน้าที่	
	- กระบวนการทำงานของกลไก/ผลการทำงานกลไกมาตรการชุมชน	
	- ทักษะของชุมชนต่อกลไกมาตรการชุมชน	
3.3	เงื่อนไขที่มีผลต่อกระบวนการทำงานของกลไกมาตรการชุมชน	
3.4	แนวทางในการพัฒนากลไกมาตรการชุมชน	

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 4 การแก้ปัญหายาเสพติดในระดับชุมชน : กลไกสมัชชาด้านยาเสพติด	48
4.1 บริบททางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านสว่าง	
4.2 บทบาทของสมัชชาด้านยาเสพติดในการแก้ปัญหายาเสพติด	
- การก่อเกิดสมัชชาด้านยาเสพติด	
- การปรับเปลี่ยนโครงสร้าง/บทบาทหน้าที่	
- กระบวนการทำงานของสมัชชาฯ/ผลการทำงาน	
- ทักษะของชุมชนต่อสมัชชาฯ	
4.3 เงื่อนไขที่มีผลต่อกระบวนการทำงานของสมัชชาฯ	
4.4 แนวทางในการพัฒนาสมัชชาฯให้เข้มแข็ง	
บทที่ 5 การแก้ปัญหายาเสพติดในระดับครอบครัว : กลไกคุ้ม	66
5.1 บริบททางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านโนนสะอาด	
5.2 บทบาทของกลไกคุ้มในการแก้ปัญหายาเสพติด	
- การก่อเกิดกลไกคุ้ม	
- โครงสร้าง/องค์ประกอบ/บทบาทหน้าที่ของกรรมการคุ้ม	
- กระบวนการทำงานของคุ้ม /ผลการทำงาน	
- การพัฒนาเครือข่ายระหว่างคุ้ม	
5.3 เงื่อนไขที่มีผลต่อกระบวนการทำงานของกลไกคุ้ม	
5.4 แนวทางในการพัฒนากลไกคุ้ม ให้เข้มแข็ง	
บทที่ 6 สรุปบทเรียนและข้อเสนอแนะ	82
6.1 แนวคิดและทักษะของการทำงาน	
6.2 บริบทแวดล้อมของพื้นที่	
6.3 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยในเรื่องกลไกแต่ละอย่างเพื่อใช้ในการพัฒนาต่อไป	
6.4 บทเรียนจากภาคสนาม/ทิศทางการทำงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดในชุมชน/ในกลุ่มเยาวชน	

6.5 บทเรียนเกี่ยวกับวิธีการทำงานของทีมวิจัย(ทำงานกับเรื่องมืด/ทำงานกับคนที่ถูกมองว่าอยู่มืมืด/ทำงานกับกลุ่มเยาวชนที่มีข้อจำกัดในการรวมตัว)

ภาคผนวก	ภาคผนวกที่1 ข้อมูลพื้นฐาน	ภาคผนวกที่ 2 แผนกิจกรรมแต่ละชุมชน	100
	แนวทางในการพัฒนาเครือข่ายให้เข้มแข็ง		
	ภาคผนวก		38-40

บทที่ 1

ในบทนี้มุ่งนำเสนอเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นการกล่าวถึงภูมิหลังของโครงการ ซึ่งประกอบด้วย ความสำคัญของการศึกษา วัตถุประสงค์ของการศึกษา แนวคิดการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และระเบียบวิธีการศึกษาที่ใช้ในโครงการ และ ส่วนที่ 2 เป็นการนำเสนอถึง สถานการณ์ความรุนแรงของยาเสพติดในพื้นที่เป้าหมาย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ภูมิหลังของโครงการ

1.1 ความสำคัญของการศึกษา

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา เป็นที่ยอมรับทั่วไปว่าเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งนำพาประเทศไปสู่ระบบการผลิตแบบทุนนิยม เน้นการผลิตเพื่อการค้า ผลของระบบทุนนิยมดังกล่าวทำให้ครอบครัว ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะครอบครัวในชนบททำให้ต้องลงทุนในการผลิตเพิ่มขึ้น วิธีชีวิตอยู่กับการผลิตพืชเศรษฐกิจ ให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่ทำให้ครอบครัวได้เงินสดเข้ามาเพื่อการใช้จ่าย ครอบครัวซึ่งทำหน้าที่และมีบทบาทในการอบรมสั่งสอน ลดความสำคัญลงเพราะมีสถาบันคือโรงเรียน ทำหน้าที่พื้นฐานแทน ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจที่เน้นเพื่อการค้ามากขึ้น ทำให้ครอบครัวต้องทำหน้าที่หาเลี้ยงสมาชิกมากขึ้น บางครอบครัวต้องส่งสมาชิกออกไปทำงานต่างถิ่นเพื่อหารายได้เพิ่ม สภาพการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้บทบาทของครอบครัวในฐานะสถาบันเปลี่ยนแปลงไป การอบรมสั่งสอนขัดเกลาทางสังคมกับสมาชิกทำได้ค่อนข้างจำกัดเพราะเวลาส่วนใหญ่ถูกใช้ไปในการผลิต ในขณะเดียวกันสังคมระดับชุมชนหมู่บ้านก็มีสภาพความสัมพันธ์ของคนเปลี่ยนแปลงไป เน้นความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างมากขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติลดลงจากในอดีต เพราะวิถีชีวิตเปลี่ยนไป นอกจากนี้ระบบการผลิตแบบทุนนิยม ยังนำมาซึ่งลัทธิบริโภคนิยม ประกอบกับอิทธิพลของสื่อสารมวลชนต่างๆที่เน้นใช้กลไกการตลาดในการขายสินค้า ทำให้ครัวเรือนมีการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยมากขึ้น อย่างไรก็ตามการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาระยะหลัง ก็ได้เน้นให้ความสำคัญกับคนมากขึ้น หลายครอบครัวให้ลูกหลานเรียนสูงขึ้น เพราะมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำงานนอกภาคเกษตร ประกอบกับค่านิยมด้านการศึกษาเปลี่ยนแปลงไป ทำให้เด็กในชนบทเข้าสู่การศึกษาในเขตเมืองมากขึ้น หรือก็คืออยู่ห่างจากพ่อแม่มากขึ้น มีความเป็นอิสระมากขึ้น จนบางส่วนของเยาวชนมีค่านิยมและพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในเรื่องเพศ และมีโอกาสเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดมากขึ้น จนทำให้กลุ่มเยาวชนเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญของการแก้ปัญหายาเสพติด เพราะเยาวชนเองก็มีพฤติกรรมที่ชอบทดลองและเลียนแบบ เพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ยาเสพติดในกลุ่มเยาวชนโดยเฉพาะเยาวชนในชนบท เนื่องจากยังเชื่อว่ากลไกของสังคมในชุมชนชนบทน่าจะนำมาสู่การแก้ปัญหาเรื่องยาเสพติดของเยาวชนได้ ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งที่จะนำเสนอให้เห็นความรุนแรงของสถานการณ์ยาเสพติดในกลุ่มของเยาวชนในชนบท และศึกษาปัจจัยด้าน

เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเกิดปัญหาเสพติดในเยาวชน ตลอดจนศึกษาถึงกลไกการแก้ปัญหาเสพติดในชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งผลการศึกษาจะทำให้ได้องค์ความรู้ที่จะนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาเสพติดในชุมชนอื่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นๆต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย ในการศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

1. สถานการณ์ความรุนแรงยาเสพติดในเยาวชนของชุมชนชนบท
2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับการเกิดปัญหาเสพติดในเยาวชนชนบท
3. กลไกการแก้ปัญหาเสพติดในระดับชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.3 แนวคิดการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) เป็นวิธีการวิจัยที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม โดยการมีส่วนร่วมของคนในสังคมนั้นๆ ดังนั้น การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงเป็นแนวทางการพัฒนาตนเองขององค์กรและชุมชน โดยองค์กรหรือชุมชนจะต้องวิเคราะห์และทำความเข้าใจตนเองและร่วมมือกับนักวิจัยในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการในการพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยกระบวนการวิจัย

Maguire (1987) ได้กล่าวถึงการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมว่าเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประกอบด้วยกระบวนการค้นคว้าทางสังคม(Social Investigation) การให้การศึกษา(Education) และการกระทำ(Action) เพื่อจะให้กลุ่มผู้ถูกกดขี่หรือผู้ด้อยโอกาสในสังคม ได้มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ของสังคม ซึ่งกระบวนการทั้ง 3 ส่วนของการสร้างความรู้นี้ ไม่ได้เป็นเพียงแต่กระบวนการชุดใหม่ของวิธีการวิจัยเท่านั้น หากยังเป็นแนวทางที่จะเปลี่ยนรูปของบุคคลและสังคมอย่างเป็นระบบ โดยที่การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม มุ่งเน้นการพัฒนาความสำนึกอย่างมีวิจารณญาณของชาวบ้าน ในอันที่จะปรับปรุงสภาวะความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของเขา ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานและความสัมพันธ์ในสังคมด้วย

การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ยึดหลักการสำคัญดังนี้ (Tandon, 1988 อ้างถึงในกรมสามัญศึกษา ,2544)

1. ให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิความรู้ของชาวบ้าน โดยยอมรับว่าความรู้พื้นบ้าน ตลอดจนระบบการสร้างความรู้และกำเนิดความรู้ และกำเนิดความรู้ในวิธีอื่นที่แตกต่างไปจากของนักวิชาการยังเป็นสิ่งที่ปฏิบัติและยอมรับกันแพร่หลายในหมู่บ้าน คนยากจน เพื่อเป็นหนทางแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตของเขา
2. ปรับปรุงความสามารถและศักยภาพของชาวบ้านด้วยการส่งเสริม ยกย่องและพัฒนาความเชื่อมั่นในตัวของเขาเอง ให้สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของเขาเอง ซึ่งเป็นการนำเอาศักยภาพเหล่านี้มาใช้ประโยชน์แทนที่จะเมินเฉย ละเลยหรือเหยียดหยามว่าเป็นสิ่งไร้คุณค่า
3. ให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่ชาวบ้านและคนยากจน โดยให้สามารถได้รับความรู้ที่เกิดขึ้นในระดับสังคมของเขาและสามารถที่จะทำความเข้าใจ แปลความหมาย ตลอดจนนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสม
4. สนใจในปริทัศน์ของชาวบ้าน โดยการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผยให้เห็น

คำถามที่ตรงกับปัญหาของชาวบ้าน เช่น การถูกกีดกันหรือแปลกแยก (Alienated) จากผืนดินและทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ การต้องดิ้นรนต่อสู้กับแรงบีบคั้นจากผู้มีอิทธิพล ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นคำถามที่นักวิจัยรูปแบบเก่าไม่ใคร่นึกถึง และไม่เคยเป็นจุดเน้นในการค้นหาความรู้มาก่อน

5. ปลดปล่อยความคิด การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยให้ชาวบ้านและคนยากจนสามารถใช้ความคิดเห็นของตนอย่างเสรี ในการมองภาพเหตุการณ์และปัญหาของตนเองสามารถยืนหยัดต่อต้านพลังอิทธิพลจากภายนอก หรือจากอำนาจกดขี่ของผู้มีอำนาจ

ลักษณะเด่น 10 ประการ ของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) (Tandon, 1988 อ้างถึงใน กรมสามัญศึกษา, 2544)

1. เป็นการสร้างความรู้ (Produce Knowledge) โดยการผสมผสานระหว่างความรู้จากนักวิชาการกับความรู้พื้นบ้าน อุปมาดั่งแม่น้ำ 2 สาย ไหลมาบรรจบกันเป็นสายเดียวตรงที่บรรจบกันจะเกิดฟองซึ่งเป็นคั่งความรู้ใหม่ เป็นการเรียนรู้ร่วม (Co-generative learning) ซึ่งค่อยๆ ขยับขยายจากการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนจนเป็นการมีส่วนร่วมเต็มรูปแบบระหว่างชาวบ้านกับนักวิจัย และสร้างความรู้ร่วมกัน ผสมผสานทฤษฎีกับการปฏิบัติให้เกิดความรู้ใหม่

2. รูปแบบของความรู้ที่ได้จาก PAR เป็นลักษณะปฏิสัมพันธ์ (Interactive) และสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ซึ่งเป็นวิถีชีวิต เป็นปรัทัศน์ทางจิตที่รวมเอาความอยากรู้อยากเห็นเข้ากับการเปิดใจกว้าง การผจญภัย เข้ากับการค้นพบสิ่งใหม่ เป็นความต้องการที่จะเสริมความรู้แก่ตนเอง โดยวิธีการใหม่ เป็นความมุ่งมั่นว่าการค้นพบสิ่งใหม่หมายถึงการเปิดหนทางใหม่ การเป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ไม่ใช่จากการเรียน แต่จากการปฏิบัติเป็นผลของการฝึกอย่างต่อเนื่อง และทำงานอย่างเป็นระบบที่นำไปถึงรูปแบบความคิดที่ยืดหยุ่นมากขึ้น ดังนั้นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) จึงเป็นการฝึกปฏิบัติทั้งโดยส่วนตัวและร่วมกับผู้อื่น เป็นวิธีการที่ฝึกฝนให้เกิดทักษะที่จะพัฒนาจิตมากกว่าจดจำทฤษฎี ยิ่งไปกว่านั้น PAR ไม่เป็นเพียงแค่สหวิทยาการเท่านั้น แต่ยังเป็นการเรียนรู้ข้ามสาขาวิชา (Trans disciplinary) (McNiff, 1988) คือเป็นความพยายามที่จะสร้างความเข้าใจที่ข้ามพ้นเขตแดนของวิชาชีพ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะเจาะจงออกไปสู่ความหลากหลายกว้างขวาง

3. แต่ความเข้าใจกันเท่านั้นยังไม่พอ PAR ยังลงมือกระทำเพื่อปรับเปลี่ยนสถานการณ์ หรือเพื่อแก้ปัญหา ที่เป็นรูปธรรม เป็นความจริง (Act to transform reality) ดังนั้น กระบวนการของ PAR จึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องของการสะท้อนความคิด ลงมือปฏิบัติ (Reflection-Action -Reflection Action) จึงเท่ากับเป็นการทบทวนความคิดหรือสะท้อนความคิดของตนเอง แล้วนำไปลงมือปฏิบัติ (Direct act) ประสบการณ์เช่นนี้จะเป็นการประเมินตนเองตลอดเวลาที่ทำให้บุคคลตระหนักถึงการที่ตนเองเป็นที่พึ่งแห่งตนหรือตนขึ้นนำตนเอง

4. การลงมือปฏิบัติความรู้หรือใช้ความรู้ลงสู่การปฏิบัติ (Practical) เป็นลักษณะเด่นของ PAR อีกประการหนึ่งที่เน้นการชูประเด็นปัญหาที่สำคัญและเป็นจริงของท้องถิ่น ซึ่งเท่ากับเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนในท้องถิ่น โดยวิธีการเรียนที่ไม่เน้นความรู้ทางทฤษฎี และเน้นการวิเคราะห์วิจารณ์ ซึ่งเป็นลักษณะที่แบ่งแยกคนแยกความแตกต่างของเพศ เช่นที่กล่าวกันว่า การเรียนรู้ทางทฤษฎีหรือการวิเคราะห์เห็นบทบาทของเพศชาย ในขณะที่ลักษณะบทบาทเพศหญิงจะเน้นสัญชาตญาณ (intuitive) มากกว่าความรู้ทางทฤษฎีหรือวิทยาศาสตร์และจะมีลักษณะ

ของการคิดค้นและลงมือปฏิบัติได้จริงกว่า ซึ่งเกี่ยวกับความคิดนี้ Wignaraja (1991) ได้ชี้ให้เห็นว่าขณะที่สถาบันที่เป็นทางการเริ่มอ่อนด้อยและลดความสำคัญลง และโครงสร้างของคนชั้นสูงได้สูญเสียหรือตัดขาดความเกี่ยวข้องกับคนยากจนส่วนใหญ่ไปนั้น PAR จะเป็นองค์กรขั้นพื้นฐานระดับติดดิน (grass root) ที่ให้โอกาสแก่คนชายขอบของกระบวนการพัฒนา ได้สามารถดำรงอยู่และพัฒนาบทบาทของตนเองได้

5. PAR เป็นกระบวนการเปิดเสรี (Inclusive) ที่ให้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพ โดยการนำความรู้จากวิธีการและความรู้ที่มีอยู่ โดยไม่พยายามแยกหรือจำกัดขอบเขตสิ่งใด ทุกความคิดเห็นจะได้รับการรับฟังและยอมรับเป็นการให้โอกาสทุกคนได้เรียนรู้ (Learning for all) ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของ PAR

6. กระบวนการทาง PAR เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีชีวิตมีรูปร่าง (Organic) เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ไม่มีเวลาจำกัด เป็นรูปแบบเปิดที่ไม่สามารถกำหนดแผนการล่วงหน้าไม่สามารถทำนายผลล่วงหน้าได้อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ตามกระแสที่นักวิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชน และเลื่อนไหลไปตามความขึ้นลงของสถานการณ์ โดยไม่มีทฤษฎีตายตัว ไม่มีกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ หรืออุดมการณ์เป็นกรอบกำหนด

การไหลขึ้นลงตามกระแสนี้ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Authentic) ซึ่ง Authentic Participation นี้ หยั่งรากลึกในแนวคิดของวัฒนธรรมประเพณีของคนทั่วไป นับแต่ในประวัติศาสตร์ของเขา ที่มีความสำคัญของความรักถิ่น รักชาติ ความร่วมมือ และการรวมกลุ่มที่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง สิ่งนี้เป็นแกนของคุณค่าของชุมชนที่คงอยู่ ดำรงอยู่ นับตั้งแต่ดั้งเดิมเรื่อยมา แม้ว่าจะถูกผลกระทบทางทำลายจากสงคราม จากการรุกรานและความกดขี่จากภายนอกอย่างไรก็ตาม คุณค่าที่คงทนและทนทานนั้นเกิดจากการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การดูแลเกื้อกูลระหว่างกัน การเอื้อเฟื้อจุนเจือแก่กันและการแบ่งปันของชาวบ้าน ของวงศาคณาญาติ และของเพื่อนร่วมชาติ ตลอดจนประเพณีปฏิบัติทางสังคมที่ถ่ายทอดกันมา อันเป็นรากเหง้าของ “การมีส่วนร่วม” การที่มีความรู้เรื่องประเพณีปฏิบัติพื้นบ้านเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่น่าสนใจทางพัฒนาของเราการรู้ก้าพืดของเราช่วยให้เราสามารถแก้ไขปัญหาปัจจุบันได้ถูกทิศทาง ดังนั้น เราจึงจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์กับสำนักที่ฝังรากลึกในตัวเราทุกคน (Thriving, 1990)

PAR เป็นการนำเสนอเปลี่ยนจุดเน้น จากข้อสรุปและผลของการวิจัยมาเป็นการเน้นที่กระบวนการและบริบทแทน นักวิจัยภายนอกจำเป็นต้องมีความรู้และมีความผูกพันต่อกลุ่มชาวบ้าน รวมทั้งความสนใจของเขา หากไม่แล้วจะไม่สามารถสร้างความเชื่อถือไว้วางใจให้เกิดขึ้นได้ใน PAR นักวิจัยภายนอกจึงเป็นแค่ผู้บริการ ผู้ช่วยเหลือ (facilitator) มากกว่าเป็นผู้ควบคุมหรือผู้กำหนดโครงการวิจัย (Forester & Ward, 1992)

7. สร้างความตระหนักในตนเอง (Self-awareness) หมายถึงการเข้าใจตนเอง การยอมรับตนเองทั้งข้อดี และข้อด้อย ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม (Fals Borda, 1991) กระบวนการ PAR จะช่วยให้คนได้สะท้อนความคิด ประเมินตนเอง ทำให้เกิดความตระหนักในตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การเกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง พัฒนาอัตมโนทัศน์ในเชิงบวก (Positive self-concept) แม้คนที่ยากจนก็สามารถมีสิทธิมีเสียงได้ McGuire (1987) เน้นเป้าหมายของ PAR ที่จะปรับปรุงความเป็นมนุษย์ของคน (Rehumanizing) ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลค้นพบอิสรภาพภายในของตนเอง เรียนรู้ที่จะฟังและแลกเปลี่ยนความคิด เรียนรู้ที่จะปลดปล่อยจากข้อสรุปที่กำหนดไว้ล่วงหน้า และปลดปล่อยจากกฎเกณฑ์ข้อตัดสินพิพากษาล่วงหน้าต่างๆ ซึ่งไม่ใช่เพียงเสรีภาพเท่านั้นที่จะเกิดขึ้น แต่ยังจะ

สามารถช่วยให้คนมีพลังที่จะให้ความชุ่มชื้นแก่ชีวิตของตนเองและผู้อื่น พลังนี้จะทำทุกคนที่ต่อสู้ดิ้นรนเพื่อชีวิตที่ดีกว่า ประสบความสำเร็จ หากประชาชนเรียนรู้ที่จะไตร่ตรองค่าประสบการณ์ของตนเองแล้ว เขาจะมีความเชื่อมั่นและกล้าที่จะให้คุณค่าประสบการณ์ของตนเองแล้ว เขาจะมีความเชื่อมั่นและกล้าที่จะให้คุณค่าแก่ประสบการณ์แก่ผู้อื่น การให้เกียรตินับถือซึ่งกันและกันจะเกิดขึ้นผ่านกระบวนการร่วมมือ ผ่านความใส่ใจที่มีให้แก่กัน และผ่านความรัก ความอาทร (Reason, 1988) ดังนั้น นักวิจัย PAR จึงต้องเล็งพ่วงถึงกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ที่จะให้ได้ว่ามาซึ่งคำตอบเพียงอย่างเดียว แต่ควรคำนึงถึงการสร้างความรู้สึกที่ดีที่เกิดขึ้นในประชาชนที่เราทำงานด้วย ให้เขาสามารถรู้จักตัวเอง สะท้อนตัวเองออกมา โดยการยอมรับการวิจารณ์อย่างตรงไปตรงมา เพราะการที่เราค้นหาตัวเองพบ จะทำให้เราสามารถยอมรับผู้อื่นได้ ทำและคิดสิ่งต่างๆ ในลักษณะของกลุ่ม ของพวกเรามากกว่าตัวเองคนเดียว นั่นคือบุคคลและกลุ่มจะเกี่ยวพันกันในการเรียนรู้ และการร่วมมือกันเปลี่ยนแปลงสังคมเขา

8. สังคมนิเวศน์ (Ecological Society) ชุมชน (Community) เป็นแหล่งที่สำคัญที่สุด ที่บุคคลจะสามารถโยยอดีตปัจจุบันและอนาคตเข้าไว้ด้วยกันในการวางแผนที่จะควบคุมเป้าหมายชีวิตของตน โดย PAR จะช่วยสร้างสังคมนิเวศน์ (Ecological society) ที่คนในชุมชนมีการพึ่งพาอาศัยกัน ล้มเลิกระบบเจ้านาย สร้างความผสมผสานกลมกลืนระหว่างมนุษยชาติกับธรรมชาติและมนุษย์กับมนุษย์ให้เกิดขึ้นได้จะต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกสังคมนิเวศน์ในลักษณะของความเป็นประชาธิปไตยที่เท่าเทียมกันเท่านั้น

9. PAR เป็นการมองอนาคต (Future Oriented) ดังนั้น นักวิจัย PAR จะต้องรู้วิธีการสร้างฉากสำหรับการเรียนรู้ในชุมชน การจัดการในลักษณะที่ไม่มีการจัดทำโปรแกรมล่วงหน้าสำเร็จหรือตายตัว การทำให้เกิดการช่วยตนเองของชุมชน การสร้างแนวทางสำหรับการกระทำแนวทางปฏิบัติที่ไม่เคยมีอยู่ก่อน การทบทวนการปรับเปลี่ยนระบบที่เขาเป็นสมาชิกอยู่การพัฒนาตัวอย่างโครงสร้าง หรือภาพลักษณ์ที่จะปะติดปะต่อให้เกิดอนาคตที่ต้องการเหล่านั้นเป็นต้น

โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถที่จะฝันของบุคคลเป็นสิ่งที่น่าเป็นสำหรับการพัฒนาซึ่ง McNiff (1991) บอกว่า การพัฒนามนุษย์คือการฟื้นฟูความสามารถที่จะฝันของเขา

10. PAR มองโลกในแง่ดี (Optimistic) ตามหลักการพื้นฐานของแนวคิดปลดปล่อยที่เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนสามารถที่จะจัดการเรื่องต่างๆ ในสังคมของเขาได้ ซึ่ง PAR เป็นวิธีการที่จะส่งเสริมศักยภาพด้านนี้ของบุคคล

PAR เชื่อว่า อิสรภาพของมนุษย์มีความสำคัญที่สุด และมนุษย์มีสิทธิและอำนาจที่แสวงหา อิสรภาพแก่ตนเองด้วยการปลดปล่อยตนเอง (Self-emancipation) ที่แท้จริงได้มาจากที่ทุกคนมีส่วนร่วม ซึ่งจะนำไปถึงการสร้างสังคมใหม่ที่ประชาชนทุกคนเป็นผู้กระทำ โดยอาศัยความรู้สึกที่เขาสร้างขึ้นเอง

จึงกล่าวได้ว่า การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม สามารถหยั่งรากลึกลงไปถึงประสบการณ์ทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรม เช่น มีความมุ่งหมายที่จะเอาชนะหรือแก้ปัญหาที่ชาวบ้านมีความคับข้องใจอยู่ โดยความพยายามด้วยวิธีการของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม จะทำให้สามารถกำหนดกลุ่มเป้าหมายได้ตรงตามความต้องการที่จะแก้ปัญหาของเขาเอง ซึ่งจะบ่งบอกถึงสถานะสังคมที่ขัดแย้งกัน ระหว่างความต้องการกับวิธีการสนองความต้องการ และเปิดเผยให้เห็นกลไกที่ควบคุมขบวนการกดขี่เอาเปรียบอยู่ด้วย นอกจากที่กล่าวมาแล้ว การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมยังจะช่วยชี้แนะถึงกิจกรรมที่สามารถจะแทรกแซง และเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางสังคมที่เป็นอุปสรรคขัดขวางได้

การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจึงเป็นการค้นหาความรู้พื้นบ้าน ที่เป็นที่ยอมรับและใช้กันแพร่หลาย ส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรม และสร้างดุลยภาพระหว่างวิทยาศาสตร์ ความรู้ทางวิชาการ กับความรู้พื้นบ้านให้ เป็นที่ยอมรับในความไม่เท่าเทียมกันของสถานะสังคมเศรษฐกิจ จากแนวความคิดวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ทำให้ทราบว่า การวิจัยลักษณะนี้ต้องการทีมวิจัย ที่ประกอบด้วย สมาชิกอบต. พนักงานของอบต. คือ ปลัดอบต. และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายสนับสนุนของภาครัฐ

นอกจากนี้ แนวคิดการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ยังทำให้นักวิจัยทราบว่า ตนเองต้องทำหน้าที่ในฐานะผู้สนับสนุน (Facilitator) ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเท่านั้น และกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว เกิดขึ้นตามความต้องการและสถานการณ์ของปัญหา จึงต้องมีความยืดหยุ่นสูง ไม่สามารถกำหนดรูปแบบที่เฉพาะเจาะจงได้

1.4 ระเบียบวิธีในการวิจัยที่ใช้ในการศึกษา แบ่งเป็น 2 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1. การศึกษาชุมชน ดำเนินการระหว่างเดือนพฤษภาคม 2545

ใช้การศึกษาชุมชนใน 9 หมู่บ้านของตำบลป่าห้วยน้ำ อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งจัดเป็นพื้นที่ที่ยังมีการระบาดของยาเสพติดอยู่ในระดับรุนแรง และมีกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดตั้งแต่การค้า การลำเลียง การเสพ (จากข้อมูลเกณฑ์ของสำนักงาน ป.ป.ส.) คณะผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาชุมชนในแต่ละหมู่บ้านตามแนวทางของวิธีการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA= Participatory Rural Appraisal) โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์ ที่คณะผู้วิจัยพัฒนาขึ้น เกี่ยวกับประเด็น 1) บริบทสังคม-วัฒนธรรม ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเสพติด และ 2) สถานการณ์ปัญหาเสพติดในพื้นที่ และแนวทางในการแก้ปัญหาเสพติด (ภาคผนวก ก) การศึกษาชุมชนระดับตำบลใช้การสัมภาษณ์ผู้รู้ (Key Informants) ได้แก่ ผู้นำกลุ่มต่างๆ ครู-อาจารย์ของโรงเรียน พระสงฆ์ เยาวชน ชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับการเสพยาเสพติดของเยาวชน เช่น พ่อแม่ที่ลูกเคยเสพยา ในประเด็นที่กำหนด และใช้การประชุมกลุ่ม เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชน ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย ครูอาจารย์ที่อยู่ในชุมชน เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบล เจ้าหน้าที่ตำรวจที่รับผิดชอบพื้นที่อำเภอบ้านฝาง ปลัดอำเภอที่รับผิดชอบโครงการเรื่องยาเสพติดในพื้นที่ สมาชิกอบต. และผู้ใหญ่บ้าน นอกจากนี้ยังมีการจัดค่ายเยาวชนในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาเสพติดในพื้นที่ ตลอดจนทัศนะของเยาวชนต่อการแก้ปัญหาเสพติดของเยาวชนในพื้นที่ และการจัดลำดับแนวทางในการแก้ปัญหาเสพติดของเยาวชนในพื้นที่ การจัดค่ายดำเนินการ 2 ครั้ง จะเห็นได้ว่าการศึกษาชุมชนในระดับตำบล เป็นการเปิดโอกาสให้แต่ละหมู่บ้านได้เรียนรู้ร่วมกัน ได้เข้าใจถึงสถานการณ์ความรุนแรงของปัญหา ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งที่จะสร้างความตระหนักให้กับผู้เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ยังศึกษาชุมชนระดับหมู่บ้าน โดยใช้การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้อาวุโส ครู ชาวบ้านที่เป็นประชาคมคุ้ม และตัวแทนสมาชิกด้านยาเสพติดของหมู่บ้าน เพื่อให้ชุมชนสะท้อนสถานการณ์ปัญหาเสพติดของหมู่บ้านตนเอง ทัศนะของชาวบ้านต่อการแก้ปัญหา และเสนอกลไก

หรือแนวทางการแก้ปัญหาจากประสบการณ์ของชุมชน หลังจากนั้นทีมวิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ กับผู้ที่เคยเสพยาเสพติด และอดีตผู้ค้ายาเสพติด และใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมสังเกตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนตลอดช่วงเวลาที่ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาชุมชนทั้งระดับตำบลและระดับหมู่บ้านแล้ว คณะผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบข้อมูล เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ประมวลและวิเคราะห์ที่ได้ และการกำหนดยุทธศาสตร์ระดับตำบลในการแก้ปัญหาเสพติดของเยาวชน โดยดำเนินการ 3 ครั้งๆละ 3 หมู่บ้าน ผู้เข้าร่วม ได้แก่ ผู้นำ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้นำไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้อาวุโส ประชาคมคุ้ม เยาวชน ครู สมาชิกอบต. ในขั้นตอนนี้ทีมวิจัย ได้นำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษาชุมชน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมตรวจสอบความถูกต้อง ชัดเจนของข้อมูล ทำให้ผู้เข้าร่วมเห็นสภาพของปัญหา และเกิดการยอมรับสถานการณ์ปัญหาเรื่องยาเสพติดของเยาวชน และผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่ม ได้ใช้ข้อมูลดังกล่าวกำหนดแผนงานกิจกรรมโครงการเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาเสพติดของหมู่บ้าน

จากนั้นจึงกำหนดการคัดเลือกหมู่บ้านเป้าหมาย สำหรับการปฏิบัติการเป็น 3 ชุมชน ตามระดับความรุนแรงของปัญหา ได้แก่ หมู่บ้านสว่าง หมู่ที่ 3 หมู่บ้านโนนสะอาด หมู่ที่ 6 และหมู่บ้านโสภณดี หมู่ที่ 7 และ 8

ระยะที่ 2 การปฏิบัติการโครงการตามแผน ที่ได้จากยุทธศาสตร์ ดำเนินการระหว่างวันที่ 16 เดือน พฤศจิกายน 2545 ถึง วันที่ 15 สิงหาคม 2546 มีวิธีการทำงานดังนี้

1) ก่อนการปฏิบัติการทีมวิจัยได้นำ แผนและโครงการที่ได้จากการประชุมร่วม 3 หมู่บ้านมา ประชุมร่วมกับชาวบ้านในหมู่บ้านเป้าหมาย เพื่อร่วมกันพิจารณาแผนงาน โครงการ ว่ามีความเหมาะสม และเป็นไปได้ที่จะร่วมปฏิบัติการ ซึ่งในขั้นตอนนี้บางหมู่บ้านก็ได้ปรับแผนงานโครงการเพิ่มเติมเป็นที่ยอมรับร่วมกัน แล้วทีมวิจัยได้นำแผนงาน โครงการมาวิเคราะห์ว่ามีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาเสพติดของตำบล

2) หลังจากแต่ละพื้นที่เป้าหมายมีแผนงาน โครงการชัดเจนแล้ว ทีมวิจัยได้ศึกษาชุมชนถึงความเป็นไปได้ในการทำตามแผนงานโครงการ กลุ่มที่จะเข้ามามีบทบาทโดยเฉพาะมุ่งค้นหามีกลไกอะไรบ้างที่จะนำมาใช้ในการทำตามแผนงาน โครงการ ซึ่งพบว่ากลไกที่น่าจะเกี่ยวข้องและมีบทบาทในการแก้ปัญหา ได้แก่ กลไกระดับหมู่บ้านของบ้านโสภณดี กลไกระดับคุ้มของบ้านโนนสะอาด และกลไกระดับกลุ่ม คือกลุ่มสมัชชา ของบ้านสว่าง อย่างไรก็ตามการทำงานของแต่ละกลไก ก็จะเชื่อมโยงกับครอบครัวของเยาวชนในหมู่บ้าน อนึ่งทั้ง 3 หมู่บ้านเป้าหมายยังเป็นพื้นที่ที่กลุ่มเครือข่ายเยาวชนระดับตำบลเข้ามามีส่วนทำงานกับเยาวชนในหมู่บ้าน

3) แต่ละพื้นที่ดำเนินการตามแผนกิจกรรม โครงการที่แต่ละกลไกกำหนดขึ้น และติดตามผลของการดำเนินการ ตลอดจนทำความเข้าใจกับกระบวนการของการดำเนินงานแต่ละกลไก

ส่วนที่ 2 สถานการณ์ความรุนแรงของยาเสพติดในพื้นที่ศึกษา

ในส่วนนี้ มุ่งนำเสนอให้เข้าใจถึงสถานการณ์ความรุนแรงของยาเสพติดในพื้นที่ ซึ่งพิจารณาจากสถานการณ์ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ บ้านฝาง ระดับตำบลป่าหวายนั่ง เพื่อให้เข้าใจบริบทของพื้นที่ และนำเสนอถึงสถานการณ์ความรุนแรงในหมู่บ้านเป้าหมาย ทั้งนี้ได้จากข้อมูลมือสองของหน่วยงานและข้อมูลจากการศึกษาชุมชนระดับตำบล ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1.5 สถานการณ์ยาเสพติดของจังหวัดขอนแก่น

จังหวัดขอนแก่น นับว่าเป็นศูนย์กลางในด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การคมนาคมขนส่ง สาธารณสุขและวัฒนธรรมของภาคอีสาน ประกอบด้วย 20 อำเภอ 5 กิ่งอำเภอ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา เพาะปลูกพืชไร่ต่างๆ เลี้ยงไหม และทำปศุสัตว์ เนื่องจากเป็นเมืองขนาดใหญ่ ทำให้สังคมของจังหวัดนี้มีความหลากหลายและสลับซับซ้อน ข้อมูลจากศูนย์ป้องกันและปราบปรามยาเสพติด จังหวัดขอนแก่น สรุปว่าลักษณะของจังหวัดเอื้อต่อการแพร่กระจายของยาเสพติด เพราะเป็นตะเข็บรอยต่อ และมีเขตติดต่อจังหวัดใกล้เคียงถึง 9 จังหวัด จึงมีเส้นทางการขนย้ายผ่านเข้า-ออก ทำให้มีเส้นทางลำเลียงเข้าสู่จังหวัดขอนแก่นได้หลายสายเป็นจุดผ่านและจุดพักสินค้า ประกอบกับ ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งมีชุมชนหนาแน่นประกอบด้วย โรงแรม สถานบริการและสถานศึกษาเป็นจำนวนมาก เป็นบ่อเกิดแห่งปัญหายาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่นทั้งในระบบโรงเรียนและนอกโรงเรียน กลุ่มแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม

สำหรับสถานการณ์ยาเสพติดในจังหวัดพบว่า ระดับความรุนแรงของสถานการณ์อยู่ในระดับ “เบาบาง” และจังหวัดสามารถควบคุมสถานการณ์ได้ ส่วนกลุ่มผู้เสพอันดับแรกคือ กลุ่มเยาวชนวัยรุ่นและนักเรียนนักศึกษา รองลงมาคือกลุ่มผู้ใช้แรงงาน สำหรับประเภทของยาเสพติด ที่แพร่ระบาดมากที่สุดในจังหวัด ปี พ.ศ.2544 ได้แก่ ยาบ้า รองลงมาคือสารระเหยและกัญชา ตามลำดับ

กลวิธี/กลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหายาเสพติดในระดับจังหวัดคือ

1. หมู่บ้านทุกหมู่บ้าน ทุกชุมชนทั้งจังหวัดต้องปลอดยาเสพติด
2. โรงเรียน โรงงานและโรงแรมสถานบริการสถานบันเทิงต้องปลอดยาเสพติดทั้งหมด

หรือ “3ร.ปลอดยาเสพติด”

3. การปราบปราม เฝ้าระวังการปราบปรามผู้ค้าทั้งรายใหญ่และรายย่อยให้หมดสิ้นไป รวมทั้งการจัดตั้งจุดตรวจ จุดสกัด เส้นทางลำเลียงยา และเคมีภัณฑ์ที่ใช้ในการผลิตยาเสพติด
4. การบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยถือว่าผู้เสพยาเสพติดต้องได้รับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ และการเข้ารับการบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยานั้นจะต้องสมัครใจเอง

1.6 สถานการณ์ยาเสพติดในพื้นที่ของอำเภอบ้านฝาง

เพื่อให้เข้าใจถึงบริบทของพื้นที่ศึกษาชัดเจน จึงขอนำเสนอให้เห็นถึงสภาพด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะพื้นฐานของพื้นที่ คืออำเภอบ้านฝาง

- 1) สภาพด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของอำเภอบ้านฝาง

เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2518 บ้านฝางได้ยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอบ้านฝางและเมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2522 ได้ยกฐานะเป็นอำเภอ ปัจจุบันมีเขตการปกครอง 7 ตำบล อำเภอบ้านฝางตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดขอนแก่น โดยมีระยะทางจากจังหวัดขอนแก่นประมาณ 22 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอใกล้เคียง คือทิศเหนือติดต่อกับอำเภออุบลรัตน์ ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอพระยืนและอำเภอมัญจาคีรี ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น และทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ส่วนด้านการปกครองในอำเภอบ้านฝาง มีองค์การบริหารส่วนตำบล 7 แห่ง

ประชากรส่วนใหญ่ของอำเภอ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำสวน ทำไร่ มีโรงงานอุตสาหกรรมอยู่ 2 แห่งในอำเภอแต่ก็มีแหล่งงานของชาวบ้านเป้าหมายของพื้นที่วิจัย มีการทำหัตถกรรมในครัวเรือนในช่วงว่างเว้นจากการเกษตรซึ่งถือเป็นอาชีพเสริม มีทั้งที่พ่อค้าคนกลางมารับซื้อ และชาวบ้านจัดไปจำหน่ายเอง ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีสถาบันหรือองค์กร ศาสนา ด้านสาธารณสุข มีสถานบริการด้านสาธารณสุข คือโรงพยาบาลขนาด 30 เตียง 1 แห่ง และสถานีอนามัยตำบลอยู่ในทุกตำบล ส่วนการคมนาคมระหว่างอำเภอและจังหวัดค่อนข้างสะดวกเพราะมีเส้นทางติดต่อได้หลายทาง นอกจากนี้ประชากรมีประปาหมู่บ้าน มีแหล่งน้ำกินน้ำใช้ บ่อนบาดาล บ่อน้ำตื้น ถังเก็บน้ำ และโอ่งน้ำ

2) สถานการณ์ยาเสพติดในพื้นที่ของอำเภอบ้านฝาง

อำเภอบ้านฝาง นับว่ามีปัญหาการแพร่ระบาดของในระดับรุนแรง ยาเสพติดที่มีการแพร่ระบาดมากได้แก่ ยาบ้า กัญชา สารระเหย โดยเฉพาะยาบ้าพบว่ามีการใช้ยาบ้ากันมากในกลุ่มผู้ขับรถบรรทุก รถโดยสาร ผู้ใช้แรงงาน กรรมกร ชาวนา ชาวไร่ และกลุ่มวัยรุ่นทั้งนอกและในสถานการศึกษา แหล่งจำหน่ายมีอยู่ทั่วไป ตามร้านอาหาร ร้านขายของชำ สถานเริงรมย์ และสถานศึกษาบางแห่ง ส่วนกัญชา เป็นยาเสพติดพื้นบ้านที่ยังนิยมใช้กันในกลุ่มคนว่างงาน ผู้ทำการเกษตร และกลุ่มวัยรุ่น ขณะที่สารระเหย เป็นยาเสพติดที่มีการระบาดอยู่กลุ่มเยาวชนนอกสถานการศึกษา ในพื้นที่อำเภอบ้านฝาง ไม่ปรากฏว่ามีการปลูกกัญชา แต่มีบุคคลนำมาจำหน่าย ส่วนสารระเหยทั่วไป แหล่งจำหน่ายมีอยู่ทั่วไป ตามร้านอาหาร ร้านขายของชำ ร้านปะยาง ร้านซ่อมรถและในสถานศึกษาบางแห่ง

อำเภอบ้านฝาง มี 7 ตำบล ได้รับการประกาศเป็นหมู่บ้านเฉลิมพระเกียรติปลอดยาเสพติด 67 หมู่บ้าน เหลือ 7 หมู่บ้านที่ยังไม่ปลอดยาเสพติดในจำนวนนี้ มีตำบลป่าหวายนั่ง อยู่ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 5 หนองเชียงซุย หมู่ที่ 6 โนนสะอาด และหมู่ที่ 7 โสกเต้ ซึ่งหมู่ที่ 6 และ 7 เป็นพื้นที่วิจัย

การดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในอำเภอบ้านฝาง มีการจัดองค์กรระดับอำเภอ และระดับตำบล เพื่อดำเนินการในการแก้ปัญหาโดยกำหนดบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อมูลหมู่บ้านที่ยังไม่ปลอดยาเสพติด และมีการตั้งองค์กรเป็นชุดปฏิบัติการประจำตำบล เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติด ทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลผู้เสพ ผู้ค้า และศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหายาเสพติดในตำบล หมู่บ้านที่รับผิดชอบ กระตุ้นและส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม และเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด และปัญหาหมู่บ้าน/ชุมชน ร่วมกับองค์กรชุมชนในการจัดกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในตำบล หมู่บ้าน/ชุมชน ประสานและบูรณาการงานป้องกันและแก้ไข

ไขปัญหายาเสพติดกับงานพัฒนาพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมในตำบล หมู่บ้าน/ชุมชน และจัดทำรายงานตามแบบรายงานชุดปฏิบัติการประจำตำบล ทุกเดือน โดยใน ตำบลป่าห้วยนั้ง ชุดปฏิบัติการมีบทบาทหน้าที่ดำเนินการสนับสนุน ดำเนินการป้องกันและแก้ปัญหาด้วยกิจกรรมต่างๆ โดยให้ร่วมกันดำเนินการในหมู่บ้านเป้าหมายที่ยังไม่ปลอดยาเสพติด 12 หมู่บ้าน

กิจกรรมที่ทำ ในปี 2542-2544 ได้แก่ การเดินรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด การจัดนิทรรศการให้ความรู้เรื่องยาเสพติด อบรมให้ความรู้เรื่องยาเสพติด การจัดการแข่งขันกีฬาด้านยาเสพติด การประกาศหมู่บ้านเฉลิมพระเกียรติปลอดยาเสพติด การคั้นน้ำสาบานจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด การจัดกิจกรรมโรงเรียนสีขาว อบรมให้ความรู้เรื่องยาเสพติดโดยชุดปฏิบัติการประจำตำบล อบรมคณะกรรมการสมัชชาต่อต้านยาเสพติด ตรวจสอบสารเสพติดในปัสสาวะ 9 หมู่ ที่ยังไม่ปลอดยาเสพติด นอกจากนี้ สถานีตำรวจภูธรอำเภอบ้านฝาง ได้จัดทำโครงการสนับสนุนประชาชน จัดตั้งสมัชชาต่อต้านยาเสพติดขึ้น โดยมีแกนนำระดับหมู่บ้าน ในปีงบประมาณ 2544 ได้จัดทำโครงการฝึกอบรม คณะกรรมการสมัชชาต่อต้านยาเสพติด โดยได้ใช้งบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล รวม 7 ตำบล โดยจะมีสมาชิกระดับแกนนำหมู่บ้านเข้าร่วมอบรม

3) สถานการณ์ยาเสพติดในพื้นที่ของตำบลป่าห้วยนั้ง

3.1) สภาพด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของตำบลป่าห้วยนั้ง

ในอดีตบริเวณพื้นที่ตำบลป่าห้วยนั้ง มีภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์เหมาะที่จะตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพทำนา เลี้ยงสัตว์ บริเวณบ้านโสกเต้ ผู้มาตั้งบ้านเรือนกลุ่มแรก ได้แก่ นายขุนศรี และนายต้อง เชื้อสวະถิ อพยพจากหลายครอบครัวจากบ้านจั่ว ตำบลสวະถิ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เนื่องจากบ้านเดิมเกิดโรคไข้ทรพิษระบาด นายต้องหรือพราดต้องออกมาล่าสัตว์ เห็นทำเลเหมาะสำหรับการตั้งถิ่นฐาน จึงกลับไปอพยพครอบครัวจากหลาย มาอยู่ในพื้นที่นี้ ตั้งแต่ปี 2539 เหตุที่ได้ชื่อว่าบ้านโสกเต้ เนื่องจากบริเวณที่มีต้นเต้เป็นจำนวนมาก ในระยะต่อมาประชากรส่วนหนึ่ง อพยพมาจาก อำเภอโกสุมพิสัย อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ตำบลป่าห้วยนั้งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดขอนแก่น ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 32 กิโลเมตร ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ ทิศใต้ติดต่อกับ ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง ทิศตะวันออกติดต่อกับ ตำบลบ้านค้อ ตำบลสวະถิ อำเภอเมือง และ ทิศตะวันตก ติดต่อกับ เทศบาลภูพาน

ตำบลป่าห้วยนั้งประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าห้วยนั้ง หมู่ที่ 1, 2 บ้านสว่าง หมู่ที่ 3 บ้านหนองเชียงชู หมู่ที่ 4, 5 และ 9 บ้านโนนสะอาด หมู่ที่ 6 และบ้านโสกเต้ หมู่ที่ 7, 8 ซึ่งมีข้อมูลสำคัญในแต่ละหมู่บ้านของตำบลป่าห้วยนั้ง แสดงไว้ในตารางที่ 1

ประชากรในตำบลส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำไร่อ้อย ทำนา ทำสวน เช่น มะเขือเทศ แตงกวา ปลุกหม่อนเลี้ยงไหม เลี้ยงโค กระบือ รองลงมาได้แก่ อาชีพรับจ้างแรงงาน แรงงานในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นวัยกลางคนไปจนถึงคนชรา อาชีพรับจ้างนี้ส่วนมากเป็นการรับจ้างในโรงงาน อุตสาหกรรม เช่น โรงงานแหวน โรงงานทำรองเท้า โรงงานเย็บผ้า โรงงานกระดาษ โรงงานน้ำตาล ทั้งในพื้นที่และต่างจังหวัด รวมถึงกรุงเทพมหานคร ส่วนอาชีพรับจ้างในภาคเกษตรกรรม เช่น รับจ้าง ปักดำ เก็บเกี่ยวข้าว รับจ้างตัดอ้อยทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่เช่นกัน ส่วนอาชีพอื่นๆ ได้แก่ ค้าขาย อาชีพงานบริการ ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า ช่างตัดผม ช่างอิเล็กทรอนิกส์ และ รับราชการ อาชีพเสริมสำคัญ ได้แก่ ทำหัตถกรรม ทอผ้า จักสาน แรงงานเป็นกลุ่มเดียวกับคนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักมักจะทำอาชีพเสริมหลังจากว่างเว้นจากฤดูกาลเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว

ตารางที่ 1 สรุปข้อมูลพื้นฐานสำคัญของหมู่บ้านในตำบลป้าหวาน

หมู่ที่	พื้นที่เกษตร (ไร่)	จำนวนครัวเรือน	ที่ดิน/ที่ไร่(ไร่)	ที่นาเฉลี่ยครัวเรือน	ไม่มีที่ดินครัวเรือน	ทำนา	ทำไร่	ค้าขายอย่างเดี่ยว/ครัวเรือน	รับจ้างอย่างเดี่ยว/ครัวเรือน	ทำงานนอกพื้นที่/ครัวเรือน
1 ป้าหวาน	2,075	141	1,200/ 850	11-20 ไร่ 64 ครอบครั้ว	6	130	130	2	5	35
2 ป้าหวาน	2,700	142	1,000/ 1,600	11-20 ไร่ 57 ครอบครั้ว	27	130/1	130/5	2	4	35
3 สว่าง	3,200	167	1,200/ 1,500	21-50 ไร่ 50 ครอบครั้ว	17	160	160	1	6	30
4 หนองเชียงซุย	2,158	128	615/ 1,563	6-10 ไร่ 47 ครอบครั้ว	7	116	116	-	-	12
5 หนองเชียงซุย	2,600	194	1,000/ 1,600	6-10 ไร่ 65 ครอบครั้ว	6	130/4	130/4	-	-	15
6 โนนสะอาด	900	155	600/ 300	6-10 ไร่ 25 ครอบครั้ว	5	63	63	1	90	13
7 โสกแต่	2,577	141	1,070/ 500	6-10 ไร่ 84 ครอบครั้ว	0	40	137	-	4	10
8 โสกแต่	2,100	161	800/ 1,300	6-10 ไร่ 60 ครอบครั้ว	5	150	150	1	10	15

การที่ในชุมชนมีคนย้ายถิ่นไปทำงานต่างถิ่น จึงทำให้มีช่องทางนำยาเสพติดโดยเฉพาะยาบ้า เข้าออกในชุมชน คือหลังที่กลับมาจากไปตัดอ้อย หรือทำงานโรงงานในต่างจังหวัด กรุงเทพมหานคร มักจะนำยาเสพติดกลับมาด้วย ซึ่งเป็นการนำเข้ามาโดยตรง ขณะเดียวกันพ่อแม่ไปทำงานต่างถิ่น ทำให้มีรายได้ส่งกลับให้กับลูกหลานใช้จ่าย แต่เนื่องจากลูกหลานไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ทำให้เด็กนำเงินไปใช้ในสิ่งที่ฟุ่มเฟือย รวมทั้งซื้อขายเสพยาเสพติดด้วย

จากการศึกษาโครงสร้างและประวัติการดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน พบว่ามีระบบเครือญาติเข้ามาเกี่ยวข้อง บางหมู่บ้านมีผู้นำแบบสืบทอดกันมา ตระกูลเดียวกันซึ่งผู้นำแบบนี้จะได้รับการยอมรับนับถือจากคนในหมู่บ้าน เช่น บ้านโสกเต้ มีผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่ปี 2443 เป็นต้นมา นามสกุล “วิไลปาน” ถึง 5 คนด้วยกัน ในปัจจุบันคนที่นามสกุลวิไลปาน ยังมีบทบาทเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน

กลุ่มที่พบในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นเพื่อสนองนโยบายรัฐ หลายกลุ่มที่ทางราชการสนับสนุนให้จัดตั้งขึ้น เช่น กลุ่มกองทุน กขค. กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มกองทุนปุย กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มที่ตั้งขึ้นมาเพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกันโดยชาวบ้านเอง ได้แก่ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มฌาปนกิจ เป็นต้น สำหรับด้านการศึกษา ปัจจุบันการศึกษาถูกให้ความสำคัญมากขึ้น พ่อแม่ผู้ปกครองมีความต้องการให้ลูกได้รับการศึกษาสูง พยายามหาเงินส่งลูกเรียน และยังมีค่านิยมส่งลูกเข้ามาเรียนในเมือง มีเด็กที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาบางส่วนเท่านั้นได้ศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษา และบางส่วนนิยมเข้าไปเรียนต่อในตัวเมืองขอนแก่น จึงเป็นช่องทางหนึ่งให้เสี่ยงต่อปัญหาเสพยาเสพติดด้วย

โดยรวมแล้วหมู่บ้านในตำบลป่าหวายนั่ง มีปัญหาสำคัญดังนี้

1) ปัญหาทะเลาะวิวาท โดยเฉพาะช่วงที่มีเทศกาลงานบุญประเพณี ผู้คนมักจะดื่มเหล้าแล้วก่อ กวนหาเรื่องทะเลาะวิวาทกัน โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น เพราะงานบุญเปิดโอกาสให้วัยรุ่นได้ท่องเที่ยว และแสดงความเป็นกลุ่มเป็นพวกของตน ผู้นำสามารถแก้ไขปัญหานี้ได้โดยการห้ามปรามและว่ากล่าว ตักเตือน หรือบางหมู่บ้านตั้งกฎขึ้นมาว่า ถ้าหากลูกหลานใครก่อเรื่องทะเลาะวิวาทต้องจ่ายค่าจ้างหมอลำที่มาแสดงในงานบุญนั้น เป็นต้น

2) ปัญหาเสพยาเสพติด เป็นปัญหาที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายในการป้องกันและแก้ไข ปัญหา สืบเนื่องจากสภาพกายภาพของพื้นที่ ที่อยู่ระหว่างรอยต่อของอำเภอเมือง กับอำเภอบ้านฝาง จึงเสมือนเป็นพื้นที่ที่เข้าถึงได้ยาก ประกอบกับบางหมู่บ้านก็ยังมีผู้ค้าผู้เสพอยู่ ซึ่งนำเข้ายาเสพติด จำพวก ยาบ้า มาจากกลุ่มแรงงานที่ทำงานนอกชุมชนแล้วเดินทางกลับมาเยี่ยมบ้าน

3) ปัญหาขั้วบรลเสียงดัง วัยรุ่นในหมู่บ้านมักจะชอบความเร็ว คัดแปลงแต่งรถมอเตอร์ไซด์ ทำให้เสียงดัง สร้างความรำคาญให้คนในหมู่บ้าน และนำมาสู่การรวมกลุ่มทำกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม

4) ปัญหาความยากจน รายได้น้อยแต่ความต้องการใช้จ่ายมีมาก ทำให้ชาวบ้านมีหนี้สินกับธนาคาร กองทุนต่างๆในหมู่บ้าน รวมทั้งนายทุน ปัญหาความยากจนส่วนหนึ่งเป็นเพราะมีพื้นที่ทำกินจำนวนน้อย เพราะพื้นที่ถือครองส่วนหนึ่งของบางหมู่บ้านถูกประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ นอกจากนี้บางส่วนยากจน เพราะการผลิตพืชเศรษฐกิจ เช่น อ้อย มันสำปะหลัง ที่มีปัญหาเรื่องราคาผลผลิตตกต่ำอย่างต่อเนื่อง

5) ปัญหาเล่นการพนัน ในบางหมู่บ้านมักจะมีการจับกลุ่มเล่นการพนันกัน หลังจากเที่ยวว่างจากการทำงานในกลุ่มที่ว่างงาน

สำหรับปัญหายาเสพติดในเยาวชน ผู้นำและเยาวชนมีทัศนะว่า ครอบครัวโดยเฉพาะพ่อแม่ต้องเข้าใจปัญหาและมีส่วนในการห้ามปรามเยาวชนอย่างเข้าใจ ดูแลเอาใจใส่เยาวชนอย่างเข้าใจ พัฒนาการของเยาวชนด้วย นอกจากนี้ผู้นำชุมชนรวมถึงสถาบันทางสังคม เช่น วัด และ โรงเรียน ยังต้องทำหน้าที่ดึงให้เยาวชนเข้าใจปัญหาเสพติด บางหมู่บ้านพบว่า มีคนหนุ่มที่กลุ่มเยาวชนให้ความนับถือในฐานะผู้นำกลุ่ม เป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์ในการป้องกันปัญหาเสพติดในกลุ่มเยาวชน เพราะเป็นผู้ที่เข้าใจปัญหา เข้าใจเยาวชน และทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีให้เยาวชนได้

3.2) ใช้กลไกภายนอกชุมชนที่เข้ามาดำเนินการในชุมชน จากการศึกษาสถานการณ์เรื่องยาเสพติดในอำเภอและในตำบลเป้าหมายดังกล่าวมาแล้วข้างต้น พบว่ามีการดำเนินงานหลายอย่างในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อแก้ปัญหาเสพติดในพื้นที่ ซึ่งไม่เน้นเฉพาะกลุ่มเยาวชน แต่ก็เกิดผลในเชิงจิตวิทยากับกลุ่มเยาวชนเช่นกัน เช่น มีสมัชชาต่อต้านยาเสพติด ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านและผู้นำเพื่อต่อต้านยาเสพติด โดยใช้พลังมวลชน ซึ่งในบางหมู่บ้าน สมัชชาต่อต้านยาเสพติดมีความเข้มแข็ง เข้าไปร่วมมือกับประชาคมคุ้ม ในการแก้ปัญหาเสพติด สอดส่องดูแลการแพร่ระบาดของยาเสพติด ส่งผลให้เกิดความเคลื่อนไหวในชุมชน ทำให้ชุมชนตื่นตัวและเยาวชนก็เกรงต่อบทบาทดังกล่าว ประกอบกับการแพร่ระบาดของยาเสพติดในระดับประเทศ ทำให้ภาครัฐมีการดำเนินการหลายอย่างในพื้นที่ เช่น การดื่มน้ำสาบานที่จะไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด การมอบธงเฉลิมพระเกียรติให้กับหมู่บ้านที่ปลอดยาเสพติด โครงการใบไม้ร่วงในพื้นที่ใกล้เคียง หรือแม้แต่มีหน่วยงานต่างๆเข้ามาจัดกิจกรรม เช่น ฝ่ายทหารเข้ามาจัดค่ายเยาวชน บางกิจกรรม ส่งผลโดยตรงต่อผู้ค้า ผู้เสพ ทำให้การแพร่ระบาดลดลง บางกิจกรรม มีผลทางอ้อมให้ชุมชนตื่นตัว เข้ามามีส่วนร่วมในการสอดส่องความเคลื่อนไหวการแพร่ระบาดของยาเสพติดชุมชนด้วย ในทัศนะของเยาวชน การดำเนินกิจกรรมเหล่านี้ เป็นเพียงการสร้างกระแสให้เกิดความตื่นตัว เมื่อเวลาผ่านไปความสนใจของชุมชนต่อปัญหาอาจลดลง ปัญหาเสพติดเกี่ยวข้องกับครอบครัว

ครัวเรือนมาก ครอบคลุมควรเป็นกลุ่มสำคัญที่มีบทบาทในการแก้ปัญหาสุขภาพจิตเพราะอยู่ใกล้ชิดกับเยาวชนมากที่สุด

เมื่อคณะผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนแล้วได้จัดให้มีการประชุมผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ตัวแทนเยาวชน ประธานคุ้ม กำนัน กรรมการหมู่บ้าน ของหมู่บ้านในตำบลเป้าหมาย โดยมีครู/อาจารย์ และ พระสงฆ์จากวัดในหมู่บ้านเข้าร่วมด้วย เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายข้างต้นมีโอกาสดูตรวจสอบการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาชุมชน ขณะเดียวกันก็ใช้ข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เสนอเพื่อช่วยกันระดมสมองในการกำหนดยุทธศาสตร์ของตำบล เพื่อแก้ปัญหาสุขภาพจิตในกลุ่มเยาวชนต่อไป กิจกรรมในขั้นตอนนี้ ดำเนินการที่อบต.เป้าหมายนี้ ใช้การประชุมกลุ่มย่อย ทำให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ของตำบลที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้แทนกลุ่มต่างๆในแต่ละหมู่บ้าน ดังนี้

ยุทธศาสตร์ของตำบลเพื่อป้องกันและแก้ปัญหาสุขภาพจิตในกลุ่มเยาวชน ประกอบด้วย

1. การป้องกันและฟื้นฟู ให้ถือว่าปัญหาสุขภาพจิต เป็นปัญหาระดับชาติ ให้มีความสำคัญกับเยาวชนในฐานะบุคคลของชาติ การป้องกันและฟื้นฟูต้องทำร่วมกับผู้นำ ผู้ปกครอง และมีความเร่งด่วนที่ต้องทำเรื่องนี้ ป้องกันปัญหาที่สาเหตุ ให้ความรู้กับกลุ่มเยาวชน ผู้ปกครอง ผู้นำ ในการทำกิจกรรมต่างๆ ฟื้นฟูให้กำลังใจ จิตใจ และส่งตัวไปบำบัด

2. การสร้างความร่วมมือ ชาวบ้านทุกคนต้องร่วมมือเพื่อป้องกันปัญหา ผู้นำต้องช่วยผลักดันร่วมมือให้ดีขึ้น ความหลากหลายของประสบการณ์บุคคล ที่นำมาแลกเปลี่ยนกันจะช่วยป้องกันปัญหา

3. การพัฒนาความรู้ หากความรู้วิธีการเพื่อป้องกันปัญหาเยาวชน นำความรู้ ภูมิปัญญา มาสู่ความร่วมมือ ให้เกิดแนวคิดในการแก้ปัญหา เริ่มต้นที่การพัฒนาผู้นำ ผู้ปกครอง ต้องมีความรู้และบอกสอนลูกหลานได้

ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมประชุมระดมสมองเห็นว่า การป้องกันและฟื้นฟู สำคัญที่สุดสำหรับตำบล รองลงมาคือการสร้างความร่วมมือในชุมชนและ ตำบล และการพัฒนาความรู้ ตามลำดับ

บทที่ 2

การใช้เครือข่ายเยาวชนระดับตำบลในการแก้ไขปัญหายาเสพติด

การใช้เครือข่ายเยาวชนระดับตำบลในการแก้ไขปัญหายาเสพติด เนื่องจากกลุ่มเยาวชนในแต่ละหมู่บ้านทดลองไม่มีตัวบุคคลทำงานชัดเจน มีการจัดตั้งกลุ่มแต่ไม่มีกิจกรรมการเคลื่อนไหวใดๆ และจากที่โครงการวิจัยได้จัดค่ายศึกษาข้อมูลและพัฒนาศักยภาพเยาวชนเพื่อค้นหาแกนนำ 2 ครั้ง และได้มองเห็นตัวเยาวชนในการทำงานทุกหมู่บ้าน โครงการฯ ได้มีกิจกรรมที่ต่อเนื่องตลอด ทั้งในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ และการจัดกิจกรรมพัฒนาเยาวชนอื่นๆตามความคิดเห็น/ความต้องการของเยาวชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนเป็นผู้ดำเนินการเอง ทีมวิจัยเป็นผู้กระตุ้นสนับสนุนอย่างใกล้ชิด กิจกรรมหลักๆจะเป็นการประชุมทั้งวางแผนงาน เตรียมการดำเนินงาน และสรุปผลกิจกรรมทุกกิจกรรมโดยกลุ่มเยาวชนเป็นผู้เตรียมวาระการประชุม/และจัดบันทึกการประชุมอย่างมีระบบ มีลายเซ็นผู้เข้าร่วมประชุม คณะทำงานที่รับผิดชอบจัดทำบัญชีของเครือข่ายกิจกรรมในระยะแรกเป็นการหมุนเวียนไปช่วยเหลืองานประเพณีของครอบครัว/และชุมชนในกลุ่มเครือข่ายหลายหมู่บ้าน เป็นลักษณะช่วยแรงงานบ้าง ด้านการแสดงดนตรี/หมอลำที่สนุกสนานมีสาระจนไม่ได้เสียเงินจ้างดนตรีราคาแพง เยาวชนจะจัดกิจกรรมระดมทุน จัดดนตรี ฉายภาพยนตร์ในหมู่บ้าน จัดดนตรีเปิดหมวกในจังหวัดขอนแก่น เป็นต้น เครือข่ายเยาวชนได้ขยายตัวเป็นเครือข่ายเยาวชนเพื่อการพัฒนา หรือกลุ่มดินโป่ง ขณะที่ทำกิจกรรมภายในกลุ่มภายในพื้นที่ได้ประสานทำกิจกรรมร่วมกับเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมเมือง ร่วมกับกลุ่มก้อนกรวด ระยอง และได้เข้าร่วมแสดงผลงาน/กิจกรรมการแสดงในงานเยาวชนแห่งชาติที่กทม. และในงาน 10 ปี สกว. ที่กทม.

นอกจากนี้ได้ไปเป็นวิทยากรกระบวนการให้กับกลุ่มเยาวชนในจังหวัดพิษณุโลก ทีมวิจัยได้ใช้กลไกเครือข่ายเยาวชนตำบลป้าหวายนั่งในการเข้าไปกระตุ้นเยาวชนในพื้นที่ทดลองให้ทำกิจกรรมเพื่อป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติดในหมู่บ้านของตน กิจกรรมที่ดำเนินการจะเน้นหนักในหมู่บ้านทดลอง 3 บ้านตามความพร้อมของเยาวชนแต่ละหมู่บ้าน และกิจกรรมในระดับตำบลที่เป็นของเครือข่ายเองดำเนินการโดยเยาวชนและชุมชน เช่นค่ายพัฒนาศักยภาพแกนนำด้านยาเสพติดและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมรณรงค์วันเอดส์โลก กิจกรรมรณรงค์เรื่องยาเสพติดระดับตำบล กิจกรรมอบรมการสื่อสารเรื่องเอดส์และเพศศึกษาให้กับเยาวชนทั้งในโรงเรียนและในชุมชน 2 ครั้ง กิจกรรมที่จะดำเนินการต่อไปจะเป็นการจัดค่ายพัฒนาแกนนำซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์การยูนิเซฟ และกิจกรรมด้านสุขภาพและอาชีพ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก (สสส.) เป็นต้น

การนำเสนอในบทนี้ จะครอบคลุมถึงประเด็นการวิเคราะห์ปัญหาเยาวชนในภาพรวมพื้นที่ตำบล ที่ได้จากการศึกษาชุมชนและการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นจากทั้งกลุ่มเยาวชน และผู้นำในตำบล และครอบคลุมประเด็นความรุนแรงของปัญหายาเสพติดในเยาวชนกลุ่มต่างๆ ตลอดจนการใช้กลไกเครือข่ายเยาวชนระดับตำบลในการทำงานเพื่อแก้ปัญหาเรื่องยาเสพติดในกลุ่มเยาวชน ซึ่งเป็นการปฏิบัติการรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจในพื้นที่เป้าหมายของการวิจัย ผลการศึกษาสามารถประมวลข้อสรุปได้ดังนี้

2.1 ภาพรวมปัญหาของเยาวชนในพื้นที่ตำบล

1. ปัญหายาเสพติด

ผลการศึกษาข้อมูลชุมชนโดยภาพรวม พบว่า เริ่มมียาเสพติดเข้ามาในพื้นที่ตำบลป่าหวายนั่งในปี 2535 โดยเริ่มแพร่ระบาดในหมู่บ้านหนองเชียงซุยเป็นหมู่บ้านแรก ประเภทของยาเสพติดที่เข้ามาแพร่ระบาด คือ สารระเหยหรือกาว และกัญชา ผู้เสพยาระเหยเป็นเยาวชนมีอายุระหว่าง 14-18 ปี ซึ่งมีเหตุผลสำคัญในการใช้สารระเหย เพราะเชื่อว่า เมื่อใช้สารระเหยจะทำให้ลืมเรื่องทุกข์ของตนเอง ซึ่งความทุกข์บางเรื่องเป็นปัญหาเกี่ยวกับครอบครัว บางเรื่องเกี่ยวกับเรื่องการเรียนรู้ บางเรื่องเกี่ยวกับเรื่องความรัก การเสพยาระเหยจะทำให้มีความสุขอยู่ในโลกของตนเอง เป็นโลกส่วนตัว ลืมทุกสิ่งทุกอย่างที่กำลังวิตกกังวล

ส่วนกัญชาผู้เสพมีอายุระหว่าง 20-25 ปี และได้แพร่กระจายไปในหมู่บ้านข้างเคียงในช่วงปี 2536-2537 จะเห็นได้ว่ากลุ่มผู้เสพกัญชาเป็นกลุ่มคนที่เป็เยาวชนรุ่นใหญ่ เริ่มใช้กัญชาครั้งแรก เพราะมีความคิดอยากสนุกสนาน คึกคะนองตามประสาวัยรุ่น คิดว่าเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นชาย เพราะมีความกล้า นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลจากเพื่อน เพื่อนจะบอกว่า “เพื่อนจะบอกว่าถ้าใครสูบกัญชา จะทำให้ตาหวาน และจีบสาวเก่ง จะทำให้สาวๆชอบ” นอกจากนี้ในกลุ่มคนที่เสพกัญชานี้ยังมีการแข่งขันกันว่าใครจะสูดด้วยลมหายใจยาวนานกว่ากัน เป็นการแข่งขันพนันกันอีก

ปี 2538 ยาบ้าเข้ามาแพร่ระบาดในกลุ่มผู้ใช้แรงงานภาคเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ คนงานรับจ้างตัดอ้อย คนขับรถส่งอ้อย ในกลุ่มผู้ย้ายถิ่นไปทำงานต่างถิ่นบ้าง ผู้เสพมีอายุระหว่าง 18-25 ปี เหตุผลสำคัญของการใช้ยาบ้าในกลุ่มคนเหล่านี้ก็คือ เชื่อว่าจะทำให้สามารถทำงานได้มากขึ้น ทำงานเข้ากับเพื่อนร่วมงานได้ เพราะมีแรงเสมอกัน และยังทำให้มีจิตใจกล้า คึกคะนอง นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่ายาบ้าสามารถรักษาโรคบางชนิดได้ และที่สำคัญยังมีค่านิยมว่า หากเสพยาระเหย หรือ กัญชาถือว่ายัง “กระจอก” การเสพยาบ้า ถือว่ามีความกล้า และจะได้รับการยอมรับ ยาบ้าแพร่ระบาดมากในหมู่บ้านโนนสะอาด และมีการแพร่กระจายทั่วทุกหมู่บ้านในตำบลป่าหวายนั่ง ในปี 2539

ปี 2540-2542 ยาบ้าแพร่ระบาดอย่างรุนแรงในพื้นที่ตำบล มีทั้งผู้ค้าและผู้เสพ ผู้ค้ารายใหญ่รับยามาจำหน่ายครั้งละ 2,000-10,000 เม็ด ผู้ค้ารายย่อยหรือผู้ค้าปลีกซึ่งบางส่วนเป็นเยาวชน อายุ

ระหว่าง 15-25 ปี มักเป็นเยาวชนที่ไปทำงานต่างถิ่น 6-7 ปี กลุ่มนี้จะนำยาบ้ามาขายในหมู่บ้าน บางครั้งก็เป็นกลุ่มที่มีพ่อแม่ เป็นผู้ค้า ซึ่งก็ไปทำงานต่างถิ่น เป็นครอบครัวที่ไม่ได้อยู่พร้อมหน้ากันพ่อแม่ลูก กลุ่มนี้จะรับยาบ้าจำหน่ายครั้งละ 10-200 เม็ด ผู้เสพยาบ้าเดิมเป็นกลุ่มเยาวชนรุ่นใหญ่ที่ใช้แรงงาน ซึ่งอายุระหว่าง 25-30 ปี ขยายกลุ่มมาถึงเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษา ตั้งแต่ชั้น ป.5 ขึ้นไปในกลุ่มเยาวชนที่มีช่วงอายุระหว่าง 13-17 ปี ใช้เช่นเดียวกันทั้งกลุ่มนักเรียนและกลุ่มผู้ใช้แรงงาน

ปี 2541 มีการวิสามัญฆาตกรรมผู้ค้าในหมู่บ้านป่าห้วยนั้ง 3 ราย หมู่บ้านโนนสะอาด 1 ราย และหมู่บ้านหนองเชียงซุย 2 ราย ถือเป็นพื้นที่ที่มียาเสพติดแพร่ระบาดอย่างรุนแรง จากสถานการณ์นี้ทำให้ชาวบ้านที่เป็นผู้ค้า หวั่นวิตกว่าจะถูกวิสามัญฆาตกรรม จึงลดพฤติกรรมการค้าลง

ปี 2543 สถานการณ์การแพร่ระบาดของยาบ้าลดลงเนื่องจากการประชาสัมพันธ์ รมรณรงค์ป้องกัน เฝ้าระวังพื้นที่อย่างเข้มงวดโดยความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ตำรวจกับกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด แต่สถานการณ์ยาเสพติดประเภทอื่นไม่ได้ลดลง ในขณะที่ยาบ้าหายากขึ้น เยาวชนหันมาใช้สารระเหยแทน และใช้กันมากขึ้น

ปี 2544-2545 ยาเสพติดที่ยังแพร่ระบาดในพื้นที่ ได้แก่ สารระเหย มีการแพร่ระบาดในกลุ่มเยาวชน โดยเฉพาะที่หมู่บ้านโนนสะอาด และหมู่บ้านหนองเชียงซุย

นอกจากยาบ้า กัญชา และสารระเหย แล้ว ยังมีสิ่งเสพติดพื้นฐานที่ได้รับความนิยมจากเยาวชน ได้แก่ สุรา และบุหรี่ เยาวชนรุ่นเด็กมักจะเริ่มใช้สิ่งเสพติดประเภทพื้นฐานก่อน เป็นพฤติกรรมเลียนแบบรุ่นพี่และใช้เพื่อสร้างการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนฝูง ส่วนเยาวชนรุ่นใหญ่มีการจับกลุ่มกันดื่มเหล้าหลังจากเลิกงาน หรือในช่วงเทศกาลงานบุญในหมู่บ้าน หลังจากดื่มไปแล้ว เยาวชนมักจะหาเรื่องทะเลาะกันกับเยาวชนในหมู่บ้านข้างเคียง ยิ่งเห็นชัดมากในช่วงที่มีงานเทศกาลในหมู่บ้าน

ตัวอย่างความคิดเห็นของเยาวชน

อ้อม : “... เห็นเยาวชนพวกพี่ ๆ ผู้ชายหาเที่ยวตอนกลางคืนกลางทุ่งนา ไปดมกาว ๆ สูบกัญชา”

ก๊อต : “...เคยมีเพื่อนใช้ยาบ้า เป็นผู้หญิงที่แรกใช้วิธีการฉีดที่แขน เห็นรอยแขนเต็มตัว”

หนึ่ง : “... การผ่านน้ำจะทำให้ยิ่งอร่อย มีการใช้ฟลอยด์บนแผ่นฟลอยด์สูบน้ำ (ถ้าใช้วิธี) การสูบอาการขึ้นเร็วกว่า (8 วินาทีถึงระบบประสาท) (ถ้าใช้วิธี) กินอาการออกฤทธิ์ช้ากว่า (30 นาที ฤทธิ์ถึงสมอง) ...จะทำให้เกิดอาการหวิวประสาทหลอน (เหมือนตำรวจมาจับ) พอใช้ยามาก ๆ จะเป็นโรคจิต ที่ศูนย์บำบัด 100 คน เป็นโรคจิต 43 คน ต้องกินยาตลอดชีวิต และอยู่ในความดูแลของครอบครัว”

อ้อม : “เคยเห็นญาติตนเอง ซึ่งบ้านอยู่ไกลเขาดมกาวมาตั้งแต่เด็ก พอโตขึ้นเขาก็เป็นคนบ้า เขาเดินไปชกอากาศไปเห็นพี่เขยกลับมาที่เอากะทะมาตี”

บุญ : “เคยเสพยาบ้า ตั้งแต่ตอนออกโรงเรียนใหม่ ๆ ไปดูหนัง ดมได้คราวเดียวก็หัวเราะกันจนตกโตะ ต่อมาเจอกัญชา พอใหญ่ชวนไปสูบ น้ำชวนไปสูบบ้า พอสูบแล้วก็เลยพากันไปเดินเล่น”

สำหรับสาเหตุที่เยาวชนติดยาเสพติด คือ ส่วนหนึ่งมาจากตัวเยาวชนเองที่อยู่ในวัยอยากรู้อยากลอง และมีพฤติกรรมเลียนแบบเพื่อน โดยเฉพาะเยาวชนที่เข้ามาศึกษาในเมืองมักจะรับค่านิยมใช้สิ่งของฟุ่มเฟือย ค่านิยมบริโภคนิยม รวมถึงพฤติกรรมการใช้ยาเสพติดด้วย หลังจากรับมาแล้วก็นำมาเผยแพร่ในหมู่บ้านต่อ สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากครอบครัว พ่อแม่ผู้ปกครองต้องทำงาน ไม่มีเวลาให้ลูกเท่าที่ควร ส่งเงินมาให้ใช้ แต่ไม่ได้ดูแลอย่างใกล้ชิด ลูกขาดความอบอุ่น หาทางออกที่ผิดแก้ปัญหาด้วยการพึ่งยาเสพติด ในบางครอบครัวเมื่อลูกหลานติดยาก็ไม่ยอมรับว่าลูกตนเองเสพ ทำให้ยากที่จะแก้ไข สาเหตุอีกส่วนหนึ่งคือสภาพแวดล้อม พ่อแม่ไปทำงานต่างจังหวัด ฝากลูกไว้กับญาติให้ช่วงเลี้ยงดูให้ ซึ่งอาจดูแลได้ไม่เต็มที่ หรือขาดความใกล้ชิดและไม่เข้าใจเด็กเท่าที่ควร ทำให้เด็กมีโอกาสที่จะไปใช้ยาเสพติดได้ มีการชักชวนกันไปเสพยาเสพติด

ปัญหายาเสพติดถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญและรุนแรงในพื้นที่ตำบล บางหมู่บ้านสามารถใช้กลไกระบบบาวาโสภากล่าวตักเตือนให้เด็กเชื่อฟังได้ แต่หลายๆหมู่บ้านไม่สามารถใช้กลไกในชุมชนได้ ดังนั้นผลกระทบที่เห็นตามมาหลังการใช้ยาเสพติดคือ การทะเลาะวิวาทในกลุ่มเยาวชนต่างหมู่บ้าน การลักขโมยเงินทองของมีค่าเพื่อนำเงินไปซื้อยาเสพติด เริ่มจากขโมยของในครอบครัวตนเองก่อน แล้วถึงไปขโมยครอบครัวอื่น เนื่องจากตนเองมีรายได้น้อยไม่พอซื้อยา หรือในกลุ่มนักเรียนคือไม่มีรายได้เป็นของตนเองเลยจึงต้องหาเงินด้วยวิธีนี้

2. ปัญหาการว่างงานของเยาวชน

แม้ว่าจะมีเยาวชนส่วนหนึ่งของหมู่บ้านย้ายถิ่นไปทำงานต่างถิ่น แต่เยาวชนอีกจำนวนไม่น้อยที่ยังอาศัยอยู่ในหมู่บ้านและไม่มีการประจำทำ เยาวชนกลุ่มนี้เรียนหนังสือสูงกว่าภาคบังคับ แต่เมื่อเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาก็ไม่จบ จบการศึกษาเพียง ม.1 หรือ ม.2 หรือ ม.4 เท่านั้น ขณะเดียวกันเยาวชนกลุ่มนี้ก็ไม่ชอบช่วยงานในไร่นาของครอบครัว ทำให้มีเวลาว่างมาก จึงมักจับกลุ่มกัน เป็นกลุ่มที่มักจะรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น ปรับแต่งรถจักรยานยนต์ วังเสียงดังในชุมชน รวมกลุ่มวิวาทกับเยาวชนจากบ้านอื่น เป็นต้น ผู้นำเห็นว่าเยาวชนพวกนี้มักไม่มีความอดทนบางคนไปทำงานได้เพียงอาทิตย์เดียวก็ลาออกกลับมาอยู่บ้าน และมีค่านิยมไม่ชอบทำงานในไร่นา นอกจากนี้ยังมีค่านิยมเรื่องการบริโภคนิยม แต่งตัวตามแฟชั่น ย้อมสีผม เจาะตุ้มหู ขณะเดียวกันก็ลองเสพยาเสพติดด้วย โดยเฉพาะบางกลุ่มสร้างค่านิยมว่าหากไม่ดื่มเหล้าก็ไม่ใช่นักสังคมของกลุ่ม ปัญหาการว่างงานนี้ เยาวชนเห็นว่า นำมาสู่การเล่นพนัน หลากหลายประเภทในชุมชน ทั้ง ไพ่ ไฮโล พนันกีฬา ไก่ชน เล่นหวย เป็นต้น

3. ปัญหาเยาวชนมีพฤติกรรมก้าวร้าว

ผู้นำชุมชน เห็นว่า เยาวชนมีปัญหาเรื่องการไม่ให้ความเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ และผู้ใหญ่ ซึ่งไม่เหมือนกับในอดีตที่เยาวชน จะเชื่อฟังให้ความเคารพพ่อแม่ผู้อาวุโส ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะอิทธิพลของสื่อมวลชนต่างๆ และเป็นค่านิยมใหม่ของเยาวชน นอกจากนี้ผู้นำชุมชนยังเห็นว่าอาจเป็นเพราะสภาพทางเศรษฐกิจ ที่ทำให้พ่อแม่ต้องออกไปทำงานต่างถิ่น หรือ มัวแต่เร่งรีบกับการทำมาหากิน มีเวลาอบรมใกล้ชิดกับลูกๆ น้อยลง ทำให้เยาวชนขาดความเกรงใจ และมีพฤติกรรมก้าวร้าว แสดงกริยาไม่เคารพ เชื่อฟังพ่อแม่ เถียงพ่อแม่ เยาวชนกลุ่มนี้มักคิดว่าพ่อแม่ไม่มีความรู้ ไม่ทันสมัย ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคใหม่

4. ปัญหาการศึกษาและปัญหาเรื่องเพศของเยาวชน

ผู้นำชุมชนเห็นว่า ยังมีเยาวชนบางส่วนแม้จะกำลังเรียนอยู่ แต่ก็ไม่ได้ใส่ใจกับการเรียนเท่าที่ควร มีผลการเรียนไม่ดี แต่งตัวไปเรียนแต่ไม่เข้าเรียน ไปเตร่ตามย่านการค้า แหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น ผู้นำชุมชนเห็นว่า เยาวชนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลของค่านิยมความทันสมัยต่างๆ จากในเมือง เพราะเข้ามาเรียนหนังสือในเมือง ทำให้รับเอาค่านิยมที่ไม่เหมาะสมมาปฏิบัติ เป็นแบบอย่างเยาวชนในหมู่บ้านด้วย เช่นการมีสิ่งของเครื่องใช้ฟุ่มเฟือย เช่นโทรศัพท์มือถือ ทั้งที่ไม่มีความจำเป็น หรือแม้แต่การแต่งกาย การคบเพื่อนต่างเพศ เพราะบางกลุ่มมาเช่าหอพักเอกชนอยู่ในเมือง ซึ่งมีความอิสระในการใช้ชีวิตมาก ดังนั้นเยาวชนกลุ่มนี้จึงมีโอกาสดีต่อการเกิดปัญหาเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน จนบางรายตั้งท้องจนต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน บางกลุ่มหากพ่อแม่ไม่ทราบเรื่องราวก็แล้วไป ถ้าพ่อแม่รู้เรื่องก็เรียกร้องค่าเสียหายเท่านั้น ผู้นำชุมชน เห็นว่าเยาวชนกลุ่มนี้น่าเป็นห่วงมากกว่าเยาวชนที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เพราะในโรงงานมีกฎระเบียบมากมายโอกาสที่เยาวชนในโรงงานจะก่อปัญหาเรื่องเพศทำได้ยากกว่าเยาวชนที่ไปเรียนในเมือง เพราะบางครั้งเยาวชนกลุ่มนี้มักไปไม่ถึงโรงเรียนด้วยอะไรก็ตามพ่อแม่ของเยาวชนกลุ่มที่ไปเรียนต่อในเมืองนี้ พ่อแม่มักเชื่อว่าลูกตนเป็นเด็กดี ไม่เกี่ยวข้องกับปัญหายาเสพติด จึงมักไม่ยอมรับปัญหาการเสพยาเสพติดของลูก ทำให้การแก้ปัญหาเป็นไปได้ยาก ส่วนในความคิดของเยาวชนเอง เห็นว่า ปัญหาเรื่องเพศ มักเกิดกับกลุ่มที่ไปเรียนในเมือง เพราะมีความคิดเสรี และถูกเพื่อนชักจูง ปลุกฝังค่านิยมผิดๆ เช่น การดูภาพยนตร์ลามก ถือว่าเป็นเรื่องปกติ ใครไม่ดูถือว่าเชยสุดๆ เป็นต้น

สำหรับในทัศนะของเยาวชนแล้ว ปัญหาการศึกษายังคลุมถึงการขาดอุปกรณ์ในการเรียน การขาดเรียนของเยาวชน ปัญหาอาหารกลางวันไม่เพียงพอ ซึ่งเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพของระบบการศึกษา นอกจากนี้ผู้นำชุมชนยังเห็นว่า ปัจจุบันเยาวชนให้ความสำคัญที่จะเข้าร่วมงานของส่วนรวมของหมู่บ้านน้อยลง ไม่สนใจงานบุญประเพณีของชุมชนเช่นในอดีต

จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมที่นำไปสู่ปัญหาเยาวชนนั้น ผูกพันกับระบบทุนนิยมที่แพร่กระจายเข้ามาในชุมชน และ กระทบต่อวิถีชีวิตของเยาวชน ซึ่งเป็นช่วงชีวิตที่อยู่ระหว่างการปรับตัวเองในภาวะทางธรรมชาติไปสู่การเป็นผู้ใหญ่ ทำให้เยาวชนก็รับเอาความทันสมัยต่างๆที่มาจากระบบทุนนิยมไว้ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวไม่แตกต่างจากในเขตเมืองทั่วไป

2.2 ความรุนแรงของปัญหาเยาวชน

1. ความรุนแรงของปัญหายาเสพติดในเยาวชน

ผลการศึกษาชุมชน การประชุมกลุ่มผู้นำชุมชน และข้อมูลจากค่ายเยาวชน ทำให้ประมวลระดับความรุนแรงของปัญหาเยาวชน โดยเฉพาะปัญหายาเสพติดในกลุ่มเยาวชน ในระดับหมู่บ้านของตำบลป่าหวายนั้น เป็น 3 กลุ่ม ตามระดับความรุนแรงของปัญหายาเสพติดในกลุ่มเยาวชน ซึ่งพิจารณาจากจำนวนผู้ติดยาเสพติด แนวโน้มความรุนแรงของสถานการณ์ยาเสพติด และผลของการใช้ยาเสพติดที่เกิดขึ้นบุคคล (ตารางที่ 1) ได้ดังนี้

1) กลุ่มที่มีระดับความรุนแรงมาก คือ หมู่บ้านที่มีผู้เสพยาเป็นเยาวชนที่เรียนอยู่ในระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษา เริ่มตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา รวมทั้งเด็กเยาวชนที่ไม่ได้เรียนต่อด้วยประเภทของยาเสพติดที่ใช้ คือ ยาบ้า กัญชา และสารระเหย มีแนวโน้มว่าสถานการณ์รุนแรงขึ้น เมื่อปี 2542 มีผู้ค้ายาเสพติดถูกวิสามัญฆาตกรรมในโครงการใบไม้ร่วง 1 คน ผลของการใช้ยาเสพติดในกลุ่มผู้เฒ่า คือ เสียจิต ทำร้ายตนเองถึงขั้นฆ่าตัวตาย หมู่บ้านที่มีสถานการณ์ดังกล่าว ได้แก่ หมู่บ้านโนนสะอาด หมู่ที่ 6 และ หมู่บ้านหนองเชียงชู หมู่ที่ 4 5 และ 9

2) กลุ่มที่มีระดับความรุนแรงปานกลาง คือ หมู่บ้านที่มีเยาวชนทั้งที่เรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษา และไม่ได้เรียนใช้ยาเสพติด ชนิดของยาเสพติดที่ใช้มี 2 ประเภท คือ ยาบ้า และกัญชา มีแนวโน้มว่าสถานการณ์รุนแรงขึ้น เช่นเดียวกับกลุ่มแรก คือนักค้าถูกวิสามัญฆาตกรรมในพื้นที่ 1 ราย ผลของการเสพยาที่ปรากฏ คือ เสียจิต และติดเชื้อเอดส์ พบสถานการณ์ดังกล่าว ใน 4 หมู่บ้านดังต่อไปนี้ หมู่บ้านป่าหวาย หมู่ที่ 1 และ 2 และหมู่บ้านโสกแต่ หมู่ที่ 7 และ 8

3) กลุ่มที่มีระดับความรุนแรงน้อย กลุ่มนี้พบเพียงหมู่บ้านเดียว คือ หมู่บ้านสว่าง หมู่ที่ 3 มีเยาวชนชายที่กำลังเรียนอยู่จำนวน 10 คน ติดยาบ้านและกัญชา ยังไม่ปรากฏแนวโน้มความรุนแรงของปัญหาและผลของการใช้ยา

2. ความรุนแรงของปัญหายาเสพติดในเยาวชนกลุ่มต่างๆของพื้นที่วิจัย

กลุ่มเยาวชนในภาคเกษตรกรรม

เนื่องจากอาชีพหลักของคนในตำบล คือการทำนา ทำไร่ไถ่ ไร่มันสำปะหลัง การปลูกมะเขือเทศเพื่อขายเมล็ดพันธุ์ ทำให้วัยรุ่นส่วนหนึ่งต้องเป็นแรงงานให้กับครอบครัวและทำงานรับ

จ้างในภาคเกษตรกรรมดังกล่าว เยาวชนกลุ่มนี้เป็นคนหนุ่มรุ่นใหญ่ อายุระหว่าง 18 - 25 ปี เป็นคนหนุ่มที่ยังไม่แต่งงาน ดังนั้นจากการที่สามารถมีรายได้เป็นของตนเองจากการรับจ้างในภาคเกษตรนั้น ทำให้สามารถใช้จ่ายได้อย่างอิสระ มีการจับกลุ่มเสพกัญชา และดื่มเหล้าในบางโอกาส และมีการใช้ยาเสพติดได้แก่ยาบ้า เพื่อให้สามารถทำงานได้มากขึ้น ใช้เวลาในการทำงานได้ยาวนานมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อจะได้ค่าตอบแทนเพิ่มขึ้น จะเห็นได้ชัดในกลุ่มรับจ้างตัดอ้อยเนื่องจากแรงงานต้องใช้กำลังแรงงานในการขนอ้อยขึ้นรถบรรทุก ประกอบกับต้องแข่งขันกับเวลาที่โรงงานจะปิดหีบ (ปิดรับซื้ออ้อย) ทำให้นายจ้างนำยาเสพติดมาให้แรงงานเหล่านี้ใช้เพื่อจะได้งานในปริมาณที่มากขึ้น ทันเวลา นอกจากการใช้เองแล้ว เยาวชนกลุ่มนี้ก็ยังสามารถนำยาเสพติดเข้าไปให้คนในหมู่บ้านด้วย กลุ่มเยาวชนในภาคเกษตรกรรมนี้ใช้ยาเสพติดในลักษณะเดียวกับผู้ใหญ่ในชุมชนที่ทำงานหลักในภาคเกษตรกรรม

ตารางที่ 1 สรุปสถานการณ์ความรุนแรงของสถานการณ์ยาเสพติดในกลุ่มเยาวชนของหมู่บ้าน
ในตำบลป่าหวาย น้

ตัวชี้วัด	หมู่บ้านป่าหวายน้ หมู่ที่ 1 และ 2	หมู่บ้านสว่าง หมู่ที่ 3	หมู่บ้านหนองเชียงขุย หมู่ที่ 4 5 และ 9	หมู่บ้านโนนสะอาด หมู่ที่ 6	หมู่บ้านโสกแต้ หมู่ที่ 7 และ 8
จำนวนผู้ใช้ยาเสพติด(ยาบ้า/กาว/กัญชา)	ผู้ใหญ่/เยาวชน 7-8 คน ทั้งเรียนอยู่/จบม.3	เยาวชนชาย ที่เรียนอยู่ 10คน	ผู้ใหญ่/เยาวชน 7-8 คน ทั้งเรียนอยู่/จบม.3	เด็กนักเรียน ประถม 20 คน/เยาวชนที่เรียนมัธยมศึกษา	ผู้ใหญ่วัยทำงาน 2 คน/เด็ก ทั้งเรียนอยู่/จบม.3
ชนิดของยาเสพติดที่แพร่ระบาดปัจจุบัน	ยาบ้า/กัญชา	ยาบ้า/กัญชา	ยาบ้า/กัญชา/กาว	ยาบ้า/กาว	ยาบ้า/กัญชา
แนวโน้มความรุนแรง				ปี2542 มีผู้ค้าถูกวิสามัญฆาตกรรมในโครงการโปไม๊ ร่วง 1 คน	ปี2542 มีผู้ค้าถูกวิสามัญฆาตกรรมในโครงการโปไม๊ ร่วง 1 คน
ผลของการใช้ยาเสพติดในกลุ่มผู้เสพ	เสียชีวิต(มีจิตฟั่นเฟือน) ดิดเอดส์เพราะใช้การเสพแบบฉีด		เสียชีวิต	เสียชีวิต ทำร้ายตนเองถึงขั้นฆ่าตัวตาย	เสียชีวิต

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในกลุ่มคนหนุ่มรุ่นใหญ่หรือเยาวชนรุ่นใหญ่นี้ พ่อแม่มักไม่กล้าที่จะห้ามหรือเตือน เนื่องจากเขาเป็นแรงงานในครัวเรือน ช่วยทำงานในไร่นา ขณะเดียวกันก็อาจไปรับจ้างตัดอ้อย ขึ้นอ้อย หารายได้ให้กับครอบครัวด้วย พ่อแม่จึงมักเกรงใจ

กลุ่มเยาวชนในโรงงาน

แต่เดิมหลังจากฤดูการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรแล้วเยาวชนจะไปรับจ้างทำงานในโรงงานต่างๆ ในกรุงเทพฯ หรือจังหวัดใหญ่ๆ ปัจจุบันมีโรงงานไปตั้งในพื้นที่อำเภอ บ้านฝางและอำเภอใกล้เคียง ได้แก่ โรงงานทอผ้า โรงงานผลิตรองเท้า โรงงานแหวน โรงงานน้ำตาล หนุมสาว เยาวชนที่ไม่ได้เรียนหนังสือส่วนใหญ่ก็จะไปรับจ้างในโรงงานดังกล่าว เนื่องจากไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยกับการทำงานในไร่นา มีรายได้ที่แน่นอน โรงงานไม่ไกลจากหมู่บ้านมากนักสามารถเดินทางไปกลับได้ ในการทำงานในโรงงานบางครั้งต้องทำงานแข่งกับเวลา บางครั้งมีการทำงานล่วงเวลา ทำให้มีการใช้ยาเสพติดเข้ามาช่วยซึ่งมักเป็นการใช้ยาบ้า เยาวชนกลุ่มนี้มักไม่ค่อยมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม หรือ หมู่บ้านนัก เพราะต้องทำงานหารายได้ ขณะเดียวกันก็ไม่สนิทสนมกับเยาวชนที่ว่างงานที่อยู่ในหมู่บ้านเช่นกัน

อย่างไรก็ตามในทัศนะของพ่อแม่ เห็นว่าเยาวชนกลุ่มที่ทำงานโรงงานนี้ ไม่มีความเสี่ยงกับยาเสพติดมากนัก เมื่อเทียบกับกลุ่มที่ไม่มีงานทำ เพราะพ่อแม่เชื่อว่า โรงงานมีความเข้มงวดในกฎระเบียบ หากเยาวชนทำผิด คือเสพยาบ้าก็就会被ทำโทษชัดเจน ถึงขั้นออกจากงาน แต่ในทัศนะของผู้คนเห็นว่ากลุ่มนี้เสี่ยงต่อการเสพยาเพราะต้องทำงานแข่งกับเวลา และเจ้าของกิจการก็ต้องการผลงานมากอาจนำยาบ้ามาให้เสพโดยทางอ้อม เช่นผสมในน้ำดื่ม เป็นต้น

กลุ่มเยาวชนในสถานศึกษา

จากตารางสรุปสถานการณ์ความรุนแรงของสถานการณ์ยาเสพติดในกลุ่มเยาวชนของหมู่บ้านในตำบลป่าหวายนั่ง จะเห็นได้ว่าทุกหมู่บ้านในตำบลป่าหวายนั่ง มีนักเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา นักศึกษาในวิทยาลัยสายอาชีพ ที่ใช้ยาเสพติดประเภท ยาบ้า กัญชา และสารระเหย แตกต่างกันไปจำนวน โดยเฉพาะหมู่บ้านโนนสะอาดพบว่ามีนักเรียนชั้นประถมศึกษาใช้ยาเสพติดถึง 20 คน นับว่าเป็นสถานการณ์ที่บ่งบอกถึงความรุนแรงของการแพร่ระบาดของยาเสพติดในพื้นที่ เด็กนักเรียนกลุ่มนี้อยู่ในครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด บางครั้งเห็นพฤติกรรมการใช้ของผู้ใหญ่ในครอบครัว บางครั้งถูกใช้ให้ส่งยาเสพติดให้ ทำให้เด็กกลุ่มนี้มีโอกาสเสี่ยงในการใช้ยาเสพติดเป็นอย่างมาก เยาวชนส่วนหนึ่งเข้ามาศึกษาต่อในเมือง ทำให้ได้รับค่านิยมในการบริโภคแบบสังคมเมือง ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัย การแต่งกาย การใช้สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ รวมทั้งการใช้ยาเสพติดด้วย ทั้งนี้เยาวชนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ไม่มีรายได้ที่หาได้ด้วยตนเองต้องขอเงินจากพ่อแม่ใช้ เมื่อต้องใช้เงินนอกเหนือจากค่าใช้จ่ายในการเรียน และค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันแล้ว ก็ต้องขโมย หรือหาเงินในทางที่ไม่สุจริต ตลอดจนขายบริการทางเพศ เพื่อที่จะได้นำไปซื้อข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ

ตามความนิยมของสังคมเมือง รวมถึงอาจจะนำยาเสพติดไปจำหน่ายให้เพื่อนนักเรียน นักศึกษาด้วยกัน หรืออาจจะนำยาเสพติดจากในเมืองมาขายในหมู่บ้าน

จากภาพรวมของสถานการณ์ยาเสพติดในเยาวชนตำบล จะเห็นได้ว่า มีความเกี่ยวเนื่องกับบุคคลหลายกลุ่ม เมื่อมีการประชุมระดมความคิดในการแก้ปัญหา ทำให้เยาวชนเห็นว่า จะต้องออกมาแก้ปัญหาของตนเอง

2.3 บทบาทของเครือข่ายเยาวชนระดับ

1) การรวมกลุ่มของเยาวชนในพื้นที่ตำบล

การรวมกลุ่มของเยาวชนในหมู่บ้านของตำบลป้าหวายนี้ เริ่มจากการรวมกันด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัวในกลุ่มเพื่อนสนิท ไม่มีการรวมกลุ่มเป็นรูปธรรม ไม่มีการดำเนินกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป้าหมายเดียวกันเช่นในอดีตที่กลุ่มเยาวชนจะรวมกลุ่มกันทำสาธารณะประโยชน์ในหมู่บ้าน เช่น การพัฒนาหมู่บ้านในวันสำคัญ การช่วยงานบุญประเพณีต่างๆของหมู่บ้าน การทำกิจกรรมเพื่อหาเงินมาซื้อวัสดุ อุปกรณ์ให้กับวัดหรือโรงเรียน แต่ปัจจุบันภาพลักษณ์ของเยาวชนแต่ละหมู่บ้าน ค่อนข้างสะท้อนว่าเป็นปัญหาเช่นมีเยาวชนยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ทั้งเป็นผู้ค้าและผู้เสพ มีเยาวชนว่างงาน มีเยาวชนที่รวมกลุ่มทำพฤติกรรมไม่เหมาะสม มีเยาวชนไม่ประสบความสำเร็จเรื่องการศึกษา เป็นต้น นอกจากนี้ยังเยาวชนบางส่วนยังออกไปทำงานต่างถิ่น จึงนับว่าเป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่งที่ทำให้ภาพการรวมกลุ่มของเยาวชนไม่เด่นชัด ดังนั้นจึงไม่เกิดการรวมกลุ่มเพื่อที่จะดำเนินกิจกรรมใดๆ การกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมในกลุ่มเยาวชนในพื้นที่เป้าหมายของการวิจัยปฏิบัติการนับว่ามีข้อจำกัดมาก ดังนั้น จึงใช้กลไกที่จะให้กลุ่มเครือข่ายเยาวชนตำบล ซึ่งเป็นกลุ่มเยาวชนด้วยกัน เป็นผู้กระตุ้น ผลักดัน จึงเริ่มใช้กลยุทธ์จากการพัฒนาเครือข่ายเยาวชนระดับตำบล เพื่อให้ขยายเครือข่ายมาสู่แกนนำในระดับหมู่บ้าน เพื่อเข้ามาทำงาน กระตุ้น ส่งเสริม ร่วมทำงานกับแกนนำเยาวชนระดับหมู่บ้าน โดยคาดหวังว่าเยาวชนจะออกมามีบทบาทในการงานพัฒนามากขึ้น และออกมามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเรื่องของตัวเองมากขึ้น โดยเฉพาะปัญหายาเสพติด ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจถึงผลของปฏิบัติการที่เกิดขึ้น จึงนำเสนอให้เห็นถึง พัฒนาการของเครือข่ายเยาวชนระดับตำบล และ กระบวนการทำงานเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดในเยาวชน ดังนี้

2) พัฒนาการของเครือข่ายเยาวชนระดับตำบลและกระบวนการทำงาน

จากสภาพปัญหาและสถานการณ์ดังกล่าว โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการและแก้ปัญหาเด็กและเยาวชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนและชุมชนได้ประสานให้เกิดกิจกรรม เพื่อหาแนวทางในการพัฒนากลุ่มแกนนำเครือข่ายเยาวชนระดับตำบล โดยผ่านกิจกรรมการเข้าค่าย กิจกรรมการเปิดโลกทัศน์ การจัดกิจกรรมวันเอดส์โลก และการให้

ความรู้ในค่ายกิจกรรม ตามลำดับ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนำมาสู่การรวมกลุ่มกันของแกนนำเยาวชนของแต่ละหมู่บ้าน ดังมีรายละเอียดของแต่ละกิจกรรมและผลที่เกิดขึ้นดังนี้

1) ค่ายเยาวชน ครั้งที่ 1 เนื่องจากเยาวชนต้องการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านต่างๆในตำบลให้มากขึ้น และ ต้องการเวทีของการพูดคุย เพื่อปรึกษาหารือถึงทิศทางการทำงานของกลุ่มเยาวชนในตำบล ซึ่งเป็นแรงผลักดันจากการทำกิจกรรมค่ายเยาวชนในการวิจัระยะแรกที่เน้นการวิเคราะห์ปัญหาเยาวชน ดังนั้นจึงเกิดกิจกรรมค่ายขึ้น ซึ่งเยาวชนที่เข้าร่วมเป็นผู้แทนจากหมู่บ้านต่างๆในตำบล ที่เป็นเสมือน “แกนนำ” กลุ่มเยาวชนหมู่บ้าน ในกิจกรรมค่ายครั้งนี้นอกจากเยาวชนจะได้รับความรู้เรื่องยาเสพติดและสิ่งแวดลอมแล้ว ยังทำให้กลุ่มที่เข้าร่วมพูดคุยถึงแนวทางการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งที่ประชุมเห็นว่าต้องมีกิจกรรมเป็นของกลุ่มเองซึ่งกิจกรรมแรกที่กลุ่มน่าจะทำร่วมกันคือ กิจกรรมรณรงค์วันเอดส์โลก เป็นที่น่าสังเกตว่าเยาวชนที่เข้าร่วมในค่ายครั้งนี้ส่วนมากเป็นเยาวชนในระบบโรงเรียน เยาวชนที่อยู่ในภาคการเกษตรที่เป็นคนรุ่นใหญ่ก็ยังไม่มาเกี่ยวข้องมากนัก และที่ไม่เกี่ยวข้องเลยได้แก่เยาวชนที่ทำงานในโรงงาน

2) กิจกรรมการเปิดโลกทัศน์ หลังกิจกรรมการเข้าค่ายครั้งแรกทำให้สมาชิกแกนนำบางส่วนสนิทสนมกันมากขึ้น มีกลุ่มที่ไม่เป็นทางการชัดเจนขึ้น ดังนั้นโครงการวิจัย จึงสนับสนุนให้กลุ่มดังกล่าว เข้าร่วมกิจกรรมวันเยาวชนแห่งชาติที่กรุงเทพฯ ซึ่งกลุ่มได้มีโอกาสนำการแสดงไปร่วมในเวทีวันนั้นด้วย โดยตั้งชื่อกลุ่มอย่างเป็นทางการว่า “กลุ่มดินโป่ง” นอกจากนี้ยังได้มีโอกาสร่วมงานวันสิ่งแวดล้อมโลกที่จังหวัดขอนแก่น ร่วมกับเครือข่ายสิ่งแวดล้อมเมือง ผลจากการไปร่วมกิจกรรม ทำให้เยาวชนมีโอกาสใกล้ชิดคุ้นเคยกัน เห็นสิ่งแปลกใหม่ ทำให้เกิดความคิดที่จะทำกิจกรรมเป็นของตนเอง ดังนั้นเมื่อโครงการวิจัย กระตุ้นและให้ข้อมูลให้เขียนโครงการขอทุนจากยูนิเซฟ มาจัดกิจกรรมวันเอดส์โลกเยาวชนจึงให้ความสนใจ กลุ่มเยาวชนมีพัฒนาการมากขึ้น มีแกนนำในแต่ละหมู่บ้านชัดเจนขึ้น และเกิดความสัมพันธ์กันมากขึ้น ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง ทั้งที่เป็นทางการในรูปของการประชุม และไม่เป็นทางการโดยการไปมาหาสู่เยี่ยมเยียน ร่วมรับประทานอาหาร เป็นต้น

3) กิจกรรมวันเอดส์โลก นับว่าเป็นกิจกรรมแรกที่เครือข่ายเยาวชนระดับตำบลดำเนินการ ร่วมกับเยาวชนในแต่ละหมู่บ้านของตำบล จัดเมื่อ 1 ธ.ค. 45 ทั้งนี้เป็นผลจากโครงการได้รับการสนับสนุนจากยูนิเซฟ ได้งบประมาณมา 30,000 บาท เป็นการรณรงค์ในทุกหมู่บ้าน มีการจัดเตรียมงานโดยการตั้งกรรมการดำเนินงานฝ่ายต่างๆขึ้นอย่างชัดเจน มีการประสานงานกับผู้นำชุมชนแต่ละหมู่บ้าน ในการเตรียมงานก่อนทำกิจกรรมนี้ มีการเลือกผู้ประสานงานเครือข่ายเยาวชนตำบล โดยการพูดคุยกันแล้วให้ความเห็นชอบเลือกแกนนำจากหมู่บ้านหนองเชียงซุย ผู้ประสานงานเครือข่ายเยาวชนระดับตำบลนี้ มีประวัติเคยเสพยาและเคยค้ายาบ้า มีอายุค่อนข้างมาก แต่ก็มีความคล่องตัวตั้งใจทำงาน ได้รับเลือกให้เป็นประธานกลุ่มเยาวชนระดับอำเภอมาแล้ว

เป็นที่น่าสนใจว่า หลังกิจกรรมวันเอดส์โลก คนในชุมชนมีทัศนคติต่อเยาวชนเปลี่ยนไป

คนในชุมชนรู้สึกว่ “เหลือเชื่อที่เยาวชนจัดได้ เพราะเป็นงานใหญ่” นอกจากนี้คนในชุมชน เริ่มเข้าใจเยาวชนมากขึ้น เพราะก่อนเริ่มงาน คนในชุมชนมักมองว่ที่เยาวชนไปมาหาสู่กันนั้น อาจจะมารวมกลุ่มทำพฤติกรรมไม่ดี ทำให้เยาวชนบางคนต้องเลิกทำงานกับเครือข่ายไป ดังนั้นชาวบ้านหลายคนออกมาให้การสนับสนุน ส่งเสริม และหากลูกของตนเอง เป็นกลุ่มแกนนำในการจัดกิจกรรม ก็มีความรู้สึกศรัทธาต่อตัวลูก เชื่อมั่นในตัวลูกมากขึ้น ขณะเดียวกันกิจกรรมดังกล่าวก็อยู่ในสายตาของเยาวชนคนอื่นๆในหมู่บ้าน ทำให้เยาวชนบางส่วนอยากเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม อยากเข้ามาพูดคุยกับแกนนำของหมู่บ้าน อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่ เยาวชนจากแต่ละหมู่บ้าน ที่อยากเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเครือข่ายเยาวชนตำบลนั้น ส่วนมากเป็นไม่ใช่เยาวชนที่มีพฤติกรรมกระเสพยาเสพติด เป็นกลุ่ม “วัยใส ”

อนึ่งในกลุ่มเครือข่ายเยาวชนตำบลนี้ เป็นผู้ทีคิดยถึง 3 คนในจำนวนนี้ 1 คนเป็นเยาวชนจากหมู่บ้านโนนสะอาด ซึ่งมีประวัติติดยาจนต้องออกจากโรงเรียนกลางคันเมื่อเรียน ม.4 แต่เมื่อทำกิจกรรมกับกลุ่มเครือข่ายเยาวชนไประยะหนึ่งสามารถมีแรงจูงใจที่จะเรียนต่อ และสมัครเข้าเรียนสายอาชีพได้ที่วิทยาลัยเทคนิค

4) กิจกรรมค่ายครั้งที่ 2 เป็นกิจกรรมค่ายที่จัดขึ้นเพื่อให้เยาวชนได้รับความรู้เรื่องยาเสพติด และมีโอกาสพัฒนาทักษะด้านความคิด เกี่ยวกับการทำกิจกรรม และยังเป็นเครื่องมือในการขยายผลให้ได้กลุ่มแกนนำในหมู่บ้านให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน และยังเป็นกรเพิ่มจำนวนกลุ่มเยาวชนขึ้นอีก ซึ่งผู้เข้าร่วมมาจากหมู่บ้านละ 5-7 คน ในช่วงนี้เครือข่ายเยาวชนตำบลมีแกนนำสำคัญราว 15 คน ในกิจกรรมค่ายครั้งนี้ มีเยาวชนมาจากหลากหลายกลุ่มมากขึ้น เช่น ในพื้นที่เป้าหมายของการวิจัยปฏิบัติการ

- เยาวชนจากหมู่บ้านโนนสะอาด 5 คนเป็นผู้ที่เคยมีประวัติติดยา และเคยเสพยาบ้ามาก่อน และปัจจุบันว่างงาน
- เยาวชนจากหมู่บ้านสว่าง 7 คน เป็นกลุ่มที่อยู่ในระบบโรงเรียน มีผู้ที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงที่จะเสพสาระเหย จำนวน 2 คน แต่ต้องเลิกไปเพราะมาตรการชุมชนในปัจจุบัน
- เยาวชนจากหมู่บ้านโสกแต่ 7 คน มี 1 คนที่เคยเสพยาบ้า ที่เหลือเป็นเยาวชนในสถานศึกษา ซึ่งไม่มีพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องยาเสพติด

เป็นที่น่าสนใจว่ กิจกรรมค่ายทั้งสองครั้ง เยาวชนที่เข้าค่ายส่วนมาก เป็นผู้ที่ไม่ใช่กลุ่มที่มีพฤติกรรมเรื่องการเสพ หรือค้ายาเสพติด มักเป็นกลุ่มที่อยู่ในระบบโรงเรียน เป็นส่วนมาก ดังนั้นกระบวนการดังกล่าว จึงส่งผลต่อกลุ่มเยาวชนที่ติดยาหรือเสพยาอยู่ค่อนข้างน้อย จะมีเพียงเยาวชนที่เคยมีพฤติกรรม การเสพหรือค้ายาบางคนเท่านั้นที่คิดจะเลิกพฤติกรรมดังกล่าวแล้วเข้าร่วมกิจกรรม

5) กีฬาเยาวชนระดับหมู่บ้าน เป็นกิจกรรมที่เกิดที่หมู่บ้านสว่าง โดยแกนนำเยาวชนหมู่บ้าน ร่วมหารือกับเครือข่ายเยาวชนตำบล ว่ต้องการทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มของ

เยาวชนในหมู่บ้านให้ได้ แก่นนำเยาวชนกลุ่มนี้มีแนวคิดว่าจะทำกิจกรรมที่มุ่งเน้นแก้ปัญหาเยาวชนเรื่องยาเสพติด โดยเน้นที่จะป้องกันไม่ให้ไปติดยา

กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างเยาวชนและสมาชิกต่อต้านยาเสพติด

1. เยาวชนบ้านสว่าง ได้ประชุมปรึกษาหารือกันบ่อยครั้ง จึงมีมติจัดการแข่งขันกีฬาเยาวชนบ้านสว่างขึ้น (ประชุมกันวันที่ 14,15,24 มีนาคม 2546)
2. กลุ่มเยาวชนบ้านสว่างได้มีมติร่วมกันแล้ว จึงนำเสนอแผนต่อสมาชิกต่อต้านยาเสพติดบ้านสว่าง และชาวบ้านบ้านสว่าง เพื่อให้การสนับสนุน
3. กลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดได้เสนอให้เยาวชน ทำหนังสือขอรับบริจาคปัจจัยกับชาวบ้านสว่าง
4. เยาวชนร่วมกับสมาชิกต่อต้านยาเสพติดบ้านสว่าง เปิดรับบริจาคปัจจัย โดยมีเยาวชนแจกของขวขอรับบริจาคถึงบ้านใดบ้าน และอีกส่วนตั้งศูนย์บริจาคอยู่ที่หัวกระจายข้าวหมู่บ้าน
5. สมาชิกต่อต้านยาเสพติดบ้านสว่าง ประชาสัมพันธ์เพื่อขอความร่วมมือให้ชาวบ้าน ผู้ปกครอง ทำอาหารเลี้ยงนักกีฬาในวันงาน
6. เยาวชนประชุม/เตรียมแผน/แบ่งงานรับผิดชอบ โดยมีแกนนำรุ่นพี่ใหญ่มาช่วยในการเป็นคณะกรรมการในการตัดสิน และจัดแข่งขัน

กิจกรรมดังกล่าวได้ส่งผลให้เยาวชนรุ่นใหญ่ที่มีพฤติกรรมเรื่องเสพยาเสพติด ถูกดึงมาร่วมกิจกรรมโดยมาเป็นกรรมการในการจัดกิจกรรม แต่ก็ยังไม่เป็นแกนนำเยาวชนหมู่บ้านที่จะไปทำงานร่วมกับเครือข่ายเยาวชน ขณะเดียวกันผลจากกิจกรรมนี้ทำให้เกิดความสับสนระหว่างแกนนำเยาวชนหมู่บ้านกับเยาวชนอื่นในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น

ชาวบ้านให้ความร่วมมือดี มีการบริจาคเงินสนับสนุน ผู้ปกครองเห็นด้วยกับการดำเนินกิจกรรม บางคนถึงกับขอให้เยาวชนซึ่งเป็นลูก-หลาน เข้าร่วมกิจกรรม โดยตัวของเยาวชนเองเมื่อมาทำกิจกรรมก็บอกกล่าวแก่ผู้ปกครองก่อนมา ทำให้เป็นการประชาสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชนอีกส่วนหนึ่ง ผู้ปกครองได้นำอาหารมาเลี้ยงคนละหม้อ 2 หม้อ เพื่อเลี้ยงนักกีฬา เยาวชนมีความพร้อมและรวมกลุ่มกันดี แต่ขาดผู้นำเยาวชนรุ่นพี่มาเป็นแกนนำคณะทำงาน ทำให้ส่วนมากมีแต่น้องเยาวชนอายุต่ำกว่า 15 ปี ลงมาเป็นส่วนมาก เยาวชนเกิดความภูมิใจ และอยากจัดงานนี้อีก เป็นได้ร่วมคิดตั้งแต่แรกและดำเนินงานกันเอง ซึ่งประเมินภาพรวม จากการทำงานโดยเด็กเยาวชนเองถือว่าดีและน่าพอใจมาก ด้านอาจารย์โรงเรียน ได้ให้ความร่วมมือและสนับสนุนให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม

โดยรวมแล้วผลของการทำกิจกรรม ของเครือข่ายเยาวชนตำบล ที่เกิดขึ้นโดยตรง หรือ เกิดขึ้นผ่านความร่วมมือของแกนนำในหมู่บ้าน สามารถวิเคราะห์เห็นประเด็นต่างๆต่อไปนี้

1. กิจกรรมที่ดำเนินการ ยังไม่สามารถดึงกลุ่มเยาวชนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องการเสพยาเสพติดที่อยู่ในภาคเกษตรหรือว่างงาน มาร่วมกิจกรรมได้มากนัก กลุ่มเป้าหมายของกิจกรรมส่วนมากยังเป็นเยาวชนในสถานศึกษา
2. รูปแบบกิจกรรม ที่เครือข่ายเยาวชนทำอยู่ยังเป็นกิจกรรมที่มีรูปแบบเดิมๆ เช่น การเดินรณรงค์ การเล่นเกม หรือแม้แต่การเข้าค่าย ซึ่งแม้ว่าจะเป็นกิจกรรมที่คิดจากกลุ่มเยาวชนเอง แต่ก็สะท้อนว่า ไม่มีทักษะกับกิจกรรมรูปแบบอื่น หรือ มีข้อจำกัดในตัวเยาวชนเองในการทำกิจกรรมลักษณะอื่น แต่จากรูปแบบกิจกรรมดังกล่าว ทำให้ผู้นำชุมชนเห็นความสำคัญและให้การยอมรับเยาวชนมากขึ้น เยาวชนและพ่อแม่มีความเข้าใจเยาวชนมากขึ้น พ่อแม่ของของเยาวชนที่ไม่เข้าใจในกลุ่มเยาวชนมีทัศนคติดีขึ้นหลังจากที่มีการจัดงานรณรงค์ยาเสพติด เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมได้มีโอกาสออกไปพบปะกับคนอื่น ๆ ทั้งในและนอกชุมชน จึงอยากให้ลูกของตนและลูกของคนอื่นที่ยังไม่เข้าในกลุ่มได้เข้าร่วมทำกิจกรรมกลุ่ม จากการรวมกลุ่มทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนกันในเรื่องประสบการณ์ที่เกี่ยวกับยาเสพติด ก็บอกกล่าวเตือนกัน ทำให้เป็นการขัดเกลากันได้
3. กิจกรรมของเครือข่ายเยาวชนตำบล ที่ใช้ในการพัฒนากลุ่มเยาวชนในพื้นที่เป้าหมายนั้น ครอบคลุมยุทธศาสตร์ของตำบลในการแก้ปัญหาเสพติด คือ เกี่ยวข้องกับการให้ความรู้เรื่องยาเสพติด การสร้างความร่วมมือระหว่างเยาวชนกับเยาวชนระหว่างหมู่บ้าน ระหว่างเยาวชนกับผู้นำชุมชนเพราะต้องประสานงานปรึกษาหารือ ขอรับการสนับสนุนในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง ระหว่างเยาวชนกับพ่อแม่ ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น พ่อแม่เข้าใจมากขึ้นว่าทำไมลูกต้องออกไปติดต่อประสานงาน หรือมีเพื่อนต่างหมู่บ้านไปมาหาสู่ กิจกรรมหลายอย่างเน้นการป้องกัน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่ากิจกรรมถึงแม้จะทำโดยเครือข่ายเยาวชน หรือกลุ่มแกนนำเยาวชนหมู่บ้านก็ตาม ยังไม่สามารถไปสู่กิจกรรมการฟื้นฟูบำบัดผู้เสพ เพราะกลุ่มผู้เสพยาเสพติดยังเข้าร่วมมือกับกลุ่มน้อยอยู่ ทั้งนี้ แกนนำเยาวชนให้ความเห็นว่า กลุ่มเยาวชนที่เสพยา ก็ไม่อยากจะเข้าร่วมกิจกรรม เพราะมีทัศนคติคนละอย่างกันมีจำนวนไม่มากที่มาร่วมกิจกรรม ขณะเดียวกันทัศนคติของคนในชุมชนคิดว่า “เยาวชนที่ติดยาเมื่อเวลาผ่านไปจะเลิกไปได้เอง ถ้าจะเลิกไม่จำเป็นต้องไปบำบัดและที่ผ่านมามีคนส่วนใหญ่ในชุมชนสามารถเลิกใช้ยาได้โดยไม่ต้องฟื้นฟูบำบัด “
4. การใช้กลไกเครือข่ายเยาวชนระดับตำบล ในการแก้ปัญหาเยาวชน โดยทำงานร่วมกับแกนนำในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อเชื่อมโยงไปถึงเยาวชนในหมู่บ้านนั้นได้ เพราะในแต่ละหมู่บ้านก็มีข้อจำกัดเรื่องการรวมกลุ่มของเยาวชนที่ไม่ชัดเจน หลายคนต้องทำงานนอกหมู่บ้าน บางหมู่บ้านมีประสบการณ์ไม่ดีกับการรวมกลุ่ม เป็นต้น ดังนั้นการกระตุ้น

กลุ่มเยาวชนโดยเครือข่ายเยาวชน นับเป็นแนวคิดที่สามารถทำได้ เพราะทำให้เกิดความสัมพันธ์กันมากขึ้น และนำมาสู่ความร่วมมือ ที่จะแสวงหาแกนนำในแต่ละหมู่บ้าน แต่ด้วยลักษณะกิจกรรมที่ทำและระยะพัฒนาการอยู่ในระยะเริ่มต้น จึงยังไม่เห็นบทบาทที่เพิ่มขึ้น แต่จากการทำกิจกรรมที่ผ่านมา ทำให้ผู้นำชุมชน และ พ่อแม่รู้สึกเห็นคุณค่าในตัวเยาวชนมากขึ้น ว่าสามารถสร้างสรรค์สิ่งดีงามได้ ดังนั้นผู้ใหญ่ ต้องให้โอกาส และสนับสนุนต่อไป

2.4 เงื่อนไขที่มีผลต่อการทำงานของเครือข่ายเยาวชน

การทำงานของเครือข่ายเยาวชนตำบลมีทั้งปัจจัยที่สนับสนุนให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงาน ในที่นี้จึงขอนำเสนอเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องดังนี้

จากการรวมกลุ่มทำให้เยาวชนเรียนรู้ และยอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน มีความคิดมุมมอง โลกทัศน์ ที่กว้างขึ้นบนพื้นฐานของความจริง มีความรักมีความสามัคคีในหมู่คณะมากขึ้น เกิดความผูกพันกัน และอยากทำงานเพื่อส่วนรวม เยาวชนมีความกล้าแสดงออก มีความภาคภูมิใจที่ได้แสดงออก ค้นหาสิ่งที่ตนเองถนัดออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ เยาวชนมีการปรับตัวเข้าหากัน มีการแบ่งหน้าที่ รับผิดชอบหน้าที่ของตนเอง และเอื้อเพื่อ ช่วยเหลือผู้อื่น และมีความตั้งใจจริงในการทำงาน นอกจากเงื่อนไขที่มาจากกลุ่มเยาวชนแล้ว ยังมีเงื่อนไขภายนอกที่เข้ามาช่วยหนุนเสริมการแก้ไขปัญหาเยาวชน ดังนี้

1) มาตรการของชุมชน บางหมู่บ้านใช้มาตรการทางสังคม ในการจัดการปัญหา ยาเสพติดในกลุ่มเยาวชน เช่น มีข้อห้ามในการขายกาให้เยาวชน มีการเฝ้าระวังการเสพยาเสพติดของเยาวชนโดยการจ้างตำรวจมาสอดส่องเป็นพิเศษ หรือแม้แต่การส่งเยาวชนที่สงสัยว่าจะติดยา ตรวจปัสสาวะ นอกจากนี้ยังใช้มาตรการสังคมโดยเฉพาะระบบอาวุโสให้มีบทบาทในการดักเตือนเยาวชนโดยตรง ซึ่งหากยังฝ่าฝืนก็ส่งให้ตำรวจดำเนินการต่อไป

2) ผู้นำ บทบาทของผู้นำ บุคลิกภาพของผู้นำ และทัศนคติของผู้นำต่อปัญหาเยาวชน นับเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เอื้อต่อการจัดการปัญหาเยาวชน ผู้นำในที่นี้ หมายถึงผู้นำทางการได้แก่ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน บางหมู่บ้านผู้นำเห็นว่าปัญหาของเยาวชนเป็นปัญหาของชุมชน จึงเข้ามาบทบาทในการแก้ปัญหา ขณะที่บางหมู่บ้านเห็นว่าปัญหาเยาวชนเป็นปัญหาระดับครอบครัวพ่อแม่ต้องดูแลเอง บางหมู่บ้านที่สามารถจัดการปัญหาได้เพราะผู้นำได้รับการยอมรับ เข้มแข็ง เอาจริงกับการแก้ปัญหา

3) ระบบผู้อาวุโส ในบางหมู่บ้าน มีระบบผู้อาวุโสที่สามารถจัดการกับปัญหาของเยาวชนได้ เพราะมีฐานจากระบบเครือญาติที่มีความแน่นแฟ้น และบางหมู่บ้านใช้ระบบอาวุโสได้อย่างกลมกลืนกับโครงสร้างของประชาคมคุ้ม ทำให้บทบาทของผู้อาวุโสได้รับการยอมรับยิ่งขึ้น จนนำมาสู่การออกกฎเกณฑ์ของคุ้ม และหมู่บ้านในการป้องกันปัญหา เช่น ห้ามทะเลาะวิวาทในหมู่

บ้าน หากฝ่าฝืนจะถูกปรับเป็นเงิน 500 บาท และหากไม่เชื่อฟังก็จะประสานแจ้งให้ตำรวจเข้ามาดำเนินการ

4) บทบาทครู บางหมู่บ้านครูของหมู่บ้าน เข้ามามีบทบาทในการจัดการปัญหาของเยาวชน จึงนับว่ามีส่วนมากในการแก้ปัญหาเยาวชน โดยเชื่อมโยงปัญหาเยาวชนของหมู่บ้านไปสู่การแก้ปัญหาโดยให้โรงเรียนเข้ามามีบทบาทในการจัดโครงการเพื่อแก้ปัญหาเยาวชน บทบาทของครูที่ได้รับการยอมรับจากผู้ปกครอง จึงนำมาซึ่งความร่วมมือเป็นอย่างดี

5. ลักษณะหมู่บ้าน เนื่องจากหมู่บ้านในตำบลเป้าหมาย บ้างก็เป็นหมู่บ้านเดี่ยว บางหมู่บ้านอยู่เป็น 2 หมู่บ้านในชุมชนเดียวกัน ซึ่งเป็นผลจากการแบ่งแยกหมู่บ้านเพื่อการปกครองนั่นเอง ลักษณะหมู่บ้านที่แตกต่างกันดังกล่าว ส่งผลต่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน ชุมชนขนาดเล็ก และเป็นชุมชนเดี่ยวย่อมมีความร่วมมือกันมากกว่าชุมชนที่มีขนาดใหญ่ และยังแบ่งแยกกันด้วยเหตุผลทางการปกครอง ทำให้ความร่วมมือดังในอดีตลดน้อยลงไปเพราะมีการแข่งขันเปรียบเทียบกันเกิดขึ้นเสมอ

อย่างไรก็ตาม เยาวชนยังขาดระเบียบวินัยในบางเรื่อง คือ การตรงต่อเวลา ไม่ได้ได้รับความเข้าใจจากผู้ปกครองเท่าที่ควร เกิดความขัดแย้งกันเองภายในกลุ่ม มีปัญหาในการประสานงาน มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ เกิดความท้อแท้ในการทำงาน ขาดความเข้าใจที่ถูกต้องจากชุมชน ชุมชนมองว่าการรวมกลุ่มทำงานของเยาวชนเป็นการมั่วสุมทำในเรื่องที่ไม่ดีเพราะยังติดภาพลักษณ์เดิมของกลุ่มเยาวชนอยู่

2.5 แนวทางการพัฒนาเครือข่ายให้เข้มแข็ง

การใช้กลไกเครือข่ายเยาวชนระดับตำบล ในการพัฒนาเยาวชนและแก้ปัญหาเยาวชนเรื่องยาเสพติดนั้น จากผลปฏิบัติการที่เกิดขึ้น สะท้อนว่า กลไกดังกล่าวยังคงต้องการการพัฒนาให้ทำงานต่อไป ทั้งนี้มีประเด็นที่น่าเสนอเป็นแนวทางในการพัฒนาดังนี้

1. แม้ว่าเครือข่ายเยาวชนระดับตำบล จะเริ่มเกิดขึ้นไปรูปร่างอย่างชัดเจนขึ้น ในเชิงคณะบุคคลที่เข้ามาทำงานร่วมกันโดยไม่มีโครงสร้างการบริหารงานที่ชัดเจนแต่ก็ไม่นับอุปสรรคต่อการทำกิจกรรม เพราะใช้รูปแบบการจัดตั้งกรรมการเฉพาะกิจในแต่ละกิจกรรมขึ้นมาทำงาน แต่ที่น่าสนใจก็คือ เครือข่ายเยาวชนถูกกระตุ้นโดยทีมวิจัย โดยมีผู้ประสานงานจากทีมวิจัย ทำหน้าที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดจุดเริ่มการทำงาน เชื่อมโยงกับผู้นำ ตลอดจนแหล่งทุนภายนอกเพื่อดึงทรัพยากรเข้ามาทำกิจกรรม เครือข่ายเยาวชนระดับตำบลเดิมแม้จะมีความสัมพันธ์กันอยู่บ้างแต่ก็ยังไม่มากพอจะนำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกัน จึงกล่าวได้ว่า เครือข่ายเยาวชนระดับตำบล เกิดขึ้นจากการกระตุ้นของทีมวิจัย จึงระยะเวลาที่ผ่านมายังไม่มากพอที่เครือข่ายเยาวชนระดับตำบลจะเข้มแข็ง ดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตนเอง ดังนั้นจึงเสนอแนะว่าควรที่จะยังคงมีผู้ประสานงานทำงานกับเครือข่ายเยาวชนระดับตำบลต่อเนื่องอยู่อีกระยะหนึ่งในฐานะผู้อำนวยความสะดวก เพื่อให้เกิดพัฒนาการทางความ

คิด ทักษะ และเกิดการรวมกลุ่มกันอย่างแน่นแฟ้นแล้วจึงให้เครือข่ายเยาวชนระดับตำบลทำงานด้วยตนเอง

2. กิจกรรมของเครือข่ายเยาวชนระดับตำบล หรือแม้แต่กิจกรรมของเยาวชนระดับหมู่บ้าน ยังต้องทำอย่างต่อเนื่อง เพราะผลจากกิจกรรมทำให้เยาวชนหลายคนอยากเข้าร่วมกลุ่ม อยากมีบทบาท และยังสร้างศรัทธาให้พ่อแม่ นำไปสู่ความเข้าใจระหว่างพ่อแม่กับลูกๆ หรือแม้แต่ระหว่างผู้นำชุมชน กับเยาวชน ก็ดี ซึ่งกิจกรรมที่ควรให้เยาวชนมีบทบาทนั้น ไม่เฉพาะกิจกรรมที่เป็นเรื่องราวของเยาวชนเอง ผู้นำชุมชนควรให้การสนับสนุนมอบหมายกิจกรรมที่เป็นของชุมชนให้เยาวชนได้มีโอกาสแสดงบทบาทต่อชุมชน ดังนั้นผู้นำในชุมชนต้องเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อบทบาทเยาวชน จะต้องเชื่อมั่นกับกิจกรรมที่เยาวชนทำ ให้โอกาสและให้การสนับสนุนในฐานะพี่เลี้ยง หรือที่ปรึกษา ตลอดจนให้ความช่วยเหลือร่วมมือกับกิจกรรมของเยาวชนด้วย และที่สำคัญเยาวชนเห็นว่าชุมชนต้องลดการวิพากษ์วิจารณ์เยาวชน ว่าไม่สามารถทำอะไรได้ มองเห็นว่าเยาวชนทำตัวด้อยค่า ชุมชนควรจะต้องให้คุณค่ากับตัวเยาวชน เพื่อเป็นแรงจูงใจที่จะกระตุ้นให้เยาวชนออกมาทำงานเพื่อส่วนร่วม และเป็นกำลังของสังคม และที่สำคัญกลไกที่จะเป็นแกนนำในการแก้ปัญหาของกลุ่มตนเอง เพราะมีความเข้าใจกันมากกว่ากลุ่มอื่น

3. ในทัศนะของเครือข่ายเยาวชนระดับตำบล เห็นว่า เครือข่ายเยาวชน หรือแม้แต่แกนนำเยาวชนระดับหมู่บ้าน ยังต้องการพัฒนาทักษะหลายประการที่จะใช้เป็นพื้นฐานในการทำงานส่วนรวม ได้แก่ ทักษะการพูดคุยในกลุ่ม ทักษะการนำประชุมกลุ่ม ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทักษะการประสานงาน ที่ผ่านมาในการปฏิบัติการได้รับทักษะด้านการพัฒนาความคิดในเรื่องการพัฒนาเพื่อท้องถิ่นอยู่บ้าง จะเห็นได้ว่า ทักษะที่เครือข่ายเยาวชนระดับตำบลให้ความสำคัญและต้องการพัฒนานั้น เป็นทักษะที่ต้องใช้เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดี สร้างความประทับใจให้กับผู้คนที่พบปะอยู่เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการทำงาน ซึ่งทักษะเหล่านี้ เป็นช่องว่างความรู้ที่พ่อแม่ หรือครอบครัวไม่สามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ แม้ว่าเยาวชนในสถานศึกษาจะได้รับการพัฒนาทักษะดังกล่าวอยู่บ้างในกระบวนการเรียนการสอน แต่เยาวชนนอกระบบการศึกษา ซึ่งเป็นเยาวชนกลุ่มใหญ่ก็ขาดโอกาสในการพัฒนาส่วนนี้

บทที่ 3

การแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนด้วยมาตรการชุมชน

3.1 บริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน หมู่บ้านโสกแต่

หมู่บ้านโสกแต่ ตั้งขึ้นจากการอพยพหนีไข้ทรพิษ(ฝาดาย)ของครอบครัวชาวบ้านหมู่บ้านจั่ว ต.สาวะถี อ.เมืองขอนแก่น มาอยู่บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านและเห็นว่าทำเลของที่ตั้งของหมู่บ้านโสกแต่ เป็นพื้นที่เหมาะแก่การตั้งหมู่บ้าน จึงได้อพยพมาสร้างบ้านเรือนสาเหตุตั้งชื่อหมู่บ้านว่าหมู่บ้านโสกแต่ เพราะในพื้นที่บริเวณตั้งบ้านนั้น มีต้นแต่ขึ้นเป็นจำนวนมาก ต่อมาเมื่อหมู่บ้านมีการขยายตัวของ ครอบครัวเพิ่มมากขึ้น จึงมีการแยกการปกครองหมู่บ้านเป็น 2 หมู่บ้านคือหมู่ที่ 7 และหมู่ที่ 8 ในปี 2534 ปัจจุบันทั้ง 2 หมู่ มีประชากรรวมกันจำนวน 1,692 คนและ มีจำนวน 362 หลังคาเรือน

สภาพเศรษฐกิจ

ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ได้แก่ การทำนา ทำไร่ อ้อย ทำสวน ผักต่างๆ และการเลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้ส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง การทำนาเป็นการผลิตเพื่อการบริโภค ส่วนการทำไร่ อ้อยและทำสวนผักต่างๆ เป็นการผลิตเพื่อการจำหน่าย นำรายได้มาใช้จ่ายในครัวเรือน อ้อยนับว่าเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของชาวบ้าน การดำรงชีพที่เปลี่ยนจากการผลิตเพื่อการบริโภคมาสู่การผลิตเพื่อจำหน่ายทำให้ชาวบ้านต้องเพิ่มจำนวนการผลิต และแข่งขันกับเวลา ส่งผลให้ต้องพึ่งยาเสพติด ดังนั้นจึงพบว่ามีสถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติด ประเภท ยาบ้า ในกลุ่มแรงงานไร่ อ้อย โดยการนำเข้าของเจ้าของไร่ อ้อย และคนขับรถส่งอ้อย

นอกจากอาชีพเกษตรกรรมแล้วชาวบ้านอีกส่วนหนึ่ง ประกอบอาชีพรับจ้าง ส่วนใหญ่เป็นการรับจ้างในภาคอุตสาหกรรม ในอดีตหลังฤดูกาลการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวแล้วชาวบ้านจะเดินทางเข้ากรุงเทพฯหรือจังหวัดใหญ่ๆ เพื่อไปรับจ้างเป็นแรงงานในโรงงานต่างๆ ในปัจจุบันมีปัจจัยเอื้อต่อการประกอบอาชีพนี้มากขึ้น ทั้งในด้านการคมนาคมที่สะดวกรวดเร็ว และมีโรงงานมาตั้งในพื้นที่อำเภอบ้านฝางและอำเภอใกล้เคียง ได้แก่ โรงงานผลิตกระดาษ โรงงานผลิตรองเท้า โรงงานแหวน และโรงงานน้ำตาล ทำให้ชาวบ้านที่เป็นเยาวชนรุ่นใหญ่ หรือเยาวชนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ หลังจากจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว และชาวบ้านในวัยกลางคน มักจะเข้าเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงานดังกล่าวเนื่องจากมีรายได้ที่แน่นอน ไม่ต้องทำงานในไร่ในนา และไม่ต้องอพยพย้ายถิ่นไปรับจ้างต่างจังหวัด แต่การไปรับจ้างต่างจังหวัดก็ยังมีอยู่เนื่องจากรายได้ที่มากกว่าการรับจ้างในพื้นที่ ชาวบ้านส่วนหนึ่งจึงไปรับจ้างในกรุงเทพฯ และจังหวัดอยุธยา อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าหลายคนจะมองว่าการทำงานในโรงงานดีกว่า สบายกว่าการทำงานในภาคการเกษตร แต่การผลิตในภาค

อุตสาหกรรมนี้ก็ต้องการปริมาณงานที่มากเช่นเดียวกัน ดังนั้นจึงมีการทำงานล่วงเวลา ซึ่งทำให้แรงงานมีโอกาสใช้ยาเสพติดเช่นเดียวกัน โดยนายจ้างอาจจะใส่ยาบ้าลงไปในน้ำดื่มเพื่อให้คนงานทำงานได้รวดเร็ว และได้ปริมาณงานมากขึ้น หรืออาจจะเป็นการเรียกร้องจากแรงงานเองเพราะต้องการมีรายได้เพิ่มขึ้น

อีกอาชีพหนึ่งที่สร้างรายได้ให้กับคนในหมู่บ้าน คือ อาชีพค้าขาย ลักษณะการค้าขายเป็นการค้าขายนอกชุมชน ได้แก่ การเปิดร้านขายอาหารพื้นบ้าน อาหารตามสั่ง ในตัวจังหวัด (บริเวณสถานีขนส่ง จ.ขอนแก่น) และในกรุงเทพฯ การขายสินค้าตามตลาดนัด และการค้าขายโค กระบือ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า นายฮ้อย เพราะชาวบ้านเลี้ยงโคกระบือมาก อาชีพค้าขายนับว่าเป็นอาชีพที่ต้องพบปะผู้คนมากหน้าหลายตา มีโอกาสที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด เช่น อาจจะเป็นนักค้ารายย่อยขายยาให้กับลูกค้าที่มารับประทานอาหารที่ร้านซึ่งส่วนใหญ่คือคนที่มาอาชีพขับรถ ส่วนอาชีพนายฮ้อย จะนำโคกระบือ ไปซื้อขายตามตลาดนัดในจังหวัดหรืออำเภอใหญ่ๆ ก็มีโอกาที่จะใช้ยาเสพติดเอง หรืออาจจะเป็นผู้ขายยาเสพติดเข้ามาในหมู่บ้าน โดยการซื้อขายผ่านนายฮ้อยในพื้นที่อื่นที่พบกันในตลาดนัด

สภาพทางสังคม

เนื่องจากความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจในสภาพการณ์ปัจจุบัน ทำให้ชาวต้องดิ้นรนทำมาหากิน เพื่อนำรายได้มาจุนเจือครอบครัว นอกจากประกอบอาชีพหลักคือการเกษตรกรรมแล้ว ชาวบ้านยังต้องทำอาชีพเสริมซึ่งส่วนใหญ่จะเข้าไปเป็นแรงงานในโรงงานต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น ทุกคนต้องทำงานแข่งขันกับเวลา และค่าใช้จ่ายในครอบครัว ที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตามๆ สภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ครอบครัวไม่ได้อยู่กันอย่างพร้อมหน้า พ่อแม่ลูกเช่นในอดีต ส่งผลให้พ่อแม่ผู้ปกครองไม่ค่อยมีเวลาในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน ความใกล้ชิดสนิทสนมกันลดน้อยลง พ่อแม่พยายามหาสิ่งชดเชยให้ลูก นั่นก็คือ ให้อาหาร สิ่งของ และการศึกษา ที่พ่อแม่ส่วนใหญ่คิดว่าจะสามารถช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับครอบครัวตนเองได้ แต่หารู้ไม่ว่าเงินทอง ของใช้ รวมทั้งการศึกษา ที่ให้กับลูกเป็นการผลักลูกให้ออกไปห่างจากตัวเอง ลูกไม่ได้รับความอบอุ่นเท่าที่ควร ไม่มีคนคอยให้คำแนะนำปรึกษา เมื่อเกิดปัญหา ก็จะตัดสินใจ หรือแก้ปัญหาในทางที่ไม่ถูกต้อง และพึ่งพาอาศัยยาเสพติดได้ในที่สุด หรือแม้ว่าครอบครัวจะพยายามให้คำปรึกษาแต่ก็มีช่องว่างของความรู้กับสิ่งทันสมัยต่างๆ จึงทำให้เยาวชนไม่มั่นใจว่าพ่อแม่จะสามารถให้คำแนะนำได้ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูกจึงไม่ใกล้ชิดกันเช่นในอดีต สิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัวที่เป็นสถาบันแรกและสถาบันหลักในการอบรมเลี้ยงดูเยาวชน ซึ่งเปลี่ยนแปลงหน้าที่ไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ในปัจจุบันจะเห็นว่าสถาบันครอบครัวค่อนข้างจะอ่อนแอ ไม่สามารถที่จะทำหน้าที่หลักของตนเองให้ได้ดี จากพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ดีของหมู่บ้าน จึงทำให้ครอบครัวสามารถส่งลูกหลานเรียนต่อในระดับที่สูงกว่าภาคบังคับ ทำให้เยาวชนบางส่วนเข้าเรียนในเขตเมือง

ระบบเครือญาติและระบบอาวุโส

ในหมู่บ้านโสกแต่ มีตระกูลใหญ่ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ในอดีตถึง 4 ตระกูลด้วยกัน ได้แก่ ตระกูลแสงศรีเรือง ตระกูลวิสัยราษฎร์หรือวิสัยปาน ตระกูลพื้นแสน และตระกูลอ่อนสุวรรณ 4 ตระกูลนี้นับว่าเป็นตระกูลใหญ่ ที่มีระบบเครือญาติค่อนข้างเหนียวแน่น ได้รับการยอมรับนับถือจากคนในหมู่บ้าน และมีบทบาทในการเป็นผู้นำของหมู่บ้าน ทั้งยังมีการสืบทอดอำนาจการเป็นผู้นำ (ผู้ใหญ่บ้าน) ในบางตระกูลด้วย จะเห็นได้ชัดใน ตระกูลวิสัยปาน มีสมาชิกเป็นผู้นำบ้านถึง 5 คนด้วยกัน ในปัจจุบันสมาชิกของตระกูลยังมีบทบาทในกลุ่มผู้นำอยู่ ถือเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน และเป็นผู้นำอย่างไม่เป็นทางการด้วย

สำหรับระบบอาวุโสในหมู่บ้านนับว่ายังมีบทบาทอยู่ เพราะชาวบ้านยังให้ความเคารพนับถือ และเกรงใจผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน เมื่อมีเทศกาลงานบุญบุคคลเหล่านี้ยังเป็นหลักในการจัดงาน เมื่อมีปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านผู้นำและชาวบ้านจะขอคำปรึกษาจากผู้อาวุโสเนื่องจากเป็นผู้มีประสบการณ์มาก่อน

การรวมกลุ่ม

หมู่บ้านมีการรวมกลุ่ม และจัดตั้งกลุ่มต่างๆขึ้นทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ สำหรับกลุ่มที่เป็นทางการจัดตั้งขึ้นเพื่อสนองนโยบายของหน่วยงานราชการ โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งหลากหลาย เช่น จัดตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยเหลืองานราชการ ได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน ประชาคมคุ้ม กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข เป็นต้น กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อรองรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เช่น กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มกองทุน กขคจ. กลุ่มปฎิ กลุ่มกองทุนเยาวชน กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มสมัชชาต่อต้านยาเสพติด เป็นต้น สำหรับกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อช่วยเหลือ หรือตอบสนองความต้องการของคนในหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการรักษามาตรการชุมชน กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มที่รวมตัวกันตามธรรมชาติเพื่อช่วยงานส่วนร่วม ได้แก่ กลุ่มสตรีแม่บ้าน

เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ว่าหมู่บ้านจะแบ่งเขตการปกครองเป็น 2 หมู่บ้านก็ตาม แต่ชาวบ้านในชุมชน ยังมีความรู้สึกว่าเป็นชุมชนเดียวกัน ยังคงทำบุญประเพณีพร้อมกัน และประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่วัดเดียวกันไม่มีภาพของการแบ่งแยกในเชิงวิถีชีวิตแต่อย่างใด

สำหรับการรวมกลุ่มของเยาวชนในหมู่บ้านโสกแต่ พบว่ามีการรวมกลุ่มกันตามธรรมชาติตั้งแต่ในอดีต โดยเรียกว่า กลุ่มหนุ่มสาว เป็นการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์ในหมู่บ้าน

สถานการณ์ปัญหาเสพติดในหมู่บ้านโสกแต่

หมู่บ้านโสกแต่ เป็นหมู่บ้านที่ถูกวิเคราะห์ว่ามีปัญหาระดับความรุนแรงของสถานการณ์ยาเสพติดอยู่ในกลุ่มที่มีระดับรุนแรงปานกลาง เมื่อเทียบกับหมู่บ้านอื่นในตำบล และถือว่ามีระดับความรุนแรงปานกลางเมื่อเทียบกับ 3 หมู่บ้านในพื้นที่เป้าหมายที่ศึกษา

สถานการณ์ยาเสพติดในหมู่บ้านเริ่มปรากฏให้เห็นชัด ในปี 2534 ที่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติด ประเภทสารระเหยและกัญชา ในช่วงปี 2535-2538 ยังคงมีการแพร่ระบาดของยาเสพติด 2 ประเภทนี้อย่างต่อเนื่อง มีการจับกุมผู้ค้ากัญชาซึ่งเป็นคนบ้านโนนรังที่มาแต่งงานกับผู้หญิงในหมู่บ้านโสกแต่

ยาบ้าเริ่มเข้ามาแพร่กระจายในหมู่บ้าน โดยการนำเข้าของกลุ่มผู้ใช้แรงงานในไร่อ้อยและโรงงานน้ำตาล ในปี 2539 สถานการณ์การแพร่ระบาดของยาบ้ามากขึ้น และกระจายเข้าไปสู่กลุ่มเยาวชน ในปี 2540-2541 แต่การแพร่กระจายของกัญชาลดลง ปี 2542 สถานการณ์รุนแรงขึ้น ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7 ถูกยิง ได้รับบาดเจ็บ ชาวบ้านเชื่อว่ามีสาเหตุมาจากรื่องการค้ายาเสพติด มีการดำเนินโครงการใบไม้ร่วงเพื่อปราบปรามผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดในพื้นที่ ทำให้ผู้ค้าทั้งรายใหญ่ รายย่อย และผู้เสพยาเสพติดในหมู่บ้านหนีออกจากชุมชนด้วยความกลัว ในช่วงปี 2543-2544 หน่วยงานราชการมีการเข้มงวด กวดขัน เรื่องยาเสพติดในพื้นที่ ทำให้สถานการณ์การแพร่ระบาดของยาบ้าลดลง

สถานการณ์ยาเสพติดเริ่มรุนแรงขึ้นอีกครั้งในปี 2545 มีการนำศพมาแขวนที่ป่าดงมันซึ่งเป็นป่าสาธารณะของหมู่บ้าน 1 ศพ ทำให้ชาวบ้านหวาดผวาระดับสูงในเรื่องยาเสพติด เยาวชนในหมู่บ้านถูกจับยาบ้า 2 ราย ที่เขื่อนอุบลรัตน์ หน่วยงานราชการเข้ามาระดมให้พื้นที่ดำเนินกิจกรรมด้านการป้องกันยาเสพติดในพื้นที่ ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจาก สำนักงาน ป.ป.ส. ในหมู่บ้าน ได้ดำเนินกิจกรรม เดินเวรยาม จัดทำเวทีชุมชนต่อต้านยาเสพติด และการแข่งขันกีฬาต้านยาเสพติด ในช่วงเดือน พฤศจิกายน 2545-กุมภาพันธ์ 2546 แต่หมู่บ้านสามารถทำกิจกรรมเฉพาะการเดินเวรยาม และการแข่งขันกีฬาด้านยาเสพติดเท่านั้น ก่อนที่รัฐบาลจะประกาศสงครามยาเสพติดตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี 29/2546 มีการนำศพมาแขวนบริเวณป่าดงมันอีก 2 ศพ เยาวชนในหมู่บ้านทั้งสองหมู่ถูกจับซื้อขายยาบ้า 3 ราย หลังจากทีรัฐบาลประกาศสงครามยาเสพติด มีการฆ่าตัดตอนเป็นพนักงานโรงงานกระดาษซึ่งเป็นเครือญาติของชาวบ้านในหมู่บ้าน หน่วยงานราชการมีการเข้มงวดในเรื่องยาเสพติดมากขึ้น มีการจัดตั้งอาสาป้องกันและปราบปรามยาเสพติดขึ้นในชุมชน จำนวน 25 คน มีการไปอบรมที่วัดเกาะแก้วให้มากอยสอดส่องดูแลความเคลื่อนไหวของสถานการณ์ยาเสพติดในพื้นที่ หนึ่งในปี 2545 หมู่บ้านโสกแต่ หมู่ที่ 8 ได้รับมอบธงเฉลิมพระเกียรติหมู่บ้านปลอดยาเสพติด ทำให้เกิดการเปรียบเทียบกันในชุมชนว่า ทำไมหมู่ที่ 7 จึงไม่ได้รับธงดังกล่าว ซึ่งชาวบ้านส่วนหนึ่งเชื่อว่าเป็นเพราะผู้ใหญ่บ้าน มีประวัติเกี่ยวข้องกับเรื่องยาเสพติด

สถานการณ์ความรุนแรงของปัญหาเสพติดในพื้นที่โดยเฉพาะเยาวชน เงื่อนไขภายในที่มีผลต่อสถานการณ์ความรุนแรงของยาเสพติด

1. **ความเป็นเอกภาพของกลุ่มเยาวชนที่อยู่ในชุมชน** ในชุมชนหมู่บ้านโสกได้ถูกแบ่งเป็น 2 หมู่บ้านเพื่อต่อการปกครองในปัจจุบัน แต่กลุ่มคนที่อยู่ภายในเป็นเครือญาติตามความสัมพันธ์ของสายตระกูล และกลุ่มเยาวชนเองที่อยู่ในชุมชนก็เป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ตามเครือญาติและส่วนมากจบมัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียนในชุมชน การเป็นกลุ่มที่มีพื้นฐานความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้มีการรวมตัวกันตามธรรมชาติ และยังให้ความเคารพกันตามลำดับความอาวุโสในแต่ละรุ่นอายุ เมื่อมีเรื่องอะไรกับหมู่บ้านอื่นจะมีการช่วยเหลือกัน จะไม่มีการทะเลาะภายในกลุ่ม ในเรื่องยาเสพติดยังมีการแพร่กระจายอยู่และเป็นที่รู้กันภายในกลุ่มของเยาวชนว่าใครมีส่วนเกี่ยวข้องกับยาเสพติด แต่ไม่เป็นที่เปิดเผย ดังนั้นกลุ่มผู้ใหญ่จึงไม่ค่อยรู้ว่ามีเยาวชนยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด

2. **ความเคารพในตัวผู้นำ** ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนก็เป็นส่วนหนึ่งที่ผู้นำโดยเฉพาะฝ่ายปกครองสามารถที่จะควบคุมสมาชิกในชุมชนได้ โดยพบว่า มีการเข้าไปบอกกล่าวตักเตือนทันทีที่มีปัญหาในเรื่องต่างๆเกิดขึ้นในชุมชน เช่น การไปบอกกล่าวกับผู้ปกครองหากมีเรื่องเกี่ยวกับยาเสพติดกับเยาวชน ผู้ปกครองไม่โกรธยอมรับฟังการว่ากล่าวจากผู้เฒ่าและไปว่ากล่าวตักเตือนลูกหลานที่มีพฤติกรรมที่ไม่ดี แต่อย่างไรก็ตามก็ไม่สามารถที่จะควบคุมเยาวชนได้ตลอดเวลา จะเห็นได้ว่า สมาชิกในชุมชนยังให้ความเคารพนับถือผู้นำชุมชนอยู่ ระบบผู้อาวุโส ถูกนำมาใช้เป็นในการควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม

3. **การมีผู้ค้าในชุมชน** การมีผู้ค้ายาเสพติดในชุมชนก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้มีความรุนแรงของยาเสพติดในชุมชนและในกลุ่มเยาวชนในอดีต เพราะสามารถจะหาซื้อได้ง่าย แต่ในปัจจุบันไม่ปรากฏกลุ่มผู้ค้าในชุมชนชัดเจน

เงื่อนไขภายนอกที่มีผลต่อสถานการณ์ความรุนแรงของยาเสพติด

1. **ความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับพื้นที่ใกล้เคียง** ความสัมพันธ์ทางเครือญาติของชาวบ้านและเยาวชนในหมู่บ้านโสกเดียวกับบ้านโคกสูงก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้มียาเสพติดเข้ามาในชุมชน เนื่องจากหมู่บ้านอยู่ติดเขตหมู่บ้านโคกสูงซึ่งอยู่ในเขตอำเภออุบลรัตน์และติดต่อกับอำเภอเมืองขอนแก่น ซึ่งเป็นเส้นทางที่สามารถผ่านเข้าออกไปได้หลายทาง จึงทำให้กลุ่มผู้เสพสามารถแสวงหายาเสพติดได้โดยง่าย

2. **การออกไปศึกษาต่อนอกชุมชน** การออกไปศึกษาต่อนอกชุมชนหลังจากที่จบการศึกษาจากชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งการเรียนต่อในสายอาชีพในตัวจังหวัดหรือการไปเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปลาย ทำให้มีการนำยาเสพติดเข้ามาในชุมชนของกลุ่มเยาวชนในช่วงระหว่างที่เปิดภาคการศึกษา ส่วนมากกลุ่มที่ออกไปศึกษาต่อจะเป็นเยาวชนที่ครอบครัวมีฐานะทางครอบครัวอยู่ในขั้นที่ดีและเป็นกลุ่มที่นำยาเสพติดเข้ามาแพร่กระจายใช้ในกลุ่มเยาวชนในชุมชน

3.การรักษาภาพพจน์ของชุมชน การรับชมเฉลิมพระเกียรติหมู่บ้านปลอดยาเสพติด ของชุมชนทำให้ในกลุ่มผู้นำและผู้ปกครอง ส่วนหนึ่งต้องการที่จะรักษาภาพพจน์ของชุมชนว่าชุมชนมีความปลอดจากยาเสพติด จึงไม่ยอมรับว่ามีเยาวชนบางกลุ่มมีพฤติกรรมเสพยาเสพติด ขณะเดียวกัน หมู่ที่ 7 ที่ยังไม่ได้รับชมเฉลิมพระเกียรติหมู่บ้านปลอดยาเสพติด ก็ต้องพยายามที่จะให้ได้รับชมเฉลิมพระเกียรติหมู่บ้านปลอดยาเสพติด จึงปกปิดกับปัญหาเรื่องยาเสพติด ทำให้ไม่ยอมรับว่ามีปัญหายาเสพติดที่เกิดในชุมชนและไม่ยอมรับการมีอยู่ของยาเสพติดในขณะที่มีการจับกุมเยาวชนในทั้ง 2 หมู่ มากกว่าหมู่บ้านอื่นในตำบลเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าทางชุมชนต้องการที่จะได้รับการยอมรับจากทางราชการเพื่อเป็นเกียรติประวัติของชุมชนและผู้นำ โดยไม่แก้ปัญหาคือเป็นการปกปิดเพื่อไม่ให้เกิดการเสื่อมเสียแก่ชุมชนและผู้นำ

ลักษณะกลุ่มผู้เสพยาเสพติดในหมู่บ้านโสกแต่

กลุ่มเยาวชนผู้เสพยาเสพติดในหมู่บ้านโสกแต่ เป็นเยาวชนรุ่นกลางซึ่งกำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และอยู่ในระบบการศึกษาทั้งสิ้น สำหรับกลุ่มเยาวชนรุ่นเล็กที่เรียนในระดับประถมศึกษา และกลุ่มเยาวชนรุ่นใหญ่ที่อยู่ในวัยแรงงานไม่ปรากฏพฤติกรรมการเสพยาเสพติด ในกลุ่มเยาวชนคนหนุ่มรุ่นใหญ่เคยมีการเสพยาเสพติดแต่ปัจจุบันไม่ได้ยุ่งเกี่ยวแล้ว กลุ่มเยาวชนรุ่นกลางที่เสพยาเสพติดซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในระบบการศึกษานี้ กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาและระดับ ปวช. ในสายอาชีพ เยาวชนกลุ่มนี้พ่อแม่ผู้ปกครองค่อนข้างมีฐานะดี สามารถส่งเสียให้ลูกเรียนต่อหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว เยาวชนที่เสพยาเสพติดในระดับชั้นมัธยมศึกษา และนักศึกษาในระดับ ปวช. มีความแตกต่างกันดังนี้

1) เยาวชนกลุ่มที่อยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มนี้จะศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสในหมู่บ้านโสกแต่ตัวเอง กำลังเรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 มีพฤติกรรมการเสพยาเสพติดขั้นพื้นฐานได้แก่ เหล้า บุหรี่โดยเลียนแบบจากรุ่นพี่ เพื่อสร้างการยอมรับในกลุ่มเพื่อนรุ่นพี่ ส่วนพฤติกรรมการเสพยาบ้า นั้นไม่ปรากฏให้เห็นชัดเจน แต่ไม่แน่ใจว่ามีการลักลอบเสพนอกชุมชนหรือไม่

2) เยาวชนกลุ่มที่เรียนต่อในสายอาชีพ เยาวชนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีอายุมากกว่าเยาวชนที่เรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คือหลังจากที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นแล้วจะเข้าไปเรียนต่อสาขาวิชาชีพ ระดับ ปวช. ในเมือง ซึ่งส่วนใหญ่นิยมเรียนที่วิทยาลัยในสายอาชีพ การที่เข้าไปศึกษาในเมืองทำให้เยาวชนกลุ่มนี้รับเอา ค่านิยม และวัฒนธรรม ของเยาวชนในเมืองมาใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น การใช้สิ่งของฟุ่มเฟือย การแต่งตัวตามแฟชั่น การใช้โทรศัพท์มือถือ รวมทั้งพฤติกรรมการเสพยาเสพติดด้วย และเยาวชนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มหนึ่งที่นำยาเสพติดประเภท ยาบ้า เข้ามาให้กับเยาวชนคนอื่นๆ ในหมู่บ้านใช้กัน

เยาวชนรุ่นกลางทั้ง 2 กลุ่มนี้มีความสนิทสนม มีการคลุกคลีเป็นกลุ่มเดียวกันแทบจะแยกไม่ออก ความแตกต่างของ 2 กลุ่มนี้อยู่ที่อายุ กลุ่มที่เรียนในมัธยมศึกษาตอนต้นจะมีอายุน้อยกว่ากลุ่มที่เรียนในสายอาชีพ

การเข้าสู่กระบวนการการใช้ยาเสพติด ทั้ง 2 กลุ่มนี้ เป็นแบบแผนเดียวกัน เพราะเยาวชนในหมู่บ้านทุกรุ่นมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นเอกภาพทั้ง 2 หมู่บ้าน ความสนิทสนมระหว่างเพื่อนระหว่างรุ่นพี่กับรุ่นน้อง ทำให้มีการเลียนแบบพฤติกรรมการใช้ยาเสพติดกัน โดยเริ่มจากการดื่มเหล้า สูบบุหรี่เพื่อสร้างการยอมรับจากกลุ่มก่อน เป็นการทดสอบความกล้าขั้นแรก เมื่อใช้ยาเสพติดขึ้นพื้นฐานเป็นที่ทราบโดยทั่วกันในกลุ่มแล้วก็มีการพัฒนาไปใช้ยาเสพติดในระดับสูงขึ้น นั่นก็คือ ยาบ้า การเสพยาบ้าเป็นการเสพเพื่อความสนุกสนาน

สาเหตุที่เยาวชนหมู่บ้านโสกแตกกลุ่มนี้ติดยาเสพติด เนื่องมาจาก 3 สาเหตุด้วยกัน ได้แก่

- 1) สาเหตุจากตัวเด็กเอง ที่อยู่ในวัยอยากรู้อยากลอง
- 2) ครอบครัว เด็กบางคนใช้ยาเสพติดเพื่อประชดพ่อแม่ผู้ปกครองที่ไม่มีเวลาให้ และไม่เข้าใจลูก ลูกๆถูกบ่นว่าเป็นประจำถึงการไม่ช่วยงาน การรวมกลุ่ม การคบเพื่อน
- 3) สภาพแวดล้อม แยกออกเป็นสภาพแวดล้อมในหมู่บ้าน และสภาพแวดล้อมในสถานบันการศึกษา สำหรับสภาพแวดล้อมในหมู่บ้านเด็กเยาวชนอยู่ท่ามกลางเพื่อนและรุ่นพี่ที่ใช้ยาเสพติดทำให้มีโอกาที่จะถูกชักจูง หรือเลียนแบบพฤติกรรมเพื่อสร้างการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน ประกอบกับในหมู่บ้านมีผู้ค้าทำให้เป็นอีกปัจจัยที่เอื้อต่อการใช้ยาเสพติดของกลุ่มเยาวชน ส่วนสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นว่ามีเยาวชนบางส่วนเข้าไปศึกษาต่อในเมือง ทำให้ได้รับค่านิยมแบบเมืองมาด้วย รวมทั้งพฤติกรรมการใช้ยาเสพติด และมีโอกาสนำยาเสพติดเข้ามาในหมู่บ้านอีกทางหนึ่งด้วย

สำหรับความเชื่อของเยาวชนในเรื่องการใช้ยาเสพติด พบว่า ในกลุ่มเยาวชนที่เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาเชื่อว่า การใช้ยาเสพติดสามารถจะสร้างการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนได้ คิดว่าตัวเองเท่ เก๋ ส่วนเยาวชนกลุ่มที่เรียนในสายอาชีพ เชื่อว่า ยาบ้าสามารถบ่งบอกความเป็นชายได้ ใครเสพจะถูกยกย่องว่ามีความเป็นชาย นอกจากนี้ยังทำให้คนหนุ่มกล้าพูด พูดจากับสาวๆได้ หรือ มีความกล้าในการจีบสาวมากขึ้น

ความรุนแรงของสถานการณ์ยาเสพติดหมู่บ้านโสกแตกมีสาเหตุมาจาก ตัวเยาวชนเอง ครอบครัว และสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะในเรื่องความเป็นเอกภาพของกลุ่มเยาวชนหมู่บ้านโสกแตกทั้ง 2 หมู่ถ้าหากนำไปใช้ในทางที่ถูกต้อง จะเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับเยาวชนและหมู่บ้าน แต่เยาวชน กลับนำข้อดีในด้านนี้มาใช้ในทางที่ผิด มั่วสุมใช้ยาเสพติดกันซึ่งไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านใดเลยทั้งสิ้น

3.2 บทบาทของกลไกหมู่บ้านมาตรการชุมชนในการแก้ไขปัญหาเสพติด

1) การก่อเกิดของกลไก

แต่เดิมเคยมีมาตรการชุมชนมาแล้วโดยหมู่บ้านมีการกำหนดระเบียบชุมชนในเรื่องการใช้บ่อเลี้ยงปลา การเผาถ่าน การพกพาอาวุธ แต่ในทางปฏิบัติไม่ได้รับความร่วมมือจากหลายๆฝ่าย แนวคิดเรื่องการกำหนดมาตรการชุมชน เป็นแนวคิดที่เกิดจากประชามคัม เมื่อไม่ได้รับการร่วมมือจากหลายๆฝ่ายจึงไม่ได้นำมาตราการชุมชนมาใช้ ต่อมาเมื่อสถานการณ์ปัญหาความไม่สงบในหมู่บ้านชุมชน มีเรื่องทะเลาะวิวาท และกระทำความรุนแรงกันในกลุ่มเยาวชน มีการใช้ยาเสพติดกันอย่างแพร่หลาย มีการขับรถจักรยานยนต์เสียงดังและเร็ว มีการทำลายสาธารณะสถาน และที่สำคัญคนในหมู่บ้านคิดเห็นตรงกันว่า สถานการณ์ต่างๆเหล่านี้เป็นสถานการณ์ปัญหาที่รุนแรงควรได้รับการแก้ไข ดังนั้นจึงมีการดำเนินการกำหนดมาตรการชุมชนขึ้น มีการปรึกษาหารือจากเครือข่ายที่รู้จัก (เครือข่ายใบโชนด อ.บ้านดุง จ.อุดรธานี) จัดตั้งคณะกรรมการร่างมาตรการ ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะครู สมาชิก อบต. และตัวแทนกลุ่มเยาวชน จากนั้นมีการประชุมร่างมาตรการได้ 6 ข้อ นำมาปรึกษาหารือระดมความคิดเห็นจากชาวบ้าน โดยการแจกร่างมาตรการชุมชนให้ทุกหลังคาเรือน และให้แต่ละครัวเรือนเขียนแสดงความคิดเห็นต่อร่างมาตรการชุมชนดังกล่าวตลอดจนให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม แล้วรวบรวมความคิดเห็นจากชุมชน นำมาปรับเปลี่ยนให้เกิดมาตรการที่เหมาะสม และใช้เวทีการประชุมหมู่บ้านเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบร่างมาตรการ ทั้งนี้ได้เชิญทางอำเภอ ตำบล อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้านพื้นที่ใกล้เคียงมาร่วมเวที ซึ่งมติการประชุมวันดังกล่าวถือว่าเป็นการรับรองให้ความเห็นชอบมาตรการชุมชนเพื่อประกาศใช้ในวันรุ่งขึ้นต่อไป คณะกรรมการมีการหารือถึงการจัดตั้งกองทุนเพื่อรองรับการดำเนินการตามมาตรการที่ต้องมีค่าปรับเมื่อมีการฝ่าฝืน และกองทุนดังกล่าวจะใช้เป็นสวัสดิการให้กับคณะกรรมการดำเนินงานตามมาตรการชุมชนด้วย มาตรการชุมชนได้รับการรับรองจากที่ประชุม มีมติผ่านร่างมาตรการชุมชนและประกาศใช้ในวันที่ 1 เมษายน 2546

ดังนั้นการที่หมู่บ้านพัฒนามาตรการชุมชนขึ้น เพื่อการแก้ปัญหาของหมู่บ้านนั้น ไม่ได้มีจุดเน้นที่จะแก้ปัญหาเฉพาะเรื่องยาเสพติดเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงต้องการใช้มาตรการชุมชนเพื่อควบคุมสถานการณ์ด้านต่างๆของหมู่บ้านที่จะนำไปสู่ปัญหาในชุมชน จะเห็นได้ว่า แม้ว่าหมู่บ้านจะมีพื้นฐานความสัมพันธ์เชิงเครือญาติที่ค่อนข้างแน่นแฟ้น แต่เมื่อสังคมมีความซับซ้อนขึ้น ประกอบกับเกิดพฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความทันสมัย เช่น การรวมกลุ่มทะเลาะวิวาทกัน การขับรถเสียงดังของเยาวชน หรือแม้แต่การเสพสิ่งเสพติดของเยาวชน ให้ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติเดิมไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ จึงนำมาสู่การพัฒนามาตรการชุมชนซึ่งเป็นเสมือนกฎระเบียบ หรือกฎหมายในชุมชนขึ้นมาใช้

2) โครงสร้าง/องค์ประกอบ/บทบาทหน้าที่

ในการใช้มาตรการชุมชน เป็นกลไกในการทำงานแก้ปัญหาของหมู่บ้านมีการกำหนดให้มีคณะกรรมการรักษากฎระเบียบมาตรการชุมชนหมู่บ้านโสภคเต หมู่ 7 และหมู่ 8 ประกอบด้วย คณะกรรมการ 2 ชุดใหญ่ ชุดแรกเป็นคณะกรรมการประสานงานทั้ง 2 หมู่บ้าน จำนวน 8 คน ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ และกรรมการอีก 5 คน เนื่องจากชาวบ้านเห็นว่าทั้งสองหมู่บ้านใช้มาตรการชุมชนเดียวกัน จำเป็นต้องมีกรรมการประสานงานเพื่อเป็นผู้พิจารณาความผิดที่ละเมิด ตัดสินความผิด และ พิจารณาลงโทษ-ปรับ ให้เป็นแบบแผนเดียวกัน ซึ่งในทางปฏิบัติคณะกรรมการชุดนี้ ปรีกษาผู้ใหญ่บ้าน เพื่อความมั่นใจ ชาวบ้านรับรู้ว่าการกระทำชุดนี้มีความเข้มงวดในการปฏิบัติตามกฎหมายมาตรการชุมชน

ชุดที่สอง คือ คณะกรรมการคุ้ม เป็นตัวแทนจากคุ้มต่างๆของทั้งสองหมู่ คือ หมู่ 7 มีจำนวน 5 คุ้ม และหมู่ 8 มีจำนวน 6 คุ้ม แต่ละคุ้มมีคณะกรรมการ 5 คน ที่มาจากการเลือกตั้ง ทั้งนี้มีกรรมการคุ้มจากกลุ่มผู้อาวุโส และกลุ่มเยาวชนที่เคยเกี่ยวข้องกับยาเสพติด นอกจากนี้ยังมีเยาวชนที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนเข้าไปร่วมเป็นกรรมการด้วย เหตุผลที่ชุมชนเลือกกรรมการคุ้มเป็นเยาวชนกลุ่มดังกล่าว เพราะต้องการให้เยาวชนเข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมในการดูแล แก้ปัญหาหมู่บ้าน ชาวบ้านส่วนมากเชื่อว่า เมื่อเยาวชนที่มีพฤติกรรมไม่ดี ได้เข้ามาทำหน้าที่ ก็จะต้องพยายามลดพฤติกรรมลง ซึ่งจะเป็นแนวทางหนึ่งในการควบคุมพฤติกรรมที่ไม่ดี

บทบาทหน้าที่ของ คณะกรรมการรักษากฎระเบียบมาตรการชุมชนคือ ดูแลรักษา กฎระเบียบ หรือมาตรการชุมชนอย่างเคร่งครัด ประสานงานกับผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้านและกรรมการคุ้ม แจ้งเบาะแส รับเรื่องราวร้องทุกข์ เข้าทำการจับกุม นำผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบ มาตรการชุมชนมาตักเตือน ลงโทษตามระเบียบต่อหน้าคณะกรรมการ จะเห็นได้ว่า บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการชุดนี้ มีบทบาทในด้านกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ทั้งที่ไม่ใช่เจ้าพนักงานที่จะมีอำนาจหน้าที่โดยตรง

3) เหตุผลของการเลือกกลไก

- 1) ชุมชนมีการใช้กฎระเบียบควบคุมทางสังคมร่วมกัน และเคยมีประสบการณ์ การใช้กฎหมายแต่เป็นระเบียบที่ตั้งโดยผู้นำ ไม่มีการระดมความคิดเห็นจากชุมชน
- 2) เป็นหมู่บ้านแฝด ที่มีกิจกรรมทางสังคม ประเพณี วัฒนธรรม และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน มีลักษณะเหมือนเป็นชุมชนเดียวกัน ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ยังมีความเหนียวแน่น เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันมาก่อน มีการแบ่งแยกการปกครองเป็น 2 หมู่ตามหน่วยการปกครองของท้องถิ่นตามกระทรวงมหาดไทย

- 4) ผู้นำในชุมชนได้รับความยอมรับจากฐานความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติชุมชนให้ความเคารพนับถือ และบุคลิกผู้นำ เป็นผู้นำในแบบที่เป็นทางการมีความรับผิดชอบต่อบทบาทที่ได้รับเงื่อนไข
- 5) สถานการณ์ปัญหาเป็นตัวกำหนดทำให้เกิดการหาวิธีและเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาร่วมของ 2 หมู่บ้าน รวมทั้งได้รับอิทธิพลกระแสความคิดจากภายนอกในการใช้มาตรการในการแก้ปัญหา

มาตรการชุมชน 6 มาตรการที่ชุมชนกำหนดขึ้น มีรายละเอียดดังนี้

ข้อ 1 ผู้ใดก่อเหตุทะเลาะวิวาท ซึ่งขัดต่อศีลธรรมอันดี ทำให้แตกแยกความสามัคคี เป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย ทั้งด้านชีวิตและทรัพย์สิน ร่างกายและจิตใจ สอบสวนแล้วมีมาตรการให้ปรับไม่เกิน 1,000 บาท กับผู้ใดผู้หนึ่งหรือทั้งคู่ที่ก่อเหตุทะเลาะวิวาท

ข้อ 2 ผู้นำขอขมาสุรเข้ามดืมหรือขายในบริเวณเขตงานรื่นเริงหรือมหรสพประจำหมู่บ้าน มีมาตรการให้สอบสวน แล้วผู้ที่ฝ่าฝืนนำขอขมาปรับขวดละ 500 บาท ร้านค้าปรับขวดละ 500 บาทเพื่อป้องกันการนำขอขมาก่อเหตุทะเลาะวิวาท

ข้อ 3 ผู้ใดทิ้งขยะไม่ถูกที่ถูกทางที่ชุมชนกำหนดไว้ เป็นเหตุให้เกิดความสกปรก เน่าเหม็น จึงมีมาตรการให้ปรับ เพื่อให้เกิดระเบียบวินัยที่ดี รักษาความสะอาด โดยปรับผู้ที่ทิ้งขยะไม่เป็นที่ 300 บาท ให้ผู้แจ้ง 200 บาท (ให้ทั้ง เผ ฝักรถขยะ ในที่นาและบ้านของตน หรือบริเวณที่ทิ้งขยะของชุมชนที่คณะกรรมการกำหนดไว้)

ข้อ 4 ห้ามเผาถ่านในเขตชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดมลภาวะ และเสียสุขภาพต่อคนในชุมชน ถ้าผู้ใดหรือ ครอบครัวใดฝ่าฝืน มีมาตรการปรับ 500 บาทต่อเตา

ข้อ 5 ผู้ใดขบถดัดแปลงท่อไอเสีย ส่งเสียงดังเป็นที่รำคาญแก่ชุมชน มีมาตรการให้เตือนผู้ปกครอง ปรับ 500 บาท และยึดไว้ก่อน จนกว่าจะทำการแก้ไข

ข้อ 6 ผู้ใดที่ขายยาเสพติด นำยาเสพติดเข้ามาในชุมชน จะมีมาตรการคว่ำบาตร ไม่เก็บเงินบุญ ไม่ให้กู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านทุกประเภท ตัดฉาปนิก ตัดน้ำ ตัดไฟ ส่วนผู้เสพให้มีการตักเตือน รายงานฝ่ายปกครองเพื่อทำการจับกุมและส่งเข้าศูนย์บำบัดฯ ในกรณีที่มีการทำความผิดชัดเจน สอบสวนแล้วจับได้

นอกจากดูแลบังคับใช้มาตรการชุมชนแล้ว คณะกรรมการชุดนี้ยังทำหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยในงานบุญด้วย ถ้าหากกรรมการคนไหนมีการละเลยหน้าที่ก็จะถูกตักเตือนจากคนอื่น คณะกรรมการทุกคนรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้ทำหน้าที่ถึงแม้จะไม่มีเงินเดือน หรือค่าตอบแทนให้ แต่จะมีกองทุนและสวัสดิการคณะกรรมการ โดยการระดมทุนบริจาคช่วยเหลือการดำเนินงาน นำค่าปรับใหม่มาสมทบเป็นกองทุนการดำเนินการ และช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาลคณะกรรมการคุ้มเมื่อยามเจ็บป่วยจากการปฏิบัติงาน

4) กระบวนการทำงาน/ผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้น

กลไกมาตรการชุมชนหมู่บ้านโสกแต่ ได้ดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาของ ตำบล 2 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาความรู้ โดยกิจกรรมที่ทำ ได้แก่ การแลกเปลี่ยน ประสบการณ์การทำงานกลุ่มและแนวทางในการจัดการปัญหาของชุมชนจากเวทีแลกเปลี่ยนกับ กลุ่มไบโชนด ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการจัดการปัญหาต่างๆ รวมถึง ปัญหาเสพติดในชุมชนด้วย สำหรับบทบาทหน้าที่ที่คณะกรรมการรักษากฎระเบียบมาตรการชุมชน ปฏิบัติอยู่ นับว่าตอบสนองต่อยุทธศาสตร์ที่ 2 คือ ยุทธศาสตร์การป้องกัน กิจกรรมที่ทำได้แก่ การร่างมาตรการชุมชน และจัดเวทีลงมติต่อร่างมาตรการชุมชน ในที่นี้จะกล่าวถึงรายละเอียด กิจกรรมตามลำดับดังนี้

1) กิจกรรมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานกลุ่ม มีการเตรียมผู้นำ ชาวบ้าน และ กลุ่มเยาวชน ปรึกษาหารือถึงการจัดเวทีแลกเปลี่ยน เชิญวิทยากร จัดเวทีแลกเปลี่ยนในประเด็นต่างๆ ดังนี้ ความเป็นมาของกลุ่มไบโชนด แนวทางการแก้ปัญหาของชุมชนไบโชนด ประสบการณ์การใช้ มาตรการต่างๆในการแก้ปัญหา

ผลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมนี้ ชาวบ้านได้แนวคิด เห็นรูปแบบการจัดการปัญหาและ ประสบการณ์ของกลุ่มไบโชนด นำแนวคิด รูปแบบ วิธีการที่ได้มาปรับใช้ในชุมชน ทั้งยังเห็นความ สำคัญที่ต้องนำกฎระเบียบเดิมของชุมชนมาพิจารณาปฏิบัติอย่างจริงจังมากขึ้น นับว่าเวทีการแลกเปลี่ยนดังกล่าวทำให้ผู้นำชุมชนเกิดความมั่นใจว่าจะสามารถนำมาตรการชุมชนมาใช้แก้ปัญหาได้

2) กิจกรรมการร่างมาตรการชุมชน ในกิจกรรมนี้ได้คัดเลือกคณะกรรมการร่างมาตรการ ชุมชน โดยการเสนอชื่อและตกลงกันเองภายในชุมชน ประชุมกรรมการร่างมาตรการ ระดมความคิดเห็นเพิ่มเติมร่างมาตรการชุมชนจากคนในชุมชน นำข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่ได้เพิ่มมาจากคน ในชุมชน มาปรับให้เหมาะสม การตั้งคณะกรรมการและกำหนดบทบาทหน้าที่ การตั้งกอง ทุนสวัสดิการเพื่อใช้ในการควบคุมมาตรการ กำหนดวันทำประชาคมตีพิจารณาร่างมาตรการชุมชน คณะกรรมการที่เป็นผู้กร่างร่างมาตรการชุมชน ประกอบด้วย หัวหน้าคุ้ม หัวหน้าประชาคมหมู่บ้าน เยาวชน ครู อบต. ผู้รักษาความสงบหมู่บ้าน อสม. จำนวน 16 คน และได้มาตรการชุมชนฉบับ ร่าง ซึ่งนำไปเสนอให้แต่ละครอบครัวพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ จนนำมาสู่การลงมติรับรองในที่สุด

ในกิจกรรมเวทีลงประชามติร่างมาตรการชุมชนนี้ คณะกรรมการร่างมาตรการได้ประสาน ผู้เข้าร่วมจากหน่วยงาน กลุ่ม องค์กร หมู่บ้าน และตำบลใกล้เคียง ได้แก่ อำเภอ อบต.ป่าหวนนัง อบต.โคกสูง ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนชาวบ้านทุกหมู่บ้านในตำบลป่าหวนนัง และ ตำบลใกล้เคียงมาร่วมกิจกรรมการลงมติดกับชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้าน ประสานวิทยากรจัดเวที และ วิทยากรมาให้ความรู้จาก รพ.บ้านฝาง จัดเวทีประชาคม โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้ นายอำเภอเปิดงาน คณะผู้จัดอธิบายความเป็นมา สาเหตุของการจัดทำร่างมาตรการ นำเสนอร่างมาตรการชุมชนที่จะขอ

พร้อมทั้งให้ชุมชนอภิปรายแสดงความคิดเห็น เสนอแนะ เพิ่มเติม แก้ไขร่างมาตรการก่อนลงมติจนครบทุกข้อ ประกาศใช้มาตรการชุมชนอย่างเป็นทางการ ประกาศจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเพื่อใช้ในการดำเนินงาน กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการรักษากฎระเบียบมาตรการชุมชน ประกาศรายชื่อคณะกรรมการประสานงานและคณะกรรมการแต่ละคุ้มที่ผ่านการคัดเลือกจากคนในคุ้มต่อเวทีชุมชน วิทยากรจากโรงพยาบาลบ้านฝางให้ความรู้เรื่องยาเสพติดเป็นลำดับสุดท้ายก่อนปิดเวที

ผลจากการดำเนินกิจกรรมนี้ ได้มาตรการชุมชนฉบับสมบูรณ์ประกาศใช้ และได้บังคับใช้ในงานประเพณีสงกรานต์เป็นครั้งแรก มีการจับปรับผู้ฝ่าฝืนมาตรการข้อที่ 1 คือมีการทะเลาะวิวาทกันของกลุ่มวัยรุ่น คณะกรรมการเข้าไปตักเตือนแล้วไม่เชื่อฟัง ชาวชนจากบ้านอื่นชกต่อยกรรมการ จึงถูกปรับ 500 บาท ซึ่งผู้ที่ก่อเหตุก็ยอมจ่ายค่าปรับแต่โดยดีเพราะหมู่บ้านใกล้เคียงได้ทราบถึงมาตรการนี้โดยทั่วกันแล้ว บทบาทหน้าที่หลักของกรรมการรักษามาตรการชุมชน ก็คือเมื่อพบเห็นว่าใครละเมิดกฎ หรือมาตรการชุมชน 1 ใน 6 ข้อนี้ ในขั้นตอนแรกจะว่ากล่าวตักเตือนกันก่อน ถ้ายังไม่เชื่อฟังพบเห็นครั้งที่ 2 จะประสานความร่วมมือกับกรรมการหมู่บ้านเพื่อดำเนินการจับปรับ ทั้งนี้และทั้งนั้นมาตรการชุมชน เป็นกลไกที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการร่างขึ้นมา ทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และต้องปฏิบัติตามมติของคนในชุมชน ลูกหลานเยาวชนมีความเกรงใจและเกรงกลัวต่อมาตรการชุมชนเพราะเป็นการควบคุมจากคนในชุมชนเอง เยาวชนที่เป็นกรรมการลดพฤติกรรมไม่ดีลงอย่างเห็นได้ชัดเจน ทุกคนช่วยกันสอดส่องดูแลมิให้ใครละเมิดกฎหมาย หรือมาตรการชุมชน ปัญหาต่างๆในชุมชน ได้แก่ การทะเลาะวิวาท การทิ้งขยะไม่เป็นที่ การจับรถเสียงดัง การเผาถ่าน ในบริเวณหมู่บ้าน พฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติดลดลงเรื่อยๆ

3) ผลของการใช้มาตรการชุมชนต่อคนในหมู่บ้าน

แม้ว่าหมู่บ้านจะเคยมีการกำหนดกฎระเบียบชุมชน แต่ด้วยไม่มีการเข้มงวดในการบังคับใช้ จึงทำให้หลายฝ่ายไม่แน่ใจว่ามาตรการชุมชนที่กำหนดขึ้นจะนำมาสู่การปฏิบัติได้จริง โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน มีการพูดคุยกันว่าคณะกรรมการรักษากฎระเบียบมาตรการชุมชน จะไม่สามารถสอดส่องพฤติกรรมหรือลงโทษได้จริง แต่เมื่อมีกรณีที่คณะกรรมการรักษากฎระเบียบมาตรการชุมชน ได้ตักเตือนเยาวชนที่มีพฤติกรรมฝ่าฝืนมาตรการชุมชน มาลงโทษทำให้เยาวชนเกรงต่อมาตรการชุมชนมากขึ้น และลดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมลง เป็นที่น่าสังเกตว่าคณะกรรมการรักษากฎระเบียบมาตรการชุมชนยังไม่มีโอกาสในการควบคุมผู้ฝ่าฝืนกฎเรื่องยาเสพติด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในช่วงที่มีการบังคับใช้มาตรการชุมชน เป็นช่วงที่มีนโยบายต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดของภาครัฐ ประกอบกับชุมชนเองก็ยังไม่อยากเปิดเผย หรือยอมรับว่ามีปัญหาเรื่องยาเสพติดในชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องการได้รับ ไม่ได้รับรางวัลพระเกียรติหมู่บ้านปลอดยาเสพติด

สำหรับทัศนคติของชาวบ้านต่อมาตรการชุมชน ชาวบ้านเห็นว่าเมื่อมีมาตรการชุมชนแล้วสามารถแก้ปัญหาได้ผล ถึงแม้จะไม่สามารถทำให้ปัญหาหมดไปเสียทีเดียว เพราะเยาวชนก็เกรงต่อ

คณะกรรมการรักษากฎระเบียบมาตรการชุมชน และคณะกรรมการคุ้ม ที่เป็นผู้สอดส่องพฤติกรรม แต่ที่สนใจของชาวบ้านต่อคณะกรรมการรักษากฎระเบียบมาตรการชุมชน พบว่าชาวบ้านเห็นว่าในบางครั้งคณะกรรมการทำหน้าที่เข้มงวดเกินไป บางครั้งก็ไม่เอาจริง และในยังไม่แน่ใจว่าอนาคตมาตรการชุมชนจะใช้ได้ผลอย่างต่อเนื่องหรือไม่ ในส่วนนี้ คณะกรรมการรักษากฎระเบียบมาตรการชุมชน เห็นว่าโดยบทบาทของตนเองนั้น ควรจะใช้การปราม ดักเตือนก่อน เพราะคนในชุมชนส่วนมากเป็นเครือญาติกัน หากเข้มงวดเกินไป อาจนำมาซึ่งความแตกความสามัคคีในหมู่บ้านได้ ซึ่งหากเตือนแล้วยังไม่เชื่อฟังคณะกรรมการก็จะดำเนินการจับ ปรับต่อไป อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็รู้สึกว่าการมีมาตรการชุมชนทำให้ชุมชนมีความสงบขึ้น ป้องกันปัญหาต่างๆที่จะเกิดในหมู่บ้านได้ เพราะมีคณะกรรมการคุ้มคอยดูแลคุ้มอย่างใกล้ชิด บางทีคนในหมู่บ้านต่อมาตรการชุมชน พ่อเสนอ : “...คิดว่ามาตรการ(ชุมชน) ดีแล้ว อยากให้รายงานจับไปทั้งรถทั้งคน แม้จะถูกลูกตัวเองก็ดีใจ เพราะไม่เข้าข้างคนผิด”

แม่บ้านท่านหนึ่ง : “.....(มาตรการชุมชน)ใช้ได้ผลอยู่ คนเคยขับรถเสียงดังก็ยังผ่อนคลายลง (ยาเสพติด) รู้สึกว่าไม่ค่อยเห็นคนในชุมชนเสพแล้ว หลังจากตำรวจเข้ามาในช่วงนี้”

ครูในหมู่บ้าน : “.... (คณะกรรมการรักษามาตรการชุมชน) ยังไม่ได้ทำหน้าที่ เห็นผู้ใหญ่บ้านไปเตือนเฉยๆ และเราก็ไม่มีมาตรการเอาผิดเขาจริงๆ เพราะไม่มีกฎระเบียบเคร่งครัด เป็นนโยบายเฉยๆ ขับรถก็ยังดังอยู่แต่เรื่องทะเลาะวิวาท ห้ามนำสุราเข้าวัดพวกนี้เริ่มทำได้ บางอย่างก็ทำได้ บางอย่างก็เหมือนเดิม.....กฎระเบียบเกี่ยวกับความสะอาด เผาถ่าน เริ่มมีคนเชื่อฟัง....”

ผู้นำ : “.... คิดว่าการปรับเงินน้อยโพ๊ด แล้วก็ไม่ได้เห็นปรับ อย่างผู้ใหญ่บ้านหมู่... เห็นบ้านตัวเองมาทะเลาะวิวาทก็ว่า “หลานกูตัวก็แยกกัน” แบบนี้กฎเลยไม่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นมาตรการไม่เด็ดขาด ...ชยะกับถ่านเห็นจะได้ผลดี ยาเสพติดได้ผลอยู่ อย่างผู้ได้เสพก็เลิกคบนัน”

ผู้นำ : “....(มาตรการชุมชน) ดีเพราะทำให้ชาวบ้านตื่นตัว เกิดการร่วมมือร่วมใจกัน แต่กติกาที่ได้ก็คงไม่ได้เต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่พอมีมาตรการแล้วก็ดีขึ้น เสียงรถก็ไม่ค่อยเยอะ ทะเลาะกันก็ไม่ค่อยมากเหมือนเดิม เยาวชนที่ได้ตั้งเป็นกรรมการก็ดี เพราะเยาวชนกลุ่มนี้เคยมาก่อน พอเป็นกรรมการแล้วรู้สึกภาคภูมิใจ สามารถควบคุมดูแลคนอื่นได้”

สำหรับทักษะของเยาวชน ต่อการใช้มาตรการชุมชนบังคับใช้พบว่า เยาวชนเห็นว่ามาตรการนี้ทำไม่ได้จริงจัง เพราะยังไม่มีเยาวชนในหมู่บ้านถูกจับหรือปรับ เคยมีการทำทายกันในกลุ่มเยาวชนเรื่องขับรถเสียงดัง โดยมีเยาวชนไปขับรถเสียงดังอยู่หน้าบ้านของกรรมการรักษามาตรการคนหนึ่งด้วยความคะนอง แต่ไม่ถูกจับหรือถูกปรับแต่อย่างใด แต่คณะกรรมการได้ไปบอกกล่าวกับพ่อแม่ของเยาวชนให้เตือนลูกเท่านั้นเอง ซึ่งระบบการเตือนผ่านพ่อแม่นี้ ก็สะท้อนว่าระบบเครือญาติยังเข้มแข็งอยู่ ทำให้พ่อแม่ต้องเข้มงวดกับพฤติกรรมลูกเพิ่มขึ้น เพราะรู้สึกอายที่ลูก

ดักเตือน ขณะเดียวกันเยาวชนหลายคนให้ความเห็นว่า รู้สึกอึดอัดที่พ่อแม่เข้มงวดและดักเตือนเรื่องพฤติกรรม

ในทัศนะของผู้นำ (ผู้ใหญ่บ้าน) เห็นว่าการตั้งกฎ หรือมาตรการชุมชนขึ้นมานั้น เพื่อสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยในหมู่บ้าน ไม่ได้ตั้งขึ้นมาเพื่อจับหรือปรับใคร

3.3 เงื่อนไขที่มีผลต่อกระบวนการทำงานของกลไกมาตรการชุมชน

แม้ว่ามาตรการชุมชนจะมีขอบข่ายค่อนข้างกว้าง มิได้มุ่งเน้นที่จะดูแลเฉพาะแต่ปัญหาเรื่องยาเสพติดในเยาวชน แต่ก็สะท้อนว่าชุมชนเห็นว่าพฤติกรรมหลายอย่างของเยาวชน เป็นปัญหาที่ควรจะต้องรีบแก้ไขก่อนจะนำผลกระทบมาสู่บุคคล ครอบครัวและชุมชน การที่หมู่บ้านโสภคแต่ไม่ได้มุ่งเน้นที่มาตรการแก้ปัญหาเรื่องยาเสพติดเป็นการเฉพาะ อาจวิเคราะห์ได้ว่าผู้นำชุมชนเล็งเห็นความสำคัญของปัญหาเยาวชน และเห็นว่าปัญหายาเสพติดมีความเชื่อมโยงกัน ตั้งแต่การรวมกลุ่มทะเลาะวิวาทซึ่งมีผลมาจากการดื่มเหล้า การมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในเรื่องจับรถเสียดังก่อความรำคาญกับคนในชุมชน ซึ่งพฤติกรรมต่างๆดังกล่าวอาจเชื่อมโยงไปสู่การรวมกลุ่มกันเสพยาเสพติดในที่สุด

นอกจากนี้อาจวิเคราะห์ได้ว่า เนื่องจากชุมชนหมู่ที่ 8 ซึ่งได้รับรางวัลชนะเลิศหมู่บ้านปลอดยาเสพติด ทำให้ชุมชนรู้สึกว่าหมู่บ้านของตนไม่มีปัญหาเรื่องยาเสพติดในชุมชน รวมถึงในกลุ่มเยาวชนด้วย ขณะที่ชุมชนหมู่ที่ 7 ซึ่งมีความพยายามที่จะดำเนินการต่างๆเพื่อป้องกันหมู่บ้านตนเองปลอดยาเสพติด เพื่อมุ่งหวังที่จะได้รับรางวัลชนะเลิศหมู่บ้านปลอดยาเสพติด ทำให้พยายามจะปฏิเสธว่าในหมู่บ้านยังคงมีปัญหายาเสพติดอยู่ ประกอบกับเยาวชนส่วนมากของหมู่บ้านอยู่ในระบบการศึกษา พ่อแม่จึงมักเชื่อว่าลูกไม่ยุ่งเกี่ยวกับปัญหายาเสพติด เพราะเมื่ออยู่ในบ้านก็ไม่เห็นสิ่งผิดปกติ ดังนั้นแนวโน้มที่พ่อแม่จะไม่เชื่อว่าลูกเกี่ยวข้องกับยาเสพติดจึงมีอยู่มาก ดังนั้นภาพของความรุนแรงของปัญหายาเสพติดจึงไม่ถูกวิเคราะห์และยอมรับอย่างชัดเจน และไม่นำไปสู่การทํากิจกรรมเพื่อการแก้ปัญหาในปัญหายาเสพติดที่ชัดเจน มีเพียงมาตรการชุมชนเป็นข้อบังคับควบคุมพฤติกรรม

การดำเนินงานตามมาตรการชุมชน มีการยืดหยุ่น อนุโลมกันได้ ทำให้ไม่สร้างความแตกแยกในชุมชน คือ มีการดักเตือนกันก่อน ไม่ปรับในทันทีทันใด ทำให้เยาวชนยอมรับและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม กรรมการมาตรการชุมชนบางส่วนยังไม่กล้าปฏิบัติงานเต็มที่ ไม่กล้าเตือน ไม่กล้าปรับคนที่กระทำผิด ทำให้ยังมีพฤติกรรมที่ละเมิดมาตรการชุมชนอยู่ ในการจับปรับยังต้องอาศัยผู้ใหญ่บ้านเข้ามาช่วย ไม่ได้ทำการจับปรับโดยกลุ่มกรรมการรักษามาตรการเอง

ดังนั้นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้มาตรการชุมชนได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน หรือเยาวชนส่วนมาก ก็คือ

1. บทบาทของคณะกรรมการรักษาภาวะเบี่ยงมาตรการชุมชน ที่ยังคงเป็นบนพื้นฐานของความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ เพื่อไม่ให้เกิดความร้าวฉานในชุมชน ซึ่งส่วนมากก็เป็นญาติๆกัน
2. ขอบข่ายของมาตรการชุมชน สะท้อนถึงความต้องการให้หมู่บ้านปลอดภัยและอยู่อย่างมีความสุข เป็นลักษณะของการใช้มาตรการชุมชนจัดการกับปัญหาหมู่บ้าน ไม่มุ่งเน้นเฉพาะเรื่องหนึ่งเรื่องใด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นจริงของหมู่บ้านที่มีปัญหาหลายอย่างเกี่ยวเนื่องกัน
3. กระบวนการพัฒนามาตรการ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของบุคคลหลายฝ่าย ทั้งชาวบ้านในชุมชน ชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียง ผู้นำทั้งระดับหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ กระบวนการพัฒนามาตรการชุมชนดังกล่าว สามารถกล่าวได้ว่าเป็นการสร้างกลไกเพื่อนำไปสู่การมีอำนาจควบคุม และทำให้มาตรการนั้นมีความชอบธรรมที่จะบังคับใช้

3.4 แนวทางในการพัฒนากลไก

ด้วยข้อจำกัดในเรื่องระยะเวลาของการปฏิบัติการ ทำให้กลไกมาตรการชุมชนที่นำมาใช้ยังไม่มีภาพชัดเจนนักในเชิงการจัดการปัญหาเรื่องยาเสพติด เพราะถูกระทบจากนโยบายประกาศสงครามกับปัญหายาเสพติด และเงื่อนไขภายในชุมชน ดังนั้นแนวทางในการพัฒนากลไกการใช้มาตรการชุมชนในการจัดการปัญหาเรื่องยาเสพติด หรือแม้แต่ปัญหาเรื่องอื่นๆ จึงอยู่บนพื้นฐานข้อมูลที่มีอยู่อย่างจำกัด หากวิเคราะห์จากสถานการณ์ในชุมชนที่ชาวบ้านบางส่วนสะท้อนถึงว่าคณะกรรมการบางคนยังไม่ชัดเจนกับบทบาทหน้าที่ ยังไม่มีความเชื่อมั่นกับการปฏิบัติหน้าที่ ดังนั้นจึงควรจะต้องพัฒนาบทบาทของคณะกรรมการรักษาภาวะเบี่ยงมาตรการชุมชนเพิ่มขึ้น อาจจะโดยการศึกษาดูงานในพื้นที่อื่นเพิ่มเติม ตลอดจนให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อบทบาทดังกล่าว จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

นอกจากนี้ควรจะต้องขยายกลุ่มคณะกรรมการไปสู่กลุ่มเยาวชนมากขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้ามามีบทบาทต่อชุมชนมากขึ้นดังเช่นเดิมกับในอดีต ซึ่งนอกจากจะเป็นการพัฒนาเยาวชนโดยตรงแล้ว ยังจะทำให้เยาวชนออกมาอยู่ในสายตาผู้ใหญ่หรืออยู่ในที่แจ้ง ซึ่งน่าจะง่ายต่อการสอดส่องดูแลพฤติกรรม และควรกระตุ้นให้เยาวชนทำงานร่วมกับเครือข่ายเยาวชนระดับตำบลหรือ เยาวชนระหว่างหมู่บ้านมากขึ้น

บทที่ 4

การแก้ปัญหาหาเสพติดในชุมชนด้วยกลไกกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด

4.1 บริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนหมู่บ้านสว่าง

หมู่บ้านสว่างก่อตั้งหมู่บ้านเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2457 โดยชาวบ้านจำนวน 11 ครัวเรือนอพยพจากบ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นมาตั้งบ้านเรือนใหม่เนื่องจากในหมู่บ้านสาวะถีมีความแออัดคับแคบ บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านในอดีตเป็นโคก เป็นโนนโล่งๆ สว่าง จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านโคกสว่าง ขึ้นกับตำบลสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ที่ต้องขึ้นกับตำบลสาวะถี อำเภอเมืองเพราะสมัยนั้นยังไม่ตั้ง ตำบลป่าหวายนั่ง หมู่บ้านมีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว 9 คน ปัจจุบันบ้านสว่างมีจำนวนหลังคาเรือน 175 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 757 คน แยกเป็นเพศชาย 368 คน เพศหญิง 367 คน

สภาพทางเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพของหมู่บ้านแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม และการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม

1) การประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม เป็นอาชีพดั้งเดิมที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับการตั้งหมู่บ้าน แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1.1) การเพาะปลูก ชาวบ้านส่วนใหญ่จะทำนาปลูกข้าวเป็นอาชีพหลักเกือบทุกหลังคาเรือน เป็นการปลูกเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ไม่ได้จำหน่าย พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของชาวบ้าน คือ อ้อย ถึงแม้ว่าจะจะไม่มีการปลูกอ้อยแทบทุกครัวเรือนเช่นเดียวกับทำนาปลูกข้าว แต่การปลูกอ้อยกลับเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ มีเงินหมุนเวียนในหมู่บ้าน ปัจจุบันชาวบ้านปลูกอ้อยประมาณ 60 ครัวเรือน แต่อย่างไรก็ตามการปลูกอ้อยก็มีปัญหามากกว่าการปลูกข้าว เนื่องจากต้นทุนสูง ราคาผลผลิตตกต่ำ รายได้ไม่พอเพียงต่อการยังชีพ แต่เนื่องจากไม่มีอาชีพอื่นที่ทำรายได้ดีกว่านี้ ชาวบ้านจึงยังคงปลูกอ้อยอยู่ นอกจากปัญหาการเพาะปลูกและผลผลิตแล้ว การปลูกอ้อยยังนำมาซึ่งปัญหาหาเสพติดอีกด้วย เพราะการปลูกอ้อยต้องใช้กำลังแรงงานมาก เริ่มตั้งแต่การขุดดิน การปลูกอ้อย คายหญ้า ตัดอ้อย เฉพาะกำลังแรงงานที่มีอยู่ตามปกติทำให้ชาวบ้านทำงานได้น้อย จึงต้องพึ่งยาเสพติด ประเภท ยาบ้า เพื่อช่วยกระตุ้นให้ร่างกายกระปรี้กระเปร่า ทำงานได้ในปริมาณมาก และนานกว่าคนปกติทั่วไป การปลูกพืชชนิดอื่นๆ มีบ้าง เช่น การปลูกข้าวโพด การปลูกหม่อนเพื่อเลี้ยงไหม การปลูกพืชผักสวนครัวสำหรับการบริโภค เป็นต้น

1.2) อาชีพรับจ้างในภาคเกษตรกรรม ได้แก่ รับจ้างคานา เกี่ยวข้าว ในหมู่บ้านมีเกือบทุกหลังคาเรือน คือเมื่อเสร็จจากการทำนาของตนแล้วก็ไปรับจ้างคานาเกี่ยวข้าวคนอื่น บางทีก็มีการไปรับจ้างที่หมู่บ้านอื่นด้วย โดยมีรายได้ประมาณวันละ 100 บาท แต่สำหรับคนที่รับจ้างอย่างเดียวโดยไม่ทำนามี 5-6 ครอบครัว และรับจ้างตัดอ้อย ส่วนใหญ่จะรับจ้างในหมู่บ้านตนเอง หมู่บ้านใกล้เคียง และรับจ้างโรงงาน ส่วนที่ไปรับจ้างตัดอ้อยต่างจังหวัดปัจจุบันมีจำนวน 2 ครัวเรือน โดยจะไปรับจ้างตัดอ้อยที่ จังหวัดกาญจนบุรีและนครสวรรค์ รายได้สูงสุดวันละ 100-150 บาท อาชีพรับจ้างในภาคเกษตรกรรม พบว่า แรงงานมีการใช้ยาเสพติดเช่นเดียวกับการเพาะปลูกอ้อย เนื่องจาก เจ้าของไร่ต้องการตัดอ้อยให้เสร็จทันตามกำหนดเวลาสั่งซื้อของโรงงาน และในการรับจ้างตัดอ้อยจะจ่ายค่าแรงตามปริมาณอ้อยที่ตัดได้ในแต่ละวัน ทำให้แรงงานรับจ้างต้องตัดอ้อยในปริมาณมาก และตัดอย่างรวดเร็ว ด้วยเงื่อนไขดังกล่าวจึงมีการนำยาเสพติดเข้ามาช่วย บางครั้งเจ้าของไร่อ้อยจะเป็นคนผสมยาบ้าลงในน้ำ บางครั้งแรงงานก็จะหาмаกินเอง

3) อาชีพเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงโค กระบือ ชาวบ้านจะเลี้ยงไว้สำหรับขายในเวลาที่เป็น เช่น งานบุญของครอบครัว ค่าเล่าเรียนของบุตรหลาน ไม่ได้เลี้ยงไว้ใช้แรงงานเป็นหลัก เช่นในอดีต แต่ก็ยังมีบางครอบครัวใช้แรงกระบือไถดินในไร่อ้อย ใน 2522-2523 โครงการเด็กสากล ได้แจกโค กระบือ กับชาวบ้านจำนวนมาก แต่หลังจากที่โครงการได้ยกเลิกไป ชาวบ้านจึงได้ขายโค กระบือเหล่านั้นเพื่อนำเงินมาใช้จนหมดแล้ว การเลี้ยงสุกร มีชาวบ้านที่เลี้ยงสุกรไว้ขาย 2 ครอบครัว ส่วนการเลี้ยงเป็ดและไก่ ส่วนใหญ่เลี้ยงไว้สำหรับการบริโภคในครอบครัวเท่านั้น แต่ถ้าคนในหมู่บ้าน หรือหมู่บ้านใกล้เคียงมาขอซื้อบ้างเป็นครั้งคราว ก็จะขายให้ในจำนวนไม่มาก 1-2 ตัว

2) การประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม ได้แก่

อาชีพรับจ้าง เป็นการรับจ้างในโรงงาน ชาวบ้านวัยกลางคนประมาณ 10 กว่าคนเท่านั้นที่ประกอบอาชีพนี้ ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง โดยจะมีการไปรับจ้างในโรงงานผลิตรองเท้า โรงงานแหอวน โรงงานเย็บผ้า การใช้ยาเสพติดในอาชีพนี้ พบในผู้ชายที่ต้องทำงานล่วงเวลาจึงมีการใช้ยาบ้าช่วยกระตุ้นร่างกาย แต่ในแรงงานหญิงไม่ใช้ยาเสพติด การรับจ้างอีกส่วนหนึ่งเป็นการไปรับจ้างแรงงานในต่างประเทศ ปัจจุบันมีชาวบ้านจำนวน 7 ราย ที่ไปรับจ้างอยู่ในประเทศไต้หวัน รับจ้างอยู่ในโรงงานเช่นกัน เป็นโรงงานผลิตอุปกรณ์ อิเล็กทรอนิกส์ การรับจ้างแรงงานในต่างประเทศจะมีรายได้ค่าตอบแทนมากกว่าการรับจ้างในโรงงานในพื้นที่ แต่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางและการดำเนินการมากพอสมควร

สภาพสังคม และวัฒนธรรม

ปัจจุบันฐานอาชีพของคนในหมู่บ้านชุมชนเปลี่ยนไป จากการเกษตรกรรมที่ผลิตเพื่อยังชีพ เปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย และการเข้าสู่แรงงานในภาคอุตสาหกรรม ทำให้ทุกคนต้องทำกิจกรรมแข่งขันกับเวลา พ่อแม่ไม่มีเวลาในการอบรมสั่งสอนลูก ใช้เงินและวัตถุสิ่งของทดแทนให้

ค่านิยมในการส่งลูกหลานเรียนต่อมีมากขึ้นเนื่องจากคิดว่าการศึกษจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของลูกให้ดีขึ้น ดังนั้นจึงส่งลูกเข้าไปเรียนในเมืองโดยไม่ได้มีการติดตามดูแลอย่างใกล้ชิด ทำให้เด็กได้รับค่านิยมของสังคมเมือง และนำมาใช้อย่างไร้การควบคุม ในบางครอบครัวพ่อแม่ไปทำงานต่างจังหวัด ฝากลูกไว้ให้ปู่ย่าตายายดูแล ด้วยความห่างของวัยทำให้ขาดความเข้าใจในตัวหลาน ตามพฤติกรรมของลูกหลานไม่ทัน ส่งผลให้เกิดปัญหาต่างๆตามมา เช่น การขับรถเร็ว เสี่ยงดิ่ง การมั่วสุมดื่มเหล้า การใช้ยาเสพติด เป็นต้น

ระบบเครือญาติในหมู่บ้านสว่าง ยังมีความเหนียวแน่นเนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ยังไม่มีการขยายตัวมากเมื่อเทียบกับหมู่บ้านอื่นในตำบล ความสัมพันธ์กันที่เครือญาติยังเป็นไปอย่างใกล้ชิด ถึงแม้ว่าจะมีคนในหมู่บ้านแต่งงานกับคนหมู่บ้านอื่นก็ยังคงความสัมพันธ์ของกลุ่มเครือญาติเหมือนเดิม ตระกูลที่สำคัญและมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นมีอยู่หลายตระกูล บางตระกูลเป็นตระกูลเก่าที่เริ่มมาตั้งบ้านเรือน บางกลุ่มตระกูลที่ค่อนข้างมีอิทธิพลในหมู่บ้าน เพราะเป็นตระกูลเก่า ถึงแม้ว่าจะมีสมาชิกในตระกูลไม่มาก แต่ที่มีฐานะดี มีบทบาทหน้าที่ทางสังคม และมีความสนิทสนมกับผู้นำในท้องถิ่น การที่ชาวบ้านมีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติอย่างเหนียวแน่นนี้เองที่เป็นปัจจัยสนับสนุนให้ชาวบ้านมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามบางครั้งกลุ่มตระกูลต้องขัดแย้งกัน จะเห็นจากความขัดแย้งที่เกี่ยวกับเรื่องยาเสพติด ตระกูลที่มีลูกหลานติดยาเสพติดก็จะพยายามปกป้องลูกหลานตนเองให้พ้นจากการจับกุมของตำรวจ และการว่ากล่าวตีดุติจากกลุ่มตระกูลอื่น ส่งผลต่อการแก้ไขปัญหายาเสพติดในหมู่บ้านชุมชนด้วย

หมู่บ้านแบ่งออกเป็นกลุ่มคุ้มเล็กๆ จำนวน 9 คุ้ม แต่ละคุ้มมีกรรมการคุ้ม ทำหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้าน ว่ากล่าวตักเตือนผู้ก่อความวุ่นวาย และผู้ที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ถ้าหากเกินความสามารถของประชาคุ้มในการจัดการกับลูกคุ้มของตนเอง ก็จะจับกุมส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจให้ดำเนินการต่อไป กรรมการคุ้ม ประกอบด้วย หัวหน้าคุ้มฝ่ายชาย หัวหน้าคุ้มฝ่ายหญิง เหมัญญิก และเลขานุการ การที่มีหัวหน้าคุ้มทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง เพื่ออำนวยความสะดวกในการดูแลลูกคุ้มทั้งชายและหญิงได้ทั่วถึงกัน

กลุ่มสมัชชาต่อต้านยาเสพติด

กลุ่มสมัชชาต่อต้านยาเสพติด ได้จัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2544 พร้อมกับหมู่บ้านอื่นๆในอำเภอบ้านฝางเพราะเป็นนโยบายของทางอำเภอ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสอดส่องดูแลพฤติกรรมของคนในหมู่บ้านที่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด แล้วรายงานให้กับทางเจ้าหน้าที่ตำรวจทราบ ทั้งนี้ยังสามารถจับกุมผู้เสพในกรณีที่พบเห็นว่ากำลังทำการเสพยาเสพติดอยู่ กลุ่มสมัชชาต่อต้านยาเสพติดมีสมาชิกกลุ่มเริ่มแรก 10 คน ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งสิ้น 39 คน เนื่องจากกลุ่มถูกจัดตั้งขึ้นมาโดยหน่วยงานราชการ ทำให้การดำเนินการกิจกรรมของกลุ่มจำกัดอยู่เฉพาะตามกรอบที่ทางราชการกำหนด เช่น การร่วมเดินรณรงค์ รวมกลุ่มแสดงพลังเนื่องในโอกาสสำคัญทางต่างๆ

กลุ่มดอกสะเดา

นอกจากนี้ในหมู่บ้านยังมีกลุ่มดอกสะเดา เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการออกกำลังกาย เริ่มจัดตั้งปี 2545 ตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขผ่านสาธารณสุขอำเภอ มีสมาชิกจำนวน 60 คน ส่วนใหญ่สมาชิกเป็นกลุ่มสตรีในหมู่บ้าน กิจกรรมของกลุ่มเพื่อรวมกลุ่มกันออกกำลังกายในตอนเย็นทุกวัน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอื่นๆในหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มประปา กลุ่มไหม กลุ่มปุย กลุ่มกองทุน กขคจ. กองทุนสงเคราะห์หมู่บ้าน กองทุนเงินแสน กองทุนหมู่บ้านล้านบาท เป็นต้น ซึ่งกลุ่มส่วนมากที่รวมตัวอยู่เป็นกลุ่มที่ทางราชการเข้ามาจัดตั้งขึ้น

กลุ่มเยาวชน

เยาวชนหมู่บ้านสว่างมีการรวมกลุ่มกันตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน และมีบทบาทในการช่วยเป็นแรงงานในการช่วยงานของหมู่บ้านเมื่อมีงานบุญสำคัญ กลุ่มเยาวชนมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามเงื่อนไขของสภาพสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไป ทำให้วัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่มเปลี่ยนไปจากเดิม บทบาทหน้าที่ในเรื่องการทำสาธารณะประโยชน์ลดลง การว่ากล่าวตักเตือน การควบคุมตนเองของกลุ่มเยาวชนไม่สามารถทำได้เช่นในอดีต ในระยะหลังมีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาอย่างเป็นทางการเพื่อรองรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เช่น ในปี 2527 มีการตั้งกลุ่มเพื่อรองรับการสนับสนุนจากโครงการเด็กสากล มีโครงสร้างคณะกรรมการประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธาน เลขานุการ และเหรัญญิก โดยที่ประธานจะเป็นผู้เลือกกรรมการฝ่ายต่างๆตามความเหมาะสม กิจกรรมของกลุ่มเยาวชนตามที่โครงการเด็กสากลให้การสนับสนุนคือการตั้งกลุ่มเลี้ยงโคกระบือ รายได้ที่ได้มาจากการขายลูกโค กระบือนำมาทำสาธารณะประโยชน์ให้กับวัด โรงเรียน และชุมชน จะเห็นได้ว่าในอดีตกลุ่มเยาวชนนับว่ามีบทบาทต่อชุมชนค่อนข้างชัดเจน

ตั้งแต่ปี 2530 เกิดการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มเยาวชนอย่างเห็นได้ชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากเยาวชนเข้าไปเรียนในเมืองมากขึ้น ไม่มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมในหมู่บ้าน ไม่มีส่วนร่วมที่จะช่วยงานส่วนรวม เช่น งานวัด หรืองานบุญประเพณี การรวมกลุ่มทำกิจกรรมส่วนใหญ่อยู่ที่โรงเรียน และมักจะเป็นการรวมกลุ่มกันไปเที่ยวที่อื่น ขับรถเล่น ประธานหรือหัวหน้าเยาวชนไม่ค่อยมีบทบาทในการเป็นผู้นำ ไม่สามารถควบคุมดูแล ว่ากล่าวตักเตือนกลุ่มเยาวชนเมื่อมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ทั้งนี้ยังเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีให้กับรุ่นน้องอีกด้วย โดยการเสพยาเสพติด ในช่วงนี้เองที่กลุ่มเยาวชนถูกชาวบ้านมองว่า ไม่มีการรวมกลุ่ม และประพฤติตนไม่เหมาะสม ทำให้ชาวบ้านไม่มีความเชื่อมั่นต่อเยาวชนว่าจะสามารถรับผิดชอบกิจกรรมใดๆได้ และ เริ่มเห็นว่าพฤติกรรมเยาวชนบางอย่างอาจนำมาซึ่งปัญหาที่กระทบต่อบุคคล ครอบครัวและชุมชนได้

ปี 2539 มีการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนขึ้นใหม่อีกครั้ง เป็นกลุ่มเกษตรเยาวชน โดยการสนับสนุนจากเกษตรอำเภอ เข้ามาส่งเสริมให้เยาวชนเลี้ยงไก่ แต่หัวหน้ากลุ่มมักจะชักชวนแต่ญาติของตนเองเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม ทำให้ชาวบ้านในหมู่บ้านเห็นว่าเป็นการรวมกลุ่มเพื่อจะรับประโยชน์สมาชิกจำกัดแค่คนที่รู้จัก สนับสนุน เป็นญาติกันเท่านั้น ไม่ใช่กลุ่มที่จะเปิดให้คนอื่นเข้าร่วมทำกิจกรรมด้วย ประกอบกับเยาวชนส่วนใหญ่ต้องเรียนหนังสือ ไม่ค่อยมีเวลาสนใจกิจกรรมกลุ่มที่จะทำงานส่วนร่วมของหมู่บ้าน หรือแม้แต่กิจกรรมระดับบุคคลเช่นการเสริมอาชีพดังกล่าว ทำให้กิจกรรมกลุ่มไม่ยั่งยืน ปัจจุบันกลุ่มเยาวชนไม่มีการรวมตัวกันอย่างชัดเจน

สถานการณ์ยาเสพติดในหมู่บ้าน

การใช้ยาเสพติดในหมู่บ้านมีมานานแล้ว เป็นการใช้ยาเสพติดประเภท กัญชา เพื่อผ่อนคลายจากการทำงานหนัก และเพื่อความสนุกสนาน โดยจะมีการปลูกเองตามไร่นาและเชิงเขา ในปี 2522 ประเภทของยาเสพติดเพิ่มขึ้นมา ได้แก่ สารระเหย ผู้เสพส่วนใหญ่เป็นเยาวชนอายุ 18 ปี เด็กเยาวชนจะลักลอบเสพในที่ลับตาคน และบริเวณงานเทศกาล เวทีหมอลำ เป็นการเสพเพื่อให้ใจเบาสบาย ลืมปัญหา คลายความกังวล ซึ่งสารระเหยหาซื้อได้ง่าย เช่น ตามร้านซ่อมมอเตอร์ไซด์ ร้านรับปะยาง ปี 2525-2528 สถานการณ์การใช้สารระเหยรุนแรงขึ้น มีผู้เสพจำนวน 12 คน และเริ่มเห็นผลกระทบในเด็กที่ใช้สารระเหยคือ สมอเลอะเลือน คลุ้มคลั่ง เดินไปตามถนน ส่วนสถานการณ์ของกัญชายังคงมีอยู่

ในปี 2533 มีการตัดถนน รพช. เชื่อมหมู่บ้านป่าห้วยนังกับหมู่บ้านหนองเชียงซุย มีรถบรรทุกปอ และอ้อยแล่นผ่าน และเป็นจุดเริ่มต้นของการแพร่ระบาดของยาบ้า โดยการนำเข้ามาในหมู่บ้านของคนขับรถบรรทุกดังกล่าว และในปี 2538-2539 มีการทำไร่อ้อยมากขึ้นส่งผลให้มีการใช้ยาบ้าในการทำงานมากขึ้นไปด้วย ผู้เสพส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้ใหญ่วัยแรงงาน ที่มีครอบครัวแล้ว และกลุ่มเยาวชนที่มีกำลังทรัพย์พอที่จะซื้อหามาใช้ได้

ช่วงปี 2538-2539 นอกจากสถานการณ์การเสพที่รุนแรงแล้ว ยังมีสถานการณ์การค้าที่แพร่หลายอีกด้วย แหล่งจำหน่ายยาบ้าเริ่มเข้ามาอยู่ใกล้หมู่บ้าน คือ มีการค้าขายยาบ้าในหมู่บ้านหนองเชียงซุย และมีนักค้าสะพานยามมาขายในบริเวณที่มีการขึ้นอ้อย ปี 2540 สถานการณ์ยาเสพติดรุนแรงมาก การใช้ยาเสพติดขยายไปในกลุ่มเล่นการพนัน วงไฟ วงไฮโล วัตถุประสงค์ของการเสพเปลี่ยนจากเพื่อการทำงาน มาเป็นเพื่อความสนุกสนาน ปี 2542 มีผู้ค้ายาเสพติดในหมู่บ้านถูกจับ 1 ราย และมีการตรวจค้นบ้านผู้ต้องสงสัยอีก 1 ราย แต่ไม่ถูกจับเนื่องจากเป็นกลุ่มตระกูลที่มีอิทธิพลในหมู่บ้าน

ปี 2543-2544 หน่วยงานราชการเข้ามาดำเนินการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในพื้นที่ โดยเข้ามาดำเนินกิจกรรมต่างๆในหมู่บ้าน ได้แก่ ดำรงเข้าไปดำเนินกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ด้านยาเสพติด สถานการณ์ยาเสพติดเริ่มลดลง

ปี 2545-2546 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ผ่านสำนักงานประสานและสนับสนุนภาคประชาชน ดำเนินกิจกรรมกีฬาต้านยาเสพติด เดินเวรยาม และเวทีชุมชนต่อต้านยาเสพติด ส่วนสถานการณ์การแพร่ระบาดของยาบ้าไม่พบเห็น แต่เริ่มมีสารระเหยเข้ามาแพร่ระบาดในกลุ่มเยาวชนแทน

เงื่อนไขสถานการณ์ความรุนแรงของปัญหาเสพติดในพื้นที่โดยเฉพาะเยาวชน

เงื่อนไขที่เกิดจากภายในชุมชน

1) การเปลี่ยนแปลงทางด้านอาชีพ จากเดิมที่ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพ เป็นการทำการเกษตรเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ทำให้ชาวบ้านต้องทำการผลิตมากขึ้น ภายใต้เงื่อนไขของระยะเวลาและแรงงานที่มีจำนวนจำกัดทำให้ต้องอาศัยยาเสพติดประเภทยาบ้าเข้ามาช่วยในการทำงาน ระยะแรกเยาวชนผู้ขายยาเสพติดคือเยาวชนกลุ่มรุ่นใหญ่ที่ต้องใช้แรงงานในไร่อ้อย

2) การเสพติดในชุมชน เนื่องจากในชุมชนมีการใช้ยาเสพติดกันอย่างแพร่หลาย จากกลุ่มผู้ใหญ่วัยแรงงานมาจนถึงกลุ่มเยาวชนรุ่นใหญ่ที่ใช้เพื่อการทำงาน และในระยะหลังมีการนำมาเสพเพื่อความสนุกสนาน ทำให้เยาวชนอยู่ท่ามกลางบรรยากาศของการใช้ยาเสพติด เมื่อถูกชักชวนประกอบกับความอยากรู้อยากลองซึ่งเป็นลักษณะของเยาวชน ทำให้เยาวชนรุ่นกลางที่อยู่ในวัยเรียนมีโอกาสเข้ามาเกี่ยวข้องกับยาเสพติดชนิดนี้ ส่วนเยาวชนรุ่นเล็กก็เลียนแบบพฤติกรรมของรุ่นพี่เริ่มจากการดื่มเหล้า สูบบุหรี่ ดูดดมสารระเหย และเสพยาบ้า ตามลำดับ

3) การค้าในชุมชน ความต้องการใช้ยาเสพติดในหมู่บ้านมีมากขึ้น ทำให้มีผู้นำยาเสพติดเข้ามาขายในหมู่บ้าน เริ่มจากบุคคลภายนอก ต่อมาบุคคลในหมู่บ้านเริ่มเป็นตัวแทนจำหน่ายเองจากการที่มียาบ้าจำหน่ายในหมู่บ้านทำให้การซื้อขายเป็นไปได้โดยง่าย ไม่จำกัดกลุ่มขาย ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือเยาวชนสามารถหาซื้อได้ตามแต่กำลังทรัพย์ของตนเอง

เงื่อนไขที่เกิดจากภายนอก

1) การเข้าศึกษาต่อในเขตเมือง เป็นเงื่อนไขปัจจัยหนึ่งที่เอื้อให้วัยรุ่นใช้ยาเสพติด เยาวชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่มักจะได้รับการศึกษาต่อหลังจากจบชั้นประถมศึกษาแล้ว เนื่องจากพ่อแม่ผู้ปกครองค่อนข้างมีฐานะทางเศรษฐกิจดี เยาวชนบางคนเข้าไปศึกษาต่อในเมืองทำให้ห่างไกลพ่อแม่ผู้ปกครอง ใช้ชีวิตส่วนใหญ่มากับเพื่อนในสถาบันการศึกษา บางคนเข้าไปพักอาศัยอยู่หอพักโดยลำพังซึ่งเป็นการใช้ชีวิตแบบคนเมือง มีค่านิยมในเรื่องการบริโภคของฟุ่มเฟือย รวมทั้งการใช้ยาเสพติดด้วย พฤติกรรมดังกล่าวได้นำมาปฏิบัติในหมู่บ้านด้วย ทำให้เป็นแบบอย่างที่ไม่ดีให้กับเยาวชนในหมู่บ้านเลียนแบบได้

2) นโยบายจากภาครัฐ หลังจากที่สถานการณ์ยาเสพติดในพื้นที่รุนแรงขึ้น ทำให้หน่วย

งานภาครัฐเข้าไปดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในหมู่บ้าน ประกอบกับการประกาศสงครามกับยาเสพติด ทำให้เยาวชนเกิดความกลัว ไม่เสพยาเสพติดในหมู่บ้าน ให้พบเห็นเช่นเดิม และมีการหยุดพฤติกรรมการเสพยาเสพติดไปชั่วเวลาหนึ่ง แต่มักจะหายาเสพติดประเภทอื่นมาทดแทนกันอยู่ตลอดเวลา เช่น ในช่วงที่มีการปราบปรามยาบ้าอย่างจริงจัง ทำให้เยาวชนหันไปมั่วสุมดื่มสุรา และใช้สารระเหยแทน

กลุ่มผู้เสพยาเสพติด สามารถแบ่งกลุ่มเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับการเสพยาเสพติดได้ 3 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มคนหนุ่มรุ่นใหญ่ในหมู่บ้าน ได้แก่ คนหนุ่มที่มีอายุมากกว่า 25 ปีแต่ยังคงเป็นโสด และไม่อยู่ในระบบการศึกษาบางส่วน เป็นแรงงานในภาคเกษตร รับจ้างตัดอ้อย ขึ้นอ้อย แต่บางส่วนเป็นกลุ่มที่รับจ้างเล็กๆน้อยๆในชุมชน ซึ่งคนกลุ่มนี้มีพฤติกรรมทั้งดื่มเหล้าและสูบบุหรี่ ในกลุ่มที่เป็นแรงงานขึ้นอ้อย จะเสพยาบ้านนอกหมู่บ้าน ในเขตป่าอ้อยรอบๆหมู่บ้าน เป็นการใช้จ่ายเพื่อให้สามารถทำงานได้มาก ส่วนกลุ่มที่รับจ้างเล็กๆน้อยๆ เช่น ทำไร่อ้อย มักจะรวมกลุ่มลักลอบสูบกัญชาในหมู่บ้าน พฤติกรรมของกลุ่มนี้เปรียบเสมือนเป็นต้นแบบของกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด

2) กลุ่มรุ่นกลาง ได้แก่ เยาวชนในระบบการศึกษา เช่น กลุ่มนักเรียนสายอาชีพ ที่เริ่มเรียนปวช. เพศชาย ที่เข้ามาศึกษาต่อในเขตเมือง กลุ่มนี้จะทดลองใช้กัญชา กาว และ ยาบ้า ซึ่งกาวและยาบ้าพบว่ามีการใช้เพียงส่วนน้อยและมักใช้นอกหมู่บ้าน มีบางส่วนมีการรวมกลุ่มใช้กัญชาในหมู่บ้านบ้าง บางโอกาสเพื่อความสนุกสนาน ดังนั้นพ่อแม่เด็กเยาวชนกลุ่มนี้จึงมักไม่เชื่อว่าลูกเสพยาบ้า หรือ คมกาว อย่างไร ก็ตามเยาวชนกลุ่มนี้มักไม่ประสบความสำเร็จด้านการศึกษา

3) กลุ่มรุ่นเล็ก ได้แก่ กลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นลงมาถึงประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มนี้มักมีพฤติกรรมเลียนแบบเริ่มทำตัวเป็นคนหนุ่ม ก่อนข้างเข้าไปสนิทสนมกับกลุ่มเยาวชนรุ่นพี่ซึ่งเป็นนักเรียนสายอาชีพเพื่อให้ได้รับการยอมรับ กลุ่มนี้เริ่มรวมกลุ่มกันและเริ่มการสูบบุหรี่ ดื่มเหล้า และสูบกัญชา เพื่อความสนุกสนาน

อนึ่งกลุ่มเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับการเสพยา นี้ จะไม่มีการรวมกลุ่มกันข้ามกลุ่ม กลุ่มคนหนุ่มรุ่นใหญ่ จะไม่คลุกคลีกับกลุ่มอื่น แต่กลุ่มรุ่นเล็กจะค่อนข้างใกล้ชิดกับกับกลุ่มเยาวชนในสถานศึกษาและลอกเลียนแบบพฤติกรรมบางอย่างจากกลุ่มเยาวชนในระบบสถานศึกษา

การเข้าสู่กระบวนการเสพยาเสพติด กลุ่มผู้เสพทั้ง 3 กลุ่มเริ่มเข้าสู่กระบวนการเสพยาเสพติดจากการเริ่มสูบบุหรี่ กับกลุ่มเพื่อนๆ แล้วจึงพัฒนาไปสู่ยาตัวอื่น ซึ่งหาได้ง่ายเพราะมีคนนำมาจำหน่าย นอกจากนี้การใช้จ่ายเริ่มจากการทดลองเสพกับกลุ่มเพื่อน และเสพในจำนวนมากขึ้นเช่น บุหรี่ บางส่วนได้รับอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อน และเยาวชนก็ต้องการได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน เยาวชนบางส่วนยังได้รับแรงกดดันจากครอบครัว เพราะพ่อแม่ไม่ก็ปล่อยให้ละไม่มีเวลาดูแลลูก

เนื่องจากต้องไปทำงานนอกหมู่บ้านด้วยแรงกดดันทางเศรษฐกิจ การเข้าสู่กระบวนการเสพในกลุ่มเยาวชน จะเห็นว่าเมื่อเยาวชนมีการรวมกลุ่ม จะนำไปสู่การเลียนแบบทดลองเสพ และ เป็นจุดเริ่มของการทดลองเสพสารชนิดใหม่เพิ่มขึ้น

สำหรับสาเหตุของการเสพยาเสพติดของเยาวชน ในหมู่บ้านสว่าง พบว่า มีสาเหตุสำคัญมาจาก 2 ส่วน ได้แก่

- 1) ครอบครัว เยาวชนได้รับแรงกดดันจากครอบครัว เพราะผู้ปกครองไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่ เนื่องจากแรงกดดันจากภาวะเศรษฐกิจ และที่สำคัญพ่อแม่เชื่อว่าเมื่อลูกไปเรียนหนังสือ ก็จะไม่มียุติกรรมเสพยา
- 2) การคบเพื่อนในเมืองที่ใช้ยาเสพติด ทำให้นำไปสู่การทดลองใช้ โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนรุ่นกลาง ที่พยายามเลียนแบบพฤติกรรมของเยาวชนรุ่นใหญ่ที่เป็นคนหนุ่ม

ส่วนความเชื่อของเยาวชนเกี่ยวกับการใช้ยาเสพติด พบว่าในกลุ่มคนหนุ่มรุ่นใหญ่ที่ทำงานรับจ้างที่เป็นหลัก มักเชื่อว่า การใช้ยาบ้า จะทำให้ทำงานได้ทน ในช่วงเวลายาวนาน ทำให้ไม่่วงแต่ในกลุ่มเยาวชนรุ่นกลางและรุ่นเล็ก มีความเชื่อว่าการใช้ยาเสพติดทั้งหลายจะทำให้ได้รับการยอมรับในกลุ่มเพื่อนมากขึ้น

จะเห็นได้ว่า ความรุนแรงของสถานการณ์ยาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่นของหมู่บ้านสว่าง มีสาเหตุจากพื้นฐานครอบครัว พฤติกรรมการรวมกลุ่มและเลียนแบบของเยาวชน ความคิดความเชื่อเกี่ยวกับการใช้ยา

4.2 เหตุผลของการเลือกกลไกกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดในการแก้ปัญหาเสพติด

- 1) สมาชิกเป็นกลไกที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับเรื่องยาเสพติดโดยตรง สมาชิกเกิดขึ้นภายใต้นโยบายและมีการจัดตั้งในพื้นที่ทุกหมู่บ้าน
- 2) คนที่อยู่ในกลไกสมาชิกเป็นผู้นำที่มีบทบาทของชุมชนและได้รับการยอมรับ
- 3) ปัญหาเศรษฐกิจไม่รุนแรง การขายแรงงาน ในเมืองแบบเช้าไป – เย็นกลับ ทำให้ระบบกลุ่มมีบทบาท และทำงานได้ตามปกติ

4.3 บทบาทของสมาชิกต่อต้านยาเสพติดในการแก้ปัญหาเสพติด

เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดในปัจจุบัน ทำให้หลายหน่วยงานต้องเข้ามาช่วยกันป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในพื้นที่ ในหมู่บ้านสว่างก็เช่นเดียวกันมีการดำเนินกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆที่รับผิดชอบในพื้นที่ กลุ่มผู้นำค่อนข้างมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมต่างๆในหมู่บ้าน ดังนั้นนอกจากใช้กลไกกลุ่มผู้นำในการแก้ปัญหาเสพติดในหมู่บ้านแล้ว ยังมีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาทำงานเฉพาะกิจในเรื่อง

ยาเสพติดเพื่อตอบสนองนโยบายของทางราชการด้วย ทำให้หมู่บ้านเกิดกลไกที่ทำงานด้านยาเสพติดโดยตรง ทั้งนี้ยังได้ขยายผลการดำเนินงานให้ครอบคลุมการดูแลรักษาความสงบของหมู่บ้านด้วย นั่นก็คือ กลไกกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด การดำเนินงานของกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดค่อนข้างประสบผลสำเร็จเนื่องจากสมาชิกกลุ่มมีผู้นำที่ไม่เป็นทางการของหมู่บ้าน ซึ่งได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้านร่วมอยู่ด้วย ประกอบกับหมู่บ้านสว่างไม่ค่อยมีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

การก่อเกิดสมาชิกต้านยาเสพติด

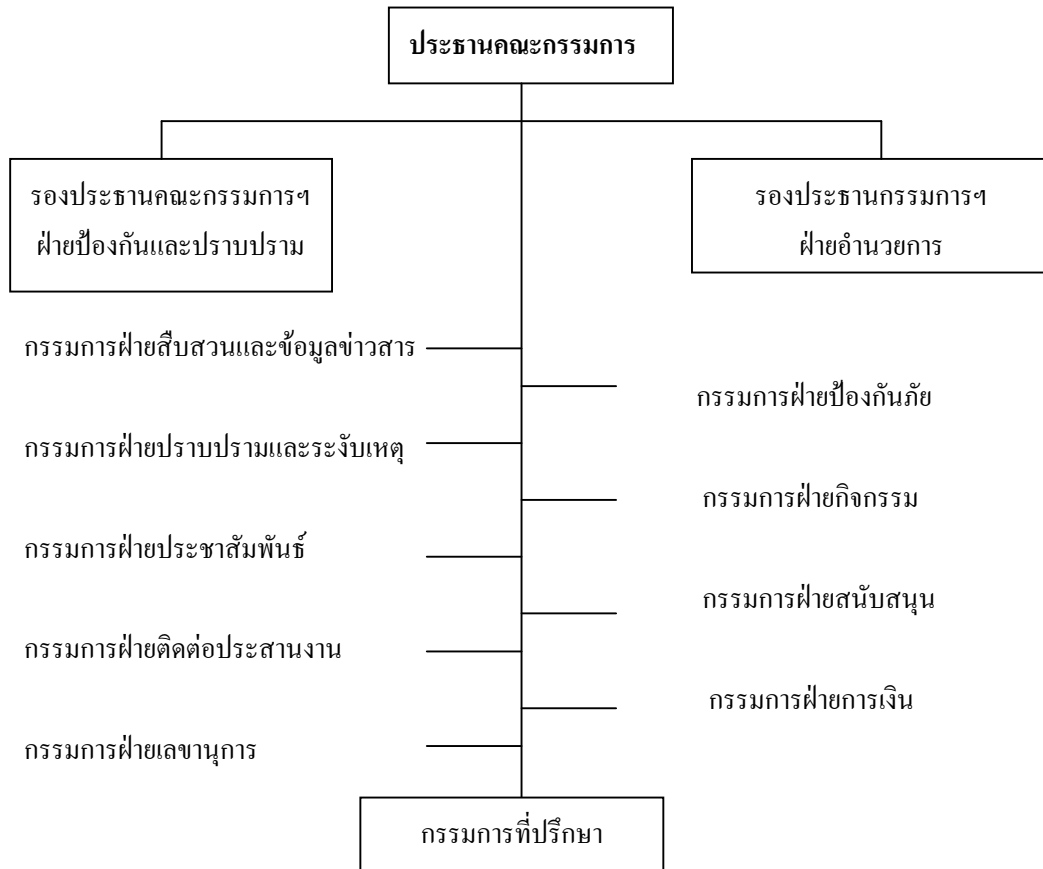
กลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดเกิดขึ้นมาจากนโยบายการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 141/2541 ลงวันที่ 19 สิงหาคม 2541 โดยยึดยุทธศาสตร์ราชบุรุษ รัฐ ร่วมใจต้านยาเสพติด เป็นแนวทางปฏิบัติ ภายใต้คำขวัญ “รักในหลวง ห่วงลูกหลาน ร่วมใจต้านยาเสพติด” ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่นมีนโยบายเร่งรัดการปราบปรามยาเสพติด ได้ตั้งชุดปฏิบัติการขึ้นมา 2 ระดับ คือ ระดับจังหวัดมีปลัดจังหวัดเป็นหัวหน้าชุด และระดับอำเภอมีนายอำเภอเป็นหัวหน้าชุด นายอำเภอบ้านฝางรับเอานโยบายดังกล่าวมาปฏิบัติ โดยจะดำเนินการทุกวิถีทางเพื่อให้อำเภอบ้านฝางปลอดยาเสพติด ดังนั้นจึงมีโครงการจัดตั้งกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดระดับหมู่บ้านขึ้น มีผู้สมัครใจเข้าเป็นสมาชิกในแต่ละหมู่บ้านมีจำนวนระหว่าง 80-150 คน มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด เพื่อ

- 1) รมรงค์ จุดประกาย สร้างกระแสนิยม ให้เกิดปฏิกิริยาเคลื่อนไหวต่อต้านยาเสพติดอย่างชัดเจน
- 2) เพื่อปฏิบัติการจิตวิทยา และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนร่วมมือแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างจริงจัง
- 3) เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดระดับหมู่บ้าน
- 4) เพื่อเป็นการพัฒนาโครงสร้างคณะกรรมการสมาชิกในระดับหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนตลอดไป

จะเห็นว่าการเกิดของกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดไม่ได้มาจากความคิดริเริ่มของชุมชน และไม่ใช่เป็นความต้องการของคนในหมู่บ้านชุมชน เป็นนโยบายของภาครัฐที่สั่งการลงมาตามลำดับขั้น ทั้งที่ชาวบ้านต้องการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

1. การปรับเปลี่ยนโครงสร้าง/บทบาทหน้าที่

เมื่อเริ่มก่อตั้งกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด กลุ่มมีโครงสร้าง มีดังนี้ (แผนภาพที่ 1)

แผนภาพที่ 1 โครงสร้างเดิมของกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด

ทั้งนี้คณะกรรมการในฝ่ายต่างๆ จะประกอบด้วย หัวหน้าฝ่าย 1 คน และสมาชิกฝ่ายละ 10 คน รวมจำนวนคณะกรรมการทั้งหมด 113 คน

กลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดของหมู่บ้านสว่างตามโครงสร้างข้างต้น มีบทบาทในการสอดส่องดูแลพฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดในหมู่บ้าน รายงานสถานการณ์ยาเสพติดในหมู่บ้านให้กับหน่วยงานราชการทราบ และประชาสัมพันธ์ ตักเตือนคนในชุมชนให้ตระหนักถึงปัญหา ผลกระทบของยาเสพติด

ทั้งนี้จะเห็นว่าคณะกรรมการกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดมีโครงสร้างค่อนข้างใหญ่ ไม่สามารถนำมาปฏิบัติงานได้จริง บทบาทที่ทำการคือการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานราชการ เพราะเมื่อดำเนินกิจกรรมมีเพียงคณะกรรมการกลุ่มและสมาชิกบางส่วนของกลุ่มเท่านั้นที่เข้าร่วมกิจกรรม บทบาทของกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดไม่สามารถตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านด้วยตนเอง กระบวนการดำเนินงาน การจัดกิจกรรมอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดของระบบราชการ ทำให้การดำเนินกิจกรรมในหมู่บ้านเป็นไปอย่างไม่ต่อเนื่อง ทั้งนี้ยังมีการทับซ้อนกับโครง

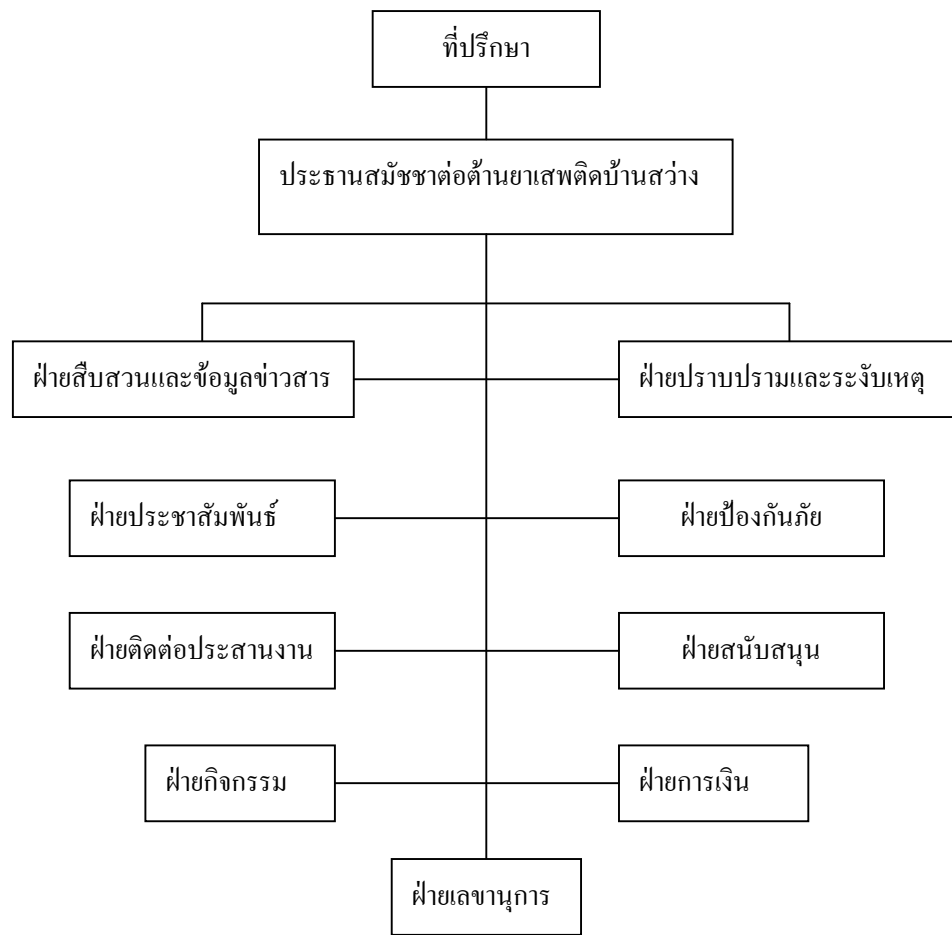
สร้างอื่นๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้านก่อนหน้านี้แล้ว ได้แก่ คณะกรรมการคุ้ม กลุ่มแบบธรรมชาติ ทำให้กลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดเกิดความสับสนในบทบาทหน้าที่ของตนเอง

ดังนั้นจึงมีการปรับโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดให้มีความกระชับ คล่องตัว และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ที่สำคัญคือ เป็นโครงสร้าง บทบาทหน้าที่ที่ชาวบ้านในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการกำหนดบทบาทหน้าที่ขึ้นเอง

โครงสร้างกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด ที่ปรับใหม่ ดังนี้ (แผนภาพที่ 2)

กลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดหมู่บ้านสว่าง ประกอบด้วย ที่ปรึกษากลุ่ม 1 คน ประธานกลุ่ม 1 คน คณะกรรมการแต่ละฝ่าย ประกอบด้วย หัวหน้าฝ่าย 1 คน และ กรรมการฝ่าย 3 คน ยกเว้นฝ่ายเลขานุการ มีหัวหน้าฝ่าย 1 คน และกรรมการฝ่าย 4 คน รวมจำนวนคณะกรรมการทั้งหมด 31 คน กรรมการทุกคนมาจากการเลือกตั้งของชาวบ้าน และบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการตามโครงสร้างใหม่นี้ คือ เมื่อพบเห็นพฤติกรรมการค้า การเสพ ยาเสพติดหรือการก่อความไม่สงบในหมู่บ้าน กรรมการกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด จะต้องตักเตือนผู้ปกครองและเยาวชนที่มีพฤติกรรมดังกล่าว สนับสนุนกิจกรรมของเยาวชน และมีบทบาทในการสร้างความร่วมมือของคนในชุมชน

จะเห็นได้ว่าโครงสร้างใหม่และที่มาของคณะกรรมการของกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดนั้น ชาวบ้านในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการกำหนด และยังได้ขยายขอบข่ายหน้าที่ของกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด ให้กว้างขึ้น ไม่เน้นเฉพาะดูแลเรื่องยาเสพติด แต่ใช้กลไกกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด เพื่อดูแลความสงบของหมู่บ้าน และให้ในการจัดการปัญหาเรื่องต่างๆของหมู่บ้านด้วย

แผนภาพที่ 2 โครงสร้างใหม่ของกลุ่มสภาต่อต้านยาเสพติด

2. กระบวนการทำงานของกลุ่มสภาต่อต้านยาเสพติด

เนื่องจากกลุ่มสภาต่อต้านยาเสพติดเดิมเกิดขึ้นมาจากนโยบายของภาครัฐ ไม่ได้มาจากความต้องการของประชาชน ดังนั้นการทำงานของกลุ่มสภาต่อต้านยาเสพติดจึงต้องอิงกับภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ หลังจากมีการจัดตั้งกลุ่มแล้ว ได้รับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินกิจกรรมด้านป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในหมู่บ้าน โดยกลุ่มสภาต่อต้านยาเสพติดต้องเขียนโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณมาดำเนินกิจกรรม แต่ทั้งนี้กิจกรรมที่ขอรับการสนับสนุนต้องอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดของศูนย์ป้องกันและปราบปรามยาเสพติดอำเภอบ้านฝาง (สปส.อ.) ซึ่งปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น ศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะปัญหายาเสพติดอำเภอบ้านฝาง (ศตส.อ.) ทำให้การเขียนกิจกรรมโครงการไม่ตรงตามความต้องการของชาวบ้านเท่าที่ควร โครงการที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จากสำนักงานประสานและสนับสนุนภาคประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ โครงการเดินเวรยาม เวทีชุมชนต่อต้านยาเสพติด และกีฬาต่อต้านยาเสพติด หลังจากหมดงบประมาณแล้วชาวบ้านมิได้ดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง ผลการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวไม่ชัดเจน ในช่วง

ที่ชาวบ้านมีการเดินเวรยาม พฤติกรรมการเสพยาของกลุ่มในหมู่บ้านจะไม่ปรากฏให้เห็นชัดเจน แต่ชาวบ้านก็ไม่แน่ใจว่าเสพยาที่อื่นหรือเปล่า

นอกจากการดำเนินกิจกรรมตามที่ได้รับการสนับสนุนดังกล่าวแล้วอีกบทบาทหน้าที่ของกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด คือ รายงานความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสถานการณ์ยาเสพติดในหมู่บ้านให้กับทางเจ้าหน้าที่ตำรวจทราบ หรือเรียกว่าการดำเนินการด้านการข่าวในพื้นที่ เมื่อพบเห็นว่ามีใครเกี่ยวข้อง หรือมีพฤติกรรมต้องสงสัยว่าจะเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ก็จะแจ้งให้กับตำรวจทราบ

หลังจากที่มีการปรับโครงสร้างกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดใหม่แล้ว กลุ่มได้รับการพัฒนาทักษะการจัดการปัญหาจากเวทีแลกเปลี่ยนความรู้จากกลุ่มไบโชนด นับว่าเป็นการดำเนินกิจกรรมการตามยุทธศาสตร์การพัฒนาความรู้ ดังมีรายละเอียดดังนี้

1) เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน โดยคัดเลือกกลุ่มในหมู่บ้านที่มีความสามารถในแก้ปัญหายาเสพติด มาร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันในเนื้อหา ดังนี้ ความรู้ ประสบการณ์ด้านยาเสพติด ประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหายาเสพติดซึ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลักของกลุ่มไบโชนด และยังเป็นเวทีให้กลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดได้หารือถึงกิจกรรมที่จะดำเนินการในหมู่บ้านสว่าง วิทยาการเสนอแนะและอธิบายถึงขั้นตอนและวิธีการจัดกิจกรรม กำหนดวันเวลาสถานที่ คัดเลือกคณะกรรมการผู้ดำเนินการ จากการจัดเวทีดังกล่าวทำให้ชาวบ้านได้รับบทเรียน ประสบการณ์ในเรื่องการดำเนินงานด้านยาเสพติดจากกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดของกลุ่มไบโชนด ได้แนวคิดในการดำเนินกิจกรรมป้องกันปัญหาเสพติด และการได้มาซึ่งคณะกรรมการดำเนินงาน ทำให้ได้นำเอาแนวคิดดังกล่าวมาปรับปรุงโครงสร้างของกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดใหม่และนำมากำหนดกรอบขอบข่ายหน้าที่ของกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด ตลอดจนเห็นว่ามีช่องทางจะให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

หนึ่งในเวทีดังกล่าวนี้ยังทำให้กลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดคิดที่จะทำกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เพื่อใช้แก้ปัญหาเสพติด โดยไม่จำเป็นต้องสร้างกฎหมายหมู่บ้านเพราะเห็นว่าสถานการณ์ความรุนแรงเรื่องยาเสพติดยังไม่มากนัก และที่สำคัญเวทีการแลกเปลี่ยนดังกล่าวทำให้สมาชิกกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดยอมรับว่าหมู่บ้านตนเองยังมีปัญหาเสพติด

เป็นที่น่าสังเกตว่า เยาวชนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด ไม่ได้เข้าร่วมในเวทีแลกเปลี่ยน เพราะเยาวชนคนดังกล่าว ยังมีพฤติกรรมการเสพยา จึงไม่กล้ามาร่วมกิจกรรมนี้

2) กิจกรรมครอบครัวสวดในลูกห่านไกลยาเสพติด เป็นการดำเนินการตามยุทธศาสตร์การป้องกันและฟื้นฟูที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการ ในการจัดกิจกรรมนี้คณะกรรมการจัดงานร่วมกันปรึกษาหารือแนวทางการดำเนินงาน คัดเลือกครอบครัวที่จะเข้าร่วมกิจกรรม โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก ประกอบด้วย

- เป็นครอบครัวที่พ่อแม่แต่งงานกันมาเป็นเวลากว่า 20 ปี และมีความรักปรองดองกันดี

- ครอบครัวที่มีเยาวชน อาจเป็น บุตรหลาน

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจริง ประกอบด้วย คู่สมรสที่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด และ ครอบครัวที่กรรมการเลือก ซึ่งเป็นครอบครัวที่มีลูกหลานเกี่ยวข้องกับยาเสพติด เป็นครอบครัวที่มีเยาวชนรุ่นกลางที่เรียนสายอาชีพเป็นส่วนมาก ทั้งนี้มีเงื่อนไขว่าทุกครอบครัวจะต้องนำลูกหรือหลานเข้ามา ร่วมกิจกรรมด้วย กำหนดจัดกิจกรรมที่ศาลาวัดของหมู่บ้าน

วิธีการของกิจกรรมนี้ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ เริ่มจากให้ครอบครัวเล่าถึงประสบการณ์ วิธีฝ่าฟันปัญหาชีวิตคู่ การเลี้ยงดูลูก ความห่วงใยลูกหลาน เพื่อให้ลูกได้รับรู้ถึงความหนักใจของพ่อแม่ที่มีต่อการเลี้ยงดูลูกๆ เพื่อให้เข้าใจความรู้สึกพ่อแม่ และตระหนักถึงความรักที่พ่อแม่มีต่อลูก ส่วนที่ 2 เป็นการให้ความรู้โดยวิทยากร เนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องยาเสพติด วิธีการแก้ปัญหายาเสพติดในครอบครัว ครอบครัวสร้างชีวิตกับสังคมปัจจุบัน วิทยากรชี้ให้ทุกคนเห็นความสำคัญของความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกันของแต่ละครอบครัวเป็นเรื่องสำคัญ และเน้นหนักในเรื่องการใช้พลังชุมชนแก้ไขปัญหาโดยไม่หวังพึ่งพาคนภายนอก เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน คนภายในจะเข้าใจปัญหามากกว่า และเข้าใจธรรมชาติชุมชนที่จะหาวิธีการมาแก้ปัญหามาให้ตรงกับความต้องการของชุมชน

ผลจากการดำเนินกิจกรรมนี้ ครอบครัวที่เข้าร่วมส่วนใหญ่คือครอบครัวที่คนในครอบครัวไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด และมาเข้าร่วมเฉพาะผู้ปกครอง เยาวชนไม่ได้มาด้วยเพราะลูกไม่ว่าง เป็นที่น่าสังเกตว่า ครอบครัวที่ลูกหลานมีพฤติกรรมยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดไม่ได้เข้าร่วม กลัวคนอื่นทราบว่าลูกหลานตนเองมีพฤติกรรมที่ไม่ดี และอาย ไม่ชอบกิจกรรมนี้ ถึงแม้ว่าจะมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมไม่ครบทุกกลุ่มตามที่ตั้งเป้าไว้ แต่สังเกตว่าครอบครัวที่เข้าร่วมกิจกรรมจะมีความรัก ความเข้าใจกันมากขึ้น ครอบครัว หรือพ่อแม่เห็นว่า ควรจะมีการว่ากล่าว ตักเตือน เยาวชนในครอบครัว มีการสอดส่องดูแล ลูก-หลานมากขึ้น ทำให้ลูกหลานออกห่างจากกลุ่มที่มีพฤติกรรมเสี่ยงในการใช้ยาเสพติด และควรจะไปใกล้ชิดลูกหลาน และเข้าใจลูกหลานให้มากกว่านี้

3) กิจกรรมกีฬาเยาวชนห่างไกลยาเสพติด ในยุทธศาสตร์เดียวกันกับกิจกรรมครอบครัวสดใสห่างไกลยาเสพติดคือยุทธศาสตร์การป้องกันฟื้นฟู กลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดได้ประชุมร่วมกับกลุ่มเยาวชนเพื่อจัดงานนี้ขึ้นมา มีการระดมความคิดเห็นและแบ่งบทบาทหน้าที่กัน กลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์งานและขอความร่วมมือจากชุมชนในการสนับสนุน เยาวชนเรื่องอาหารและงบประมาณ เยาวชนช่วยประชาสัมพันธ์อีกแรงหนึ่ง และตั้งศูนย์รับบริจาค งบประมาณในการจัดกิจกรรม กิจกรรมที่จัดขึ้นในการแข่งขันกีฬา ได้แก่ การเดินขบวนรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด แข่งขันกีฬาพื้นบ้าน ฟุตบอล วอลเลย์บอล และตะกร้อ เยาวชนชั้นมัธยมปลาย เล่นดนตรีร่วมกับกลุ่มดินโป่งมีเนื้อหาเพื่อปลูกจิตสำนึกเยาวชนให้ห่างไกลยาเสพติด

ผลการดำเนินกิจกรรม ทำให้เกิดความร่วมมือในกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดและกลุ่มเยาวชน ทำให้เยาวชนกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก เกิดความสามัคคี รู้จักช่วยเหลือกันและกัน ให้

ความเคารพผู้หลักผู้ใหญ่ กลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดเกิดความเชื่อมั่นว่าเยาวชนมีความสามารถในการจัดกิจกรรม แต่เยาวชนยังไม่เข้าร่วมทุกรุ่น เนื่องจากเยาวชนรุ่นใหญ่ยังอายอยู่ กลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดสามารถผลักดันให้ชาวบ้านให้การสนับสนุนแก่กลุ่มเยาวชน เยาวชนบางคนที่มีพฤติกรรมการใช้ยาเสพติด ลดพฤติกรรมลงในขณะร่วมกิจกรรม เยาวชนเห็นว่ากิจกรรมนี้ดี แต่ไม่ควรตั้งชื่อตกอ้ายเกินไปว่าเป็นกีฬาต้านยาเสพติด เพราะทำให้เยาวชนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมรู้สึกว่าคุณเองปลอดจากยาเสพติดทั้งที่ในความจริงยังมีพฤติกรรมบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดอยู่ ส่วนชาวบ้านรู้สึกว่าการนี้คืออยากให้การสนับสนุนเพราะทำให้เยาวชนที่มีพฤติกรรมเสพยาเสพติดอยู่เข้ามาร่วมประชุม แม้ว่าจะยังไม่ร่วมกิจกรรมอย่างจริงจัง ทำให้เยาวชนมาอยู่ในสายตา

4) การสอดส่อง ดูแล พฤติกรรมของคนในหมู่บ้าน เป็นกิจกรรมที่ไม่ได้กำหนดระยะเวลา ในการดำเนินการแต่ทำเป็นปกติตลอดเวลา เมื่อกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดพบเห็นหรือทราบว่าใครมีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติด จะไปบอกกล่าวแก่พ่อแม่ผู้ปกครอง ให้ว่ากล่าวตักเตือนลูกตนเองให้เลิกพฤติกรรม แต่ไม่ได้ว่ากล่าวกลุ่มเยาวชนที่มีพฤติกรรมโดยตรง เพราะหมู่บ้านนี้เชื่อว่า “พ่อแม่เท่านั้นที่เตือนลูกตัวเองได้ ถ้าพ่อแม่เตือนลูกตัวเองไม่ได้ก็ไม่มีใครเตือนได้” ดังนั้นกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด จึงทำงานผ่านกลไกระบบครอบครัวและระบบเครือญาติในการควบคุมพฤติกรรมเยาวชนเพื่อไม่ให้เกี่ยวข้องกับยาเสพติด

จะเห็นว่าการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด ที่มีการดำเนินการร่วมกับกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน ไม่ได้ทำให้ปัญหายาเสพติดลดลง แต่เป็นการหยุดพฤติกรรมของกลุ่มผู้เสพยาเสพติดในพื้นที่เพียงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้นเอง

3. ทักษะของชุมชนต่อกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด

แต่เดิมกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดตั้งขึ้นมาซ้อนทับคณะกรรมการคุ้มที่มีอยู่แล้ว ชาวบ้านคุ้นกับการทำงาน และให้การยอมรับประชาคุ้มมากกว่า เรื่องที่กลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดทำ โดยเฉพาะการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดนั้น เป็นเรื่องที่กรรมการคุ้มต้องทำอยู่แล้ว คณะกรรมการกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดบางท่านไม่ได้ทำหน้าที่ตามโครงสร้างเดิม เป็นการจัดตั้งขึ้นมาเป็นสมาชิกกลุ่มโดยที่บางครั้งเจ้าตัวก็ยังไม่ชัดเจนในบทบาท การรวมกันของกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด ไม่ได้เป็นการรวมพลังชุมชนอย่างแท้จริง

ในบางกิจกรรมของกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดได้แก่ การเดินเวรยาม พ่อแม่ผู้ปกครองเชื่อว่า จะสามารถแก้ไขปัญหายาเสพติด ทำให้ปัญหาลดลงได้เพราะไม่เห็นมีคนเสพยาในหมู่บ้านแล้ว และคิดว่าชุมชนจะปลอดภัยจากขโมย และคนที่คิดไม่ดีทั้งหลายด้วย เพราะมีคนจำนวนมากที่ทำหน้าที่สอดส่องช่วยกัน ดังทักษะของชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง “...ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับสมาชิก รู้แต่ว่าสมาชิกเป็น อปพร. เดินเวรยาม รู้สึกปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และคิดว่าหมู่บ้านต้องปลอดภัยจากยาเสพติด”

ในทัศนะของกลุ่มเยาวชน บางคนไม่ได้กลัวหรือเกรงกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด โดยสะท้อนออกมาจากบางคำพูด “ถ้าสมาชิกเดินมา (ขณะที่ตนเองเสพยาเสพติดอยู่) ก็เดินหนีไปเสฟที่อื่น”

กลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดเอง มีความภูมิใจในตัวเองที่ได้รับความไว้วางใจจากชุมชน และภูมิใจที่ได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย สอดส่องพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับยาเสพติดในหมู่บ้าน ขณะเดียวกันก็ได้ทำตามนโยบายของรัฐ แต่อีกส่วนหนึ่งก็รู้สึกว้าเหว่ เมื่องบประมาณในการดำเนินกิจกรรมหมด บทบาทหน้าที่การเป็นสมาชิกกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดของตนก็จะหมดสภาพไปด้วย

สำหรับบทบาทของกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดในทัศนะของกลุ่มต่างๆ เห็นว่า กลุ่มสามารถกล่าวตักเตือนคนในชุมชนได้ แต่ไม่มีอำนาจในการดำเนินการอย่างเด็ดขาด เช่น การจับกุม หรือการลงโทษ ประกอบกับความสัมพันธ์ของระบบเครือข่ายในชุมชนยังเหนียวแน่นทำให้กลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดทำหน้าที่ได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร ยังมีการปกป้องลูกหลานของตนเองจากการตรวจจับของเจ้าหน้าที่ หากมีการจับปรับ ก็อาจนำมาซึ่งความขัดแย้งในกลุ่มเครือข่ายได้

4.3 เจ็อนไขที่มีผลต่อกระบวนการทำงานของสมาชิก

กลุ่มสมาชิกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อสนองนโยบายของภาครัฐดังนั้นการดำเนินงานหรือกิจกรรมใดๆ จึงขึ้นอยู่กับคำสั่งของทางราชการ โดยเฉพาะคำสั่งจากทางเจ้าหน้าที่ปกครอง และเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทำให้กลุ่มสมาชิกไม่ได้คำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน ไม่ได้คิดวิธีแก้ไขปัญหาด้วยตนเองเพราะรอพึ่งแต่คำสั่ง การดำเนินกิจกรรมไม่ได้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในหมู่บ้าน ส่งผลให้ปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขอย่างแท้จริง ประกอบกับกลุ่มคณะกรรมการแต่ละคนมีหลายบทบาทหน้าที่ในหมู่บ้านจึงมีความสับสนอยู่บ้าง

กลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดจัดตั้งขึ้นมาเพื่อรองรับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมจากหน่วยงานต่างๆ ทำให้กลุ่มไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น เป็นกลุ่มที่จัดขึ้นมาเฉพาะกิจเฉพาะกาล เมื่องบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนหมด กลุ่มจะหมดบทบาทหน้าที่ไปด้วย สถานภาพของกลุ่มจึงไม่ยั่งยืน สมาชิกกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดบางคนคาดหวังค่าตอบแทนและสวัสดิการต่างๆ สะท้อนออกมาว่าถ้าหากเขามีค่าตอบแทน สวัสดิการ เขาจะทำงานได้เต็มที่มากกว่านี้ กลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดไม่กล้าจับผู้มีพฤติกรรมค้าหรือเสพยาเสพติดจริง เนื่องจากกลัวความขัดแย้งในหมู่บ้านชุมชน ความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติอาจสั่นคลอนได้

กลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดไม่มีการสื่อสารกับชาวบ้านทำให้การดำเนินงานขาดความร่วมมือกับชาวบ้าน สถานการณ์ยาเสพติดในหมู่บ้านสว่างค่อนข้างน้อยกว่าอีก 2 หมู่บ้านพื้นที่เป้าหมายทั้งก่อนและหลังเข้าไปดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ทำให้ไม่ชัดเจนว่าปัญหาลดหรือหมดไปตั้งแต่เมื่อใด

4.4 แนวทางในการพัฒนาสมาชิกให้เข้มแข็ง

การดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาเรื่องยาเสพติดของหมู่บ้านสว่าง โดยใช้กลไกของกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดนั้น แม้ว่ากลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด จะมีปฏิบัติการที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาหมู่บ้านเพื่อแก้ปัญหายาเสพติดในพื้นที่ ทั้ง 3 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาความรู้ ซึ่งดำเนินการผ่านเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับกลุ่มไบโชนด 2) ยุทธศาสตร์การสร้างความร่วมมือ ดำเนินการผ่านกิจกรรมครอบครัวสวดใส่ลูกห่านไกลยาเสพติด ซึ่งมุ่งเน้นความร่วมมือจากครอบครัวที่มีลูกหลานเป็นเยาวชน 3) ยุทธศาสตร์การป้องกันและฟื้นฟู ที่ดำเนินการผ่านกิจกรรมกีฬาตำบลที่ร่วมกับกลุ่มเครือข่ายเยาวชนระดับตำบล(ดังได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 2)

ถึงแม้ว่าหมู่บ้านสว่างจะถูกคัดเลือกให้เป็นพื้นที่ปฏิบัติการในฐานะหมู่บ้านที่มีระดับความรุนแรงของปัญหายาเสพติดอยู่ในระดับน้อย แต่ผลจากการปฏิบัติการผ่านกิจกรรม หมู่บ้านยอมรับกับปัญหายาเสพติดของหมู่บ้านมากขึ้น และยอมรับถึงความเสี่ยงในกลุ่มเยาวชนที่ไปเรียนหนังสือในเมือง ซึ่งเดิมพ่อแม่จะเห็นว่ากลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ไม่น่าจะเสี่ยงเพราะอยู่ในระบบโรงเรียน อนึ่งแม้ว่าหมู่บ้านจะไม่มีสถานการณ์ความรุนแรงของปัญหายาเสพติดมากเท่ากับหมู่บ้านอื่นที่เป็นเป้าหมายของพื้นที่วิจัย แต่ด้วยเป็นหมู่บ้านที่ผู้นำมีบทบาทชัดเจนและจริงจังกับการทำงาน ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านมาตลอด รวมทั้งหมู่บ้านมีพื้นฐานเครือข่ายที่ดี ทำให้เป็นพลังผลักดันให้หมู่บ้านสามารถขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมได้ครอบคลุมทั้ง 3 ยุทธศาสตร์

การที่กลไกการดำเนินผ่านใช้กลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดนั้น ก็เป็นการปรับโครงสร้างภายนอกให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน แต่การดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมาทั้ง 3 อย่างก็ยังไม่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในการแก้ปัญหาเรื่องยาเสพติดชัดเจนนัก จึงควรจะต้องพัฒนากลไกกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดให้สามารถดำเนินการแก้ปัญหาได้ชัดเจนขึ้น ดังนี้

1. ควรกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด มีความชัดเจนในบทบาทและจริงจังในการทำงานในฐานะกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดมากขึ้น เพราะโดยโครงสร้างของกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดแม้ว่าจะปรับมาให้ตรงกับความต้องการของหมู่บ้านแล้ว แต่ด้วยเป็นโครงสร้างที่ทางรัฐกำหนดขึ้น ทำให้คนในหมู่บ้านยอมรับกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดและเชื่อมั่นว่าจะทำงานแก้ปัญหาได้ เนื่องจากองค์ประกอบบุคคลที่อยู่ในกลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด เป็นผู้นำที่ชาวบ้านให้การยอมรับว่ามีความจริงจังในการทำงานเพื่อหมู่บ้านและมีพื้นฐานจากเครือข่ายกัน
2. กลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดควรมีวิธีการทำงานกับกลุ่มเยาวชนชัดเจนขึ้น ที่เป็นอยู่กลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติด ทำงานกับครอบครัวของเยาวชน โดยเฉพาะการว่ากล่าวตักเตือนเมื่อพบเยาวชนมีพฤติกรรมเรื่องยาเสพติด จะเห็นได้ว่าแม้ว่ากลุ่มสมาชิก

ต่อต้านยาเสพติดจะมีอำนาจในการจับกุม แต่ก็ไม่ได้ใช้อำนาจดังกล่าวในการควบคุม แต่ยังคงใช้กลไกของระบบเครือญาติทำหน้าที่ในการควบคุมอยู่

3. กลุ่มสมาชิกต่อต้านยาเสพติดควรให้โอกาสกับกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านได้ทำงานเพื่อส่วนรวม และผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มกัน เพื่อให้กลุ่มควบคุมพฤติกรรมกันเองเช่นในอดีต และควรสนับสนุนกิจกรรมที่เยาวชนจะดำเนินการและร่วมมือให้เกิดขึ้นกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนได้แสดงบทบาทเพื่อชุมชน ซึ่งจะทำให้เยาวชนได้รับการยอมรับจากชุมชนและสร้างความมั่นใจให้กับเยาวชนด้วย